

CHRONICA VENERANDORUM ABBATUM

Illustriumque hujus beatissimi Athletæ Christi Benigni Divionensis Monasterii benefactorum atque fundatorum.

Cui maximo cum labore, multisque lucubrationibus adauctum est, quod post venerabilem hujus Præfati cænobii Patrem Halinardum reperies.

INCIPIT LIBER COLLECTANEUS MEMORANDARUM RERUM.

PRÆFATIO.

Antiquorum hujus sæculi sapientum laudabile, ac imo imitandum fuit studium, ut non solum ea quæ acciderent in diebus eorum, sed etiam fortia prisorum facta heroum, ad memoriam posterorum traderent monumentis scripturarum. Quæ utilibus res et eis exstitit magnum humanæ laudis, et futuris hæc legentibus vel audientibus exemplum, incitamentumque æmulationis. Talia considerantes nos Divionensis sacri monasterii a parvulo habitatores et amatores, ne forte nobis juste succenseant nostri successores (sicut et nos de incuria merito culpamus nostros antecessores) aggrediemur cum adiutorio Dei describere, licet rusticana et minime polita narratione, quæ de præfati loci antiquitate prodita, seu devotorum Deo fidelium gregi eidem donata sunt largitione; videlicet regum, pontificum, ducum, comitum, ac illustrium virorum, ut potuimus addiscere veraci relatione. Quatenus et honori et cænobio nostro possessionum ipsi collatarum, et memorandarum rerum in eodem gestarum descriptio accedat, et cum divinæ laudis debito, exoptanda benefactoribus ejus cælestis gloriæ remuneratio. Verumtamen primo dicendum quo in tempore ipse advocatus et peculiaris Christianus noster sanctus martyr Benignus venerit in Galliam, vel quot annos eidem ferocissimæ genti prædicaverit sanctum Christi Evangelium, seu quo die, vel quo persecutore consumnaverit agonis sui martyrium, nec non et quando post multa tempora fuerit sacrum ejus corpus revelatum atque translatum.

S. Irenæus martyrio coronatur. S. Benignus in Galliam a S. Polycarpo mittitur. — Anno igitur ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi centesimo nonagesimo quinto, indictione tertia, imperante Severo, sub terribili ejus persecutionis procella directus est hic testis Christi cum suis sociis Gallicæ genti, quæ per id tempus erat mancipata dæmonum cultui. Hujus autem servi Dei (1) directio ita est divinitus jussa, atque suasa Metropolitanæ Asiæ Polycarpo episcopo, et a beato Irenæo Lugdunensium Archiepiscopo, septimo die passio-

nis ipsius sancti quæ patrata est anno tridécimo imperii Severi. Siquidem Claudio Albino (qui æ apud Lugdunum Cæsarem fecerat) interfecto, Severus civitatem omnem tradidit in ore gladii; ibique sanctus Irenæus martyrizatus est cum omni populo Christianorum decem et octo millibus: tantæque fuit strages cæsorum, ut sanguine fluente a vertice montis (super quem civitas sita erat) Rhodanus et Araris qui ibi pariter conjunguntur, per plurima milliaria rubentes fluere viderentur. Hoc ergo peracto martyrio sanctus Irenæus cum multitudine martyrum apparuit beato Polycarpo, monuitque ut sanctos sacerdotes Benignum et Andechium, Thyrsium diaconum, et Andeolum subdiaconum transmitteret Galliam ad prædicandum. Qui sancti Dei missi a sancto Polycarpo, angelo Domini ducente, pervenerunt Lugdunum, quæ est urbs metropolis Galliarum. Illic sanctum presbyterum Zachariam reperiunt, qui ob persecutionis procellam latenter in crypta inter martyrum latitabat sepulchra, fluctuantique Ecclesiæ divinum advenire precabatur auxilium. Hic denique post sanctum Irenæum præfatam rexit Ecclesiam.

Cum eo igitur verbum Dei meditantes, atque in Spiritu sancto gaudentes, Dominum precabantur, ut eorum dirigeret gressus. Et dum ibidem morarentur, angelo Domini monente, visum est eis, ut sanctum Andeolum ad Carpentoracensem urbem prædicationis gratia destinarent: sancto vero Andeolo ad prædictum locum iter arripiente, verbum Dei gentibus ubique prædicando, non longe post a Severo imperatore multis afflictus tormentis, martyrio est coronatus. Hi autem Christi testes a beato Zacharia multis adhortationibus, ut intrepide verbum Dei et nomen Christi omnibus annuntiarent, corroborati, benedictione etiam et potestate omnis ecclesiastici et divini cultus peragendi ab eo accepta, ad Augustodunensem properant urbem, comitante Christi virtute, et signorum gratia. Ad hanc itaque urbem itinere attingentes, Faustum virum nobilissimum ac præfectoriæ dignitatis, ac Christianitatis verissimum amatorem reperiunt; ad quem angelo monente advenerunt. Qui suscipiens

(1) *Servi Dei.* Sic ex conjectura emendavi. Acherius ediderat *sæculi Dei.*

eos cum omni gaudio, ut cognovit sacerdotes existere, suppliciter petiit ut filium suum Symphorianum, annorum trium vel quinque existentem, pariterque amicos et familiam, baptismatis gratia consecrarent. Quod audientes, sanctus Benignus eum baptizavit; sanctus vero Andochius eum de sacro fonte excepit. Habebat denique illustris vir Faustus sororem germanam, Lingonicæ civitatis matronam, nomine Leonillam, Christianam; cui erant parvuli gemini, nepotes ex filio tres, viri pulcherrimi aspectu, sed animo pulchriores. Itaque ut ad eam sanctus Benignus venire dignaretur impendio deprecatus est. Quem sicut manna cœlestis Leonilla suscepit. Tandem hi tres gemini fratres fide sanctæ Trinitatis imbuti, baptismatis gratia cum omni familia, ac populi multitudine, per sanctum Benignum consecrati, non longe post martyrio coronati sunt. Sanctus vero Benignus perambulans universam longe lateque prædicando regionem, et multos ad Christum convertens, pervenit ad castrum Divionense.

Severo itaque decimo octavo anno imperii in Britannia defuncto, successit Antoninus Caracalla cognomento, filius ejus, in imperium, quod tenuit annis septem. Quo mortuo imperavit Macrinus anno uno. Post quem Marcus Aurelius Antoninus obtinuit imperium annis quatuor. Hic omnibus flagitiis plenus, etiam in persecutione Christianorum nulli priorum inferior principum, dum Galliam pervagatur populum in Deum credentem persequendo, a Senonum civitate devenit ad rus prædicti viri Fausti, qui dicitur, Sede-locus, ubi sanctis Dei Andochio et Thyrso per martyrium consummatis, ipse Divion petens misit Heraclium similem sui sanctorum persecutorem ad Augustodunum urbem. Heraclius itaque sanctum Symphorianum, primo diris flagellis cæsum, et carceris custodia maceratum, gladio plecti præcipit. Erat autem quando martyrium passus est sanctus Symphorianus, annorum viginti quinque, ut passione ipsius, atque in gestis sanctorum supradictorum martyrum invenitur. Hinc cognosci potest tempus prædicationis sancti Benigni viginti circiter annorum fuisse, in quibus istam Galliam prædicando multos ad fidem Christi convertit, et baptismatis eos unda sanctificans, ecclesias in aliquibus sacravit locis, sacerdotesque ac ministros ad divinum cultum instituit.

Sub Aureliano imperatore S. Benignus martyrium subiiit. — Imperator ergo Aurelius, qui et Aurelianus (2) vulgo dicebatur, Divion castrum ingressus, comperta sancti martyris prædicatione et virtutibus, quas per eum divina operabatur

(2) *Qui et Aurelianus.* Haud dubium quin de Elagabalo loquatur, quem in nummis suis Marcum Aurelium Antoninum appellari novimus, communi scilicet nomine cum illustri illo imperatore, in quo nihil aiunt reprehendi potuisse, nisi quod Commodi pater fuit; et cum altero Septimii Severi filio, quem Caracallam vulgo vocant. Eundem et Varium

A clementia, assistente crudelitatis suæ ministro Terentio comite, sanctum Benignum perquiri jussit, ac vincum et cæsum conspectibus suis præsentari. Quem in catasta extensum, et nervis diutissime cæsum, ita ut corporis interiora paterent, rursus in carcerem coniecit, ubi ministri et carnifices pedes ejus in lapide cum plumbo remisso (3) confixerunt, et in digitos manuum subulas decem acutissimas et igne candentes infixerunt; ac per sex dies canes duodecim ferocissimos cum eo incluserunt. Angelus autem Domini adveniens, dedit panem cœlestem, subulas abstulit, et eum de plumbo eripuit. Ad ultimum collum ejus vecte ferreo tundi, et corpus lancea perforari jubet. Quo factò columba nivea de carcere Christianis aspicientibus ad cœlos ascendit, et odor suavissimus quasi paradisi secretus est.

Gregor. Lingonensis episcopus sepulcrum S. Benigni reperit. — Veniens autem beata Leonilla, conditum aromatibus corpus ejus non longe ab ipso carcere sepelivit in magno sarcophago: in quo loco Christiani cryptam construxerunt. Sed ob gentilium timorem non ei exhibebatur honor tanto martyri condignus, persecutionis immanitate, quæ a principibus reipublicæ Christianis inferebatur, fideles in Christum credentes deterrente. Multis igitur transactis annorum curriculis, ex tunc si quidem ab ipsius imperatoris tempore usque ad finem Diocletiani, et imperium Constantini, computantur anni octoginta unus; et a Constantino usque ad Zenonem imperatorem, et regnum Clodovei regis annis fere centum octoginta; qui sunt in summa ducenti sexaginta unus. In quo annorum decursu, illius ævi Christianis ex hac luce subtractis, locus sepulcri sancti martyris ita fuit neglectus atque oblivioni datus, ut non jam corpus martyris, sed potius alicujus præpotentis crederetur in eo quiescere gentilis. Solummodo rusticorum docta simplicitas, sagax inquirere notitiam veterum per relationem antiquorum hominum, ipsi rustici vota inibi dissolvebant, et quæ petebant, velociter impetrabant. Hæc ignorantia quotidie crescendo per nulla annorum curricula duravit, usque ad tempora sancti Gregorii episcopi, qui sextus decimus in catalogo pontificum Lingonensium continetur. Qui pontifex (sicuti cæteri hominum) credens ibi aliquem positum fuisse gentilem, virtutes ibidem nullomodo credebatur, sed magis ne ibi adorarent, detestabatur. Tandem Dei martyr beato se confessori revelat, et dicit: « Quid, inquit, agis? Non solum est quod me tu despicias, verum honorantes me spernis? Ne facias, quæso, sed tegmen super me velocius præpara. » De qua ille

et Elagabalum dictum esse norunt quicumque in veteri historia sunt non omnino peregrini; Aurelianus nemo dixit. His accedit, Elagabalum vix credi posse in Gallias unquam venisse.

(3) *Cum plumbo remisso.* Forte demisso, ait Achearius; mihi ulcus insanabile videtur.

visione concussus, beatum sepulcrum adiit, ibique cum fletu veniam deprecatur, et cætera quæ sequuntur in dictis vel factis beati Gregorii Turonensis episcopi. Quoniam ille pleniter translationem corporis ejus, et aliorum in hoc loco quiescentium descripsit; nobis non est necesse repetere. Quapropter, his sepositis, quæ deinceps gesta sunt, intinamus.

Inferius nominantur sancti et sanctæ in sacro hoc loco quiescentes, et loca in quibus jacuerunt.

Inventio ac translatio corporis S. Benigni.— Igitur anno Dominicæ Incarnationis quadragesimo octuagesimo quinto, indictione octava, præside sanctæ Romanæ Ecclesiæ Symmacho papa, Zenone vero Cæsare imperante in republica, Clodoveo quoque primo regnante in Francia, et Gaudebaudo in Burgundia, inventum est atque translatum octavo Kalendas Decembris, corpus almfici martyris Benigni a beato Gregorio Lingonicæ urbis episcopo, divina revelante providentia, ut refert Gregorius in libro *Miraculorum* (lib. 1, c. 51), qui fuit antistes Turonorum. Quod cum digne fuisset transpositum cum adjutorio supernæ virtutis, ne deinceps testis Christi debitis privaretur officiis, idem venerabilis præsul ædificato ei templo, ex diversis partibus ibidem adunavit multos, Deo servire paratos.

Insignes in Gallia sanctitate viri.— Fulgebant tunc per Galliam plurimi sanctitate vitæ conspicui inter quos erant sanctus Joannes abbas monasterii quod Reomaus dicitur; nec non Eustadius, ac sanctus Sequanus hujus provinciæ alumni: e quibus Eustadium huic loco præfuisse per aliquot annos, et subjectos sibi religiose educando vixisse, certum tenemus. Unde et moriens condignam meruit sepulturam juxta corpus sæpe dicendi sancti Benigni martyris. Cui successit Tranquillus: qui quantæ sanctitatis fuerit, crebræ sanitates infirmis ex ejus tumulo præstititæ testantur, ut refert Gregorius Turonensis (*De glor. confessor.*, c. 44), in seipso expertus. Sepultus vero est ad dexteram partem sepulcri sancti martyris Benigni, juxta sanctam Paschasiam, juxtaque eum posita fuit sancta Florida. Ex altera vero parte, juxta sanctum Eustadium, sepulcrum fuit sancti Hilarii senatoris, conjugisque ejus sanctæ Quittæ. Hi fuerunt progenitores supra memorati Joannis. Et quia præfatus Gregorius Turonorum in libro *De illustribus viris* (c. 42), hujus Hilarii quis et qualis fuerit pleniter meminit, hæc tantum dixisse sufficiat.

Quia igitur de sepultura sanctorum pauca prælibavimus, dicendum nobis est propter aliquorum præsumptuosam calumniam, quomodo antiquitus cæmeterium habitatorum hujus oppidi constiterit.

Cæmeterium Divionense. Inibi sanctimonialium congregatio. Plures episcopi Lingonenses illo in cæmeterio sepulti.— Ecclesia fuit constructa ab ipsis primordiis inceptæ Christianitatis; quam ecclesiam fecerunt a sancto Benigno sacratam in honorem sancti Joannis Baptistæ, et evangelistæ Joannis. Quod et

A alios qui ex discipulatu ejusdem apostoli fuerunt, in cæteris urbibus quibus prædicaverunt cognoscimus fecisse. Quæ ecclesia ad hoc est Deo dicata, quatenus ibidem per sacri baptismatis regenerationem plebes credentium transirent in filiorum Dei adoptionem, et quorum animas afferret Deo, eorum corpora suo reciperet gremio. Quapropter in tantum sublimata fuit, ut sanctimonialium ibi sisteretur congregatio, et plurimi civitatis Lingonicæ præsules hic sua corpora jusserint tumulari, videlicet ob devotionem sancti martyris Benigni, ut quem sequebantur ordine sacerdotii, eadem qua ille humo cuperent sepeliri. Unde et sanctus Urbanus unus ex eorum primus pontificibus, ibi jacuisse noscitur. Sanctus quoque Gregorius episcopus cui sanctus B Benignus dignatus est se primum manifestare, majorum suorum sequens exemplum in hac ecclesia se petiit tumulari; et juxta eum dextra lævaque jacere pontifices bini. Sanctus vero Tetricus successor ejus, ad dexteram partem ipsius basilicæ est positus.

Claruit ergo per multos annos ille locus, ita ut esset nobilis abbatia, nullius subjacens dominatui; nisi solummodo Lingonum pontifici. Sepultura itaque omnium in Divion castro intra extraque comorantium fuit antiquitus, ab alveo torrentis, qui per medium influit burgum, usque ad locum quo nunc est monasterium: quod testatur multitudo vasorum per illam planitiem longe lateque creberime positorum. In hujus sepulturæ ultimis finibus ad occidentem versus corpus sancti Benigni post martyrium positum fuit a Beata Leonilla, ædificata super eum humili opere crypta, prout permisit temporis angustia. Juxtaque illam cryptam jacuit sancta Paschasia, et ipsa per ignem martyrio consummata.

S. Gregorius episc. Lingon. monasterium ædificat.— Sanctus igitur Gregorius postquam sibi divinitus revelatum transtulit sancti martyris corpus, condignamque illi eleganti opere jussit ædificari basilicam, omnem hanc terram, de qua locuti sumus, dedit sancto Benigno, constituitque, ut hoc solum esset generale cæmeterium, pertinens ad jus istius monasterii deinceps et in futurum. Quam constitutionem confirmavit apostolica auctoritate Hormisda; deinde Joannes qui post sanctum Gregorium nonus decimus præfuit romanæ Ecclesiæ, scripto roboravit. Sergius quoque post hunc tertius, qui præsumsisset hanc transgredi sub anathematis vinculo interdixit. Cujus exemplar epistolæ huic libro non pigebit suo loco inserere. Sed et alii pontifices successores eorum, necnon et Lingonici præsules hujus institutionis transgressores, et omnes qui aliquam vim vel calumniam intulerint infra præscriptam terram, vel claustrum quod conjacet ia circuito hujus loci, vel familiaris sancti et servos affixerint, excommunicationis vinculo adstricti erunt: inter quos præcipue Isaac et Geilo episcopi, terribili imprecatione percusserunt omnes malefactores istius loci, et Deum, et omnes sanctos ejus,

sanctumque Benignum, in cujus rebus male agunt, habeant infensos et contrarios, nisi respuerint, et ad emendationem venerint.

Nunc veniendum est nobis ad narrationem rei ob quam maxime cœptus est liber ista.

S. Gregorius monasterium ditat. — Postquam, sicut diximus, sanctus Gregorius, ædificato templo ad honorem Dei et sancti martyris ejus Benigni, congregationem hic adunavit monachorum, ut eis non deessent temporalia subsidia, studuit ditare hunc locum, terrarum, possessionumque larga munificentia. Dedit ergo de rebus propriis, et de rebus episcopi plurima: inter quæ dedit potestatem, quæ dicitur Saciacus, cum ecclesia et omnibus appenditiis, scilicet villas numero tredecim, quæ sunt Corleuis, Isiadus, Rumiliacus, Frascinus, Camberia, Linerolus, Brucialis, Bruciacus, Cernadus Vallis, Bonacurtis, Juvenadus, Longus-Campus; istas villas cum omnibus adjacentiis, seu et omni re superposita, campis, pratis, silvis, pomiferis, pascuis, accessis, aquis aquarumque decursibus, et omnes redditus, totum ad integrum, una cum mancipiis, libertis, cum omni peculio eorum, una cum accola-bus dedit ad servitium monachorum jure perpetuo ad possidendum (4).

Igitur, quoniam in principio hujus libri fecimus mentionem regum qui illo tempore regnabant in Francia et Burgundia, prosequenda nobis eorum chronica usque ad Guntrannum regem, qui hunc locum valde extulit, et deinceps ad Carolum imperatorem, Ludovici Cæsaris filium, qui pene collapsum reparavit hoc monasterium. Siquidem ad cognoscendas abhatur successiones, qui per diversa hic præfuerunt tempora; et quæ sub uniuscujusque illorum regimine huic loco collata sunt (5) fidelium largitione; episcopus quoque Lingonicæ ecclesiæ qui circa hunc locum munificos se exhibuerunt, nominatim singulos curabimus ostendere; et quid ab unoquoque illorum collatum sit in augmentatione hujus domus Dei, sigillatim demonstrare.

Clodoveus ab imperio Romano Galliam eximit. Clotildem ducit uxorem. Gundebaudum devicit, atque etiam Alaricum Gothorum regem. Init amicitiam cum Anastasio imperatore. Moritur.

Igitur Childerico rege Francorum defuncto, Clodoveus filius ejus succedit in regnum, vir bellicosus et in armis strenuus. Anno quinto regni ejus Siagrius, filius Ægidii, patricius Romanorum, qui in Galliis habitabat, in Successionis civitate, quam pater ejus tenerat, residebat, Super quem Clodoveus cum exercitu advenit, atque devicit. Siagrius fugiens ad Alaricum regem Gothorum, Tolosæ aliquandiu habitavit. Clodoveus legatos ad Alaricum misit, ut eum redderet, alioquin noverit sibi bellum illaturum. At ille metuens, Siagrium vinculum legatis tradidit; quem Clodoveus custodiæ mancipavit, regnumque ejus acceptum, et omnia quæ illius

(4) Hic pauca de Hilario comite, quæ in autographo legi nequeunt, desiderantur.

A fuerant, suæ potestati subegit, eumque gladio trucidari præcepit: atque ex illo die a dominatione imperii sublata est Gallia. Anno decimo regni sui Clodoveus commoto exercitu sibi Toringiam provinciam subjugavit: inde Gundebaudi regis Burgundionum neptem, videlicet fratris sui Chilperici filiam (quem gladio interfecerat) nomine Crotildem, pulchram satis puellam, et vere Christianissimam, interveniente Aureliano consiliario ac legatorio suo, in conjugem sumpsit: nuptiæ Cavilonno præparantur. Venientes cum celeritate Franci Crotildem a Gundebaudis acceptam levantes in basterna cum multis thesauris ad Clodoveum dirigunt. Postea pœnitens Gundebaudus recordatus quod patrem Crotildæ, matremque ac fratres interfecisset, dirigit B protinus post eam exercitum, qui consequentes thesauros et basternam, cuncta retentant, Crotildis vero levata in equum a Francis ad Clodoveum evasit. Quam regali honore assumens, in matrimonium perfecto amore dilexit. Habebat jam tunc Clodoveus filium de concubina, nomine Theodoricum. Interea Godegisilus Gundebaudi regis frater, contra eundem germanum suum machinans dolum, per legatos petit auxilium a Clodoveo, cum eum comperisset fortissimum in præliis; promittens, si posset ejicere Gundebaudum a regno per ejus adjutorium, tributum se illi solvere paratum. Gundebaudus vero ignorans dolum, ab eodem fratre instigatus præparat exercitum copiosum ad pugnam. Clodoveus cum Francis adversus duos reges venit, ingenti multitudine vallatus: initum est bellum super Oscaram fluvium, secus castrum, quod Divion dicitur: C Godegisillus Clodoveo conjungitur, uterque exercitus Gundebaudi populum atterit. At ille sentiens dolum fratris, terga vertit, Rodani ripam percurrens Avinionem urbem ingreditur. Et postea per Aridium consiliarium suum pacem a Clodoveo expetit. Clodoveus vero cum præda maxima, et Francorum exercitu, ad propria est reversus, relictis cum Godegisillo quinque millia Francis. Godegisillus obventa victoria promissa Clodoveo ex parte implens, Viennam post Gundebaudum dirigit. Exiens Gundebaudus de Avinione resumptis viribus, Godegisillum Vienna circumdat. Per aquæ ductum in civitatem ingrediens, Godegisillum interfecit, Francos aggregatos in unam turrin ferro trucidavit, nihil postea Clodoveo reddere disponens. Postea Clodoveus mittens legatum, nomine Paterium (6), virum industrium, ad Alaricum regem Gothorum, de amicitia inter eos conditione mandavit. Alaricus vero cum per Paternum vellet Clodoveum decipere, a Paterno exploratis quæ circa eum erant et thesauris ejus ingenio subarratis, illusus est. Igitur Clodoveus adversus Alaricum arma commovit, et in campania Voglanense decimo ab urbe Pictava milliario Alaricum interfecit, plurima manu Gothorum trucidata, regnum ejus a mari Tyrrhæno Ligereque fluvio, et

(5) Collata sunt Acherius ediderat collocata sunt.

(6) Nomine Paterium. In altero codice Paternum.

monte Pyrenæo usque ad oceanum mare a Clodoveo occupatum est. Et thesauros ejus a Tolosa auferens, secum Parisius duxit. Per idem tempus ab Anastasio imperatore codicillos Clodoveus rex pro consulatu accepit; cum quibus codicillis etiam illi Anastasius coronam auream misit gemmis decoratam, et tunicam blatteam. Ex illo die consul et Augustus est appellatus. Posthæc mortuus est Clodoveus rex in pace, et sepultus est in basilica Sancti Petri apostoli, quam ipse et regina sua ædificaverunt Parisius; quæ hodie Sanctæ Genovefæ templum nuncupatur. Mortuus est autem anno quinto, postquam cum Alarico rege Gothorum pugnavit. Regnavit vero annis triginta: fiunt a transitu sancti Martini usque ad obitum Clodovei anni centum duodecim.

Filii regnum dividunt. Mortuo Clodoveo rege (514) quatuor filii ejus, id est Theodoricus, Clodomeris, Childebertus, Clotarius, regnum ejus æquo ordine inter se dividerunt. Sortitus est sedem Theodoricus Mettis; Clodomeris Aurelianis; Childebertus Parisius: et Clotarius Suessionas. Theodoricus habebat jam filium, nomine Theodebertum, utilem, et strenuum. Amalricus filius Alarici sororem eorum in matrimonium accepit, Barcinona a Childeberto et Francis occisus est. Dani evectu navali Gallias appetunt, in regno Theodorici irruunt, a Theodeberto filio Theodorici superantur, omnemque prædam et vitam amiserunt.

Agaunense monasterium construit Sigismundus. Gundebaudi filius Sigismundus apud Genevensis urbem, villa Quadrunio, jussu patris sublimatur in regno, habens uxorem filiam Theodorici regis Italiae: unde habebat filium nomine Sigiricum. Eadem mortua aliam duxit uxorem: filium suum, quem ex priore conjuge habebat, novercæ insidiis jussit interfici. Unde postea pœnitentiam agens, monasterium sanctorum Agaunensium miri operis construxit. Cumque ibi in orationibus persisteret, jejniis et elemosynis intentus, revelatum est ei ab angelo, ut ad instar cœlestis militiæ psallendi choros institueret. Quo divinitus accepto consilio, episcopos, et alios religiosos viros consuluit, utrum salubriter cogitaret. Qua interrogatione sancti antistites inter se ventilata, licet inusitatum opus, tamen Domino annuente unanimiter corroboraverunt. Quod sanctum opus servitutis Dei perfecte institutum, et confirmatum, et pari consensu omnium. Atque ex tunc laudes Deo omnibus [horis] persolvuntur; aliaque plurima monasteria præfatus Sigismundus ædificavit.

Chrotildis assidue filios admonebat mortem patris matrisque vel fratrum ulcisci. Quam ob causam illi Burgundias appetunt, Sigismundum, et Gaudemarem Gundebaudi fratrem in prælio vincunt. Clodomeris Sigismundum, ad monasterium sanctorum dum fugeret, captum, cum uxore et liberis Aurelianis adducit: Godemaris terga vertens

(7) *Accipitur. Lege decipitur.* Scilicet Theoderici filie idem accidit quod antea Honorie Plac. Valenti-

latuit; postea resumptis viribus regnum Burgundia tenet. Clodomeris iterum adversus Godomarem exercitum movet. Sigismundum cum uxore et liberis interfecit. Clodomeri ab Avito abbate prædictum est, quod fecerat Sigismundo ipsum itidem passurum. Cumque Vesperantia Franci cum Burgundionibus bellum inissent, Clodomeris capite truncatus est deceptus ab auxiliis Theodorici, qui filiam Sigismundi habebat uxorem. Franci vero in ipso prælio resumptis viribus, Burgundionibus superatis, et ad internecionem perductis, patriam eorum devastant. Clotarius uxorem Clodomeris, nomine Gundiocam, uxorem ducit. Filios vero ejus tres his nominibus Idoaldum, Guntarium, Clodoaldum, Crothechildis alebat. Clotarius et Childebertus fugati Godemare Burgundias occupant. Theodoricus filio suo Theodeberto cujusdam regis filiam desponsavit, Wisegardam nomine. Theodoricus vigesimo tertio regni sui anno moritur. Regnum ejus Theodebertus assumpsit, magnum se in omnibus et bonitate præcipuum ostendit.

Childebertus et Clotarius Hispanias depopulantur. — Post hæc Childebertus et Clotarius, ut diximus, Hispanias appetunt, easque parte maxima depopulati sunt, Amalricum regem Barcinona interfecit, sororemque suam auferunt. Cæsaraugusta civitas orationibus et jejniis liberatur. Theodericus Italiae rex sororem Clodovei in matrimonium habuit, et qua filiam unam cum matre reliquit. Cum mater ei regis filium sociandum provideret, a servo, nomine Traquilla, accipitur (7). Traquilla cum exercitu a matre puellæ capitur, et capite truncatur: acceptam filiam mater disciplinam ei ingerens secum duxit. Filia matrem veneno interfecit. Theodatus regnum Theodorici adeptus, filiam, quæ in matre parricida exstiterat, balneo vehementer succenso jussit includi, ibique comburitur. Unde causa compositionis quinquaginta millia solidorum Childeberto, Clotario, et Theodeberto transmissa sunt. Quod Childebertus et Theodebertus inter se dividentes, nihil ex inde Clotario dederunt. Theodato defuncto Totilla successit in regnum, quem Narses patricius interfecit regnumque Gothorum in Italia destructum est. Narses a Romanis per invidiam accusatus apud Justinum et conjugem ejus Sophiam, quod servitio premeret Italiam, timens secessit Neapoli Campaniæ, et scripsit genti Longobardorum, ut venirent et possiderent Italiam. Theodebertus rex cum exercitu Italiam ingressus, eam maritimis terminis depopulatus est, Narsete patricio in fugam verso. Postea Buccellinus Dux jussu Theodeberti Siciliam occupavit, totamque Italiam dominatus est. Magna felicitas in his omnibus fuit.

Obiit Childebertus. — Clotarius de Ingunde Guntarium, Childericum, Aribertum, Guntrauum, Sigibertum, et Clodesindam filiam habuit: de Arigunde sorore Ingundis, Chilpericum, et de Unxina habuit niani sorori, nec pudicitiam suam diligentius quam illa, servavit.

Chrannum. Bucelinus in Italia apud Belisarium et Narsetem Patricios sæpius fortiter dimicans, eos in fugam vertit, eorumque exercitum proterit. Tandem infirmatus a profluvio ventris, exercitusque suus ea infirmitate attritus, Belisario jam interfecto, a Narsete superatur, et interficitur. Theodebaldus filius Theodeberti Walderatam duxit uxorem. Fuit valde iniquus suis. Secundo anno regni sui Theodebaldus obiit, regnumque ejus Clotarius accepit, copulans Walderatam sibi uxorem. Eo anno rebellantes Saxones, Clotarius commoto exercitu maximam eorum partem detinuit; Toringiam vastans quod eis auxiliari præsumpsissent. Nec multo post tempore denuo Saxones rebellantes Clotarius movit exercitum adversus eos: Saxones offerentes cuncta emendare quæ male gesserant, et dimidiam partem ex omnibus rebus suis, exceptis uxoribus et liberis, in compositione promittunt dare. Quod Franci accipere despicientes, sed omnes volentes interficere, inito certamine, tanta strages a Saxonibus de Francis facta est, ut mirum fuisset. Childebertus rex apud Parisius obiit, et in basilica S. Vincentii, quam ipse construxerat, sepultus est. Cujus thesauros et regnum Clotharius accepit. Clotharius pro suis peccatis quæ gesserat, aut negligenter egerat, ad limina beati Martini confessoris properat; exinde Compendio villa veniens, anno quinquagesimo uno regni sui vexatus à febre obiit (561). Chilpericus occupatis thesauris Clotarii patris sui in villa Brennaco, sedem Childeberti Parisiis occupavit. Sed mox exinde repellitur. Aribertus, Guntramnus, Chilpericus, et Sigibertus regnum patris dividant. Dedit sors Ariberto regnum Childeberti, Parisius sedem habens. Guntrannus vero regnum Clodomeris, sedem habens Aureliis. Chilpericus regnum Clotarii, cathedram habens Suessionis. Sigibertus quoque regnum Theodorici, sedem habens Mettis. Eodem tempore Chuni Gallias appetunt, contra quos Sigibertus movet exercitum, cosque vicit atque fugavit; postea cum eis pacem inivit.

Guntrannus in Burgundia regnans, fuit rex bonus, timens Deum, eleemosynam pauperibus largiter tribuens, tanta prosperitate regnum tenuit, ut omnes etiam vicinæ gentes ad plenitudinem laudes de ipso canerent. Accepit primum concubinam, nomine Venerandam, de qua habuit filium nomine Gundebaudum. Post accepit Marchitrudem, filiam Magnacharii: quæ postquam de Guntranno habuit filium, veneno Gundebaudum, prioris conjugis filium, interfecit. Ipsa judicio Dei filium quem habebat perdidit, et odium regis per saginam incurrit. Ea dimissa Austrichildem, cognomento Bochilane, Guntrannus uxorem accepit. De qua duos filios habuit, his nominibus, Clotarium, et Clodomerem. Guntrannus instituit Celsum patricium in locum Auricolanum, virum in verbis paratum, et ad omnia promptissimum. Gens Longobardorum comitante fame et mortalitate omnem invasit Italiam, ipsamque Romanam vastatrix obsidet urbem. Quibus tempore

A illo rex erat Albuinus. Hic Clotarii regis filiam, nomine Clodosindam habuit uxorem. Mortuo Albuino Longobardi regem, nomine Clip, super se elegerunt. Haribertus rex, frater Guntranni, accepit uxorem, nomine Ingobergam. Qua relicta Merolfedam, lanarii filiam, accepit; et allam pastoris ovium filiam, Theudichildam, duxit uxorem: ex qua habuit filium, sed protinus moritur.

B Porro Sigibertus cum videret fratres suos viles uxores accipere, Drogonem majorem domus causa legationis ad Anagildum regem direxit, petens ut ei filiam suam, Brunam nomine, conjugio traderet. Quam Anagildus cum multis thesauris Sigiberto ad matrimonium transmisit. Ad nomen ejus ornandum, est auctum, ut vocaretur Brunichildis. Quam cum multa lætitia et jucunditate Sigibertus accepit uxorem. Quæ ipsum Drogonem continuo apud Sigibertum fecit odiosum. Ac post eadem instigante interfecit. Tanta mala, et effusiones sanguinum, Brunichildis consilio in Francia factæ sunt, ut propheta Sibyllæ impleretur, dicentis: *Venit Bruna de partibus Hispaniæ, ante cujus conspectum gentes peribunt. Hæc vero equitum calcibus dirumpetur.* Chilpericus Gachilisendam, sororem ejus, habuit uxorem; relinquens Fredegundem, et alias quas habuerat uxores. Postea transcendens sacramentum quod Gotthorum legatis dederat, ne unquam eam de culmine regni degradaret, ipsam jugulare fecit. Post cujus mortem, Fredegundem denuo accepit uxorem. Habebat Chilpericus de priore regina Andovera tres filios, Theodebertum, Meroveum, et Clodoveum. Sigibertus præcepit Arvernus civibus Arelatam occupare. Jubente Guntranno a Celso patricio Arverni trucidati sunt. *Anatagildo* rege Hispaniæ defuncto, Lenna cum Levido fratre regnum assumunt: moritur Lenna. Levidus integrum Hispaniæ regnum tenet, habens Gadundam matrem Brunichildæ uxorem.

C Eodem tempore defuncto Constantinopoli Justiniano imperatore (566), Justinus ambivit imperium, vir iniquus et cupidus: ad quem Sigibertus legatos Warnacharium, Francum, et Firminum comitem direxit, qui pacem cum imperatore facerent. Qui secundo anno sunt reversi. Defuncto Ariberto Sigibertus regnum ejus obtinuit. Prorumpentibus Longobardis in Galliis Amatus patricius ab ipsis interficitur. De Burgundionibus multæ ibidem strages factæ sunt. Post Amatam Mommolus patriciatum assumpsit. Irruentibus iterum Longobardis in Galliis, Mommolus contra eos fortiter dimicavit, et usque ad interneccionem oppressit. Pauci ex eisdem Italiam repedarunt. Saxones, quos Theodebertus in Italiam miserat, in Galliis prorumpunt, apud Stuplonem castra ponentes. Multæ strages per vicina loca ab ipsis perpetrantur; qui a Mommolo superantur, et in Italiam fugaciter revertuntur, amissis omnibus quæ prædaverant. Iterum Saxones cum uxoribus et liberis in Galliis properant, ut a Sigiberto rege recepti, in locum unde exierant redirent. Venientes in

territorio Aveinico Mummolus protinus obviam veniens, eis Rhodanum transire non permittebat; postea acceptis muneribus transire eos permisit. Ad Sigibertum pergentes, unde prius egressi fuerant, sunt stabiliti. Postea defuncto Clip, Longobardorum duces Chamo, Zabau, et Rhodanus Gallias irruerunt. Quibus obviam Mommolus cum exercitu venit, et Los tres duces cum exercitu eorum usque ad interfectionem delevit. In alio anno Mommolus cum exercitu Turonos cum Pictavis, jubente Guntranno, de potestate Chilperici abstulit, et ad partem Sigiberti restituit. Multi ibidem de exercitu Chilperici et ipsi Pictavenses sunt gladio trucidati. Taloardus et Uncio duces Longobardorum per Hoscola in Sedunensi territorio cum exercitu sunt ingressi, ad monasterium sanctorum Agaunensium usque accesserunt. Nimia strage Baccis-villa, non procul ab ipso monasterio, duces eorum exercitus a Violico et Theodorico ducibus Guntranni sunt interfecti. Quadraginta tantum ex illis fugaciter Italiam remearunt.

Postea Chilpericus et Sigibertus ineuntes consilium, ambo moverunt exercitum, volentes Guntrannum interficere, regnumque ejus assumere. Sed voluntate Dei mutato consilio, Sigibertus super Chilpericum irruit, jam ejus exercitum ad propria festinans longe aberat, cum hæc cognovisset Chilpericus, terga vertens Tornacum pervenit. Sigibertus post tergum ejus venit Parisius ibique sanctum ac beatissimum Germanum Parisiorum urbis episcopum Sigibertus cum vidisset, hæc ab eodem verba prophetiæ audivit: *Si germanum tuum ita persequi cogitas, ut eum interficere disponas, et regnum ejus auferre; scriptum est: Foveam quam fratri tuo paras, in eadem cades.* Cujus castigationem nolens audire cogitabat cœpta perficere. Cumque Victuriaco accessisset, omnes Nephraii (8) se sui ditioni subjecerunt. Ansoaldus tantum cum Chilperico remansit. Fredegundis duobus pueris dolo transmissis Sigibertum interficiunt, et ipsi interfecti sunt. Resumptis viribus Chilpericus suum regnum recepit. Brunichildis cum filio suo Childeberto Parisius sub custodia tenebatur. Sed factione Gundoaldi ducis, Childebertus in pera positus, per fenestram demissus a puero, Metis solus exhibitus est, ibique a Gundoaldo vel Austrasiis in regno patris sublimatur. Brunichildis jussu Chilperici in exilium Rotomago traditur. Sigibertus in ecclesia Sancti Medardi sepultus est ætate quadragenaria, anno regni sui decimo quarto.

Obiit S. Germanus. Eo tempore sanctus Germanus Parisiorum episcopus transiit. Mummolus patricius Guntranni, contra Clodoveum et Desiderium ducem Chilperici bellum gessit, eosque superavit. Chilpericus enim filium suum Clodoveum transmiserat, qui et ultra Ligerim civitates Childeberti pervaderet. Cæsa sunt a Mummolo exercitus quinquaginta millia, a Desiderio vero viginti millia. Chilpericus tres filios jam adultos ab infirmitate dissentirii uno anno perdidit,

(8) *Nephraii.* In altero codice *Rutrasii.*

(9) *In Biciso.* In altero codice *Bisico..... Colonicas.... siliniaco.* Item infra *vestita et hapsa.*

A quos de Fredegunde habebat. Restiterat adhuc Clodoveus filius ejus, quem postea instigante Fredegunde vinculum custodia retrusit; ibique factione Fredegundis cultro percussus obiit. Chilpericus denuo ut filius sibi nasceretur, jubet omnes carceratos relaxare.

B Guntrannus rex duos Magnacharii filios gladio interemit, instigante Austrichilde regina, facultates eorum fisco redigit. Filii Guntranni duo continuo moriuntur. Guntrannus Childebertum adoptavit in filium. Anno quoque tertio Childeberti regis, qui erat Chilperici et Guntranui sextus decimus, stella in medio lunæ visa est fulgens. Childebertus rex Ingundem sororem suam Erminigildo Leovigildi regis Wisigotorum tradidit filio, qui hortatione Leandri Hispalensis episcopi, et suæ conjugis, ad fidem catholicam conversus est. Anno quinto Childeberti regis tantæ lues per universas regiones factæ sunt, ut omnibus mirum fuisset, et universa flumina terminos quos nunquam exciderant præterierunt. Childebertus rex Italiam intravit, et Longobardi se ejus ditioni commendant. Gloriose exinde Childebertus revertitur. Acceperat prius a Mauricio imperatore quinquaginta millia solidorum auri, ut Longobardos de Italia expugnaret. Sed non solum eis non nocuit, verum amicitias cum ipsis inivit.

Multa donat ecclesiis Guntrannus rex. — Guntrannus rex Francorum cum jam anno vicesimo tertio regnum Burgundiæ feliciter regeret (587), videns sibi liberos non superesse, cœpit thesauros suos in elemosynis pauperum distribuere, monasteria et loca sancta ex ipsis thesauris ditare. Inter quæ ecclesiam hujus patroni nostri, sancti scilicet martyris Benigni, donis optimis extulit. Ipse denique domnus Guntrannus præexcellentissimus rex dedit Sancto Benigno vicum, qui est in prospectu Monasterii, tunc magnæ amplitudinis, vocatum Elariacum, cum omnibus appenditiis suis, super Oscaram fluvium situm. Et omnia quæ nunc usque ad possessionem pertinent hujus loci, a ponte Divionis usque Floriacum villam, contulit memoratus princeps sancto martyri Benigno: in Biciso (9) scilicet, in villa Colanias dicta, in Plomberias, in Seliniaco, in Sconsio, in Villari, in Campiniaco, in Lanterinaco, in Gironne, in Corcellas, in Flaviniaco, in Prunido, in Jussiaco, in Matriniaco, in Barbiriaco, his et aliis locis mansa, vestita et absa, cum mancipiis plurimis utriusque sexus, terris cultis et incultis, vineis, silvis, pratis, et pascuis, aquis, aquarumque decursibus, ingreditus, exiit et egressis, omnibus rebus exquisitis et inquirendis, totum ad integrum contulit memoria dignus rex Guntrannus Deo et sancto Benigno, ad victum monachorum Deo in hoc loco deservientium, ut pro se ac sequentium regum salute, et peccatorum remissione, regni que totius statu divinam exorent clementiam monachi in isto loco degentes. Insuper etiam instituit, ut ad similitudinem monasterii sanctorum Agaunensium

sium diu noctuque divinum in hac ecclesia persolveretur officium. Et ut hæc institutio per succedentia tempora non tepesceret, vel monasticus ordo deperiret, constituit, ut abbates illius loci, rectores et provisores in hac domo essent, ut una congregatio, unusque utrobique servaretur ordo. Similiter instituit de loco Sancti Marcelli, ubi ipse rex corpore quiescit, quem thesauris et pecuniis, possessionibus etiam multis ditavit, operibus miris et ædificiis decoravit.

De S. Benigni cœnobio. — Apollinarem igitur, inter reliquos comperimus Sancti Mauricii, atque hujus loci, Sanctique Apri apud Tullum, fuisse abbatem, ut ipsi referunt in antiquis se invenisse scriptis. Sed et successores ejus deinceps per multa tempora hujus loci habuisse curam. Quapropter hic patronus noster sanctus Benignus illis in partibus plurima conquistavit terrarum prædia per illud tempus, ut in eundo et redeundo abbatibus, eorumque fideles, ad hospitandum haberent suæ possessionis loca. Siquidem juxta vicum, qui nuncupatur Urba, est ecclesia Sancti Benigni nomine sacrata, quam ferunt ejusdem loci incolæ pertinuisse quondam ad jus istius ecclesiæ. In Burgo, quam vocant Pontem-Artie, super Dubiam fluvium situm, mediæ ipsius vici cum ecclesia dedicata in honore sancti Benigni, et villa juxta ipsum Burgum sita, quæ dicitur ad Stabulos, olim fuerunt possessio istius abbatiæ. Quæ in præstariam data, possidentium violentia, ac principum injustitia, ac temporum variis eventibus sunt amissa. Super Lupam rapacissimum fluvium, loco nuncupato Petregio, per quod Romam petentium quondam fuit iter, et est juxta Burgum Salinas vocatum, homines liberi ibidem commanentes, se et sua commiserunt patrocinio hujus sancti Benigni, annisque singulis persolvebant ad ejus altare census a semet constitutum.

Multa conferuntur S. Benigni monasterio. — Denique, cum per illud tempus sanctus martyr Benignus crebris virtutum signis claresceret, et miraculorum insignia, sanitatque dona omnibus ad ejus tumulum venientibus ostenderentur, et largissima Domini bonitas in talibus veneratur, colitur, adoratur, magnificatur, reges et principes ob sancti martyris meritum cœperunt locum diligere, muneribus et bonis extollere: nobiles quique possessiones et prædia condonare: devotus populus plurima conferre; multi etiam ejus patrocinio se ipsos committere. Tunc honorati quidam homines ex territorio Vesuntiensis, de villa Cussiæ vocata, advenientes ad ejus sancti limina, ejus patrocinio se commendaverunt mente devota. Permanseruntque annis multis in hujus sancti Benigni et ei servientium monachorum famulatione, donec Alberico comiti nuper data in præstariam eadem villa, ab eo injuste collata est sancto Stephano prædictæ urbis patrono, pro sepulture suæ loco. Tamen usque hodie possessionis

A illius homines sancti Benigni servos se profitentur esse.

Chilperici mors. — Igitur legati Chilperici Ansoaldus et Domegilesus, qui ad conspiciendam dotem in Hispania missi fuerant, sunt reversi. His diebus Leobildus rex contra Erminigildum filium suum in exercitu residebat: quem parvo transacto tempore interfecit. Ejus vero uxor volens reverti Franciam, una cum filio capta, atque Siciliam perducta est: ibi usque ad mortem exsolvit. Chilpericus Fredegundam filiam suam cum magnis thesauris et multa familia in ejus obsequium Hispaniam direxit, quam filius Leopildi uxorem accepit. Nec post mora exstante Chilpericus veniens ad villam Calensem, quæ distat ab urbe Parisius quasi centum stadiis, illic venationem exercebat. Quadam vero die regressus de venatione jam obscura nocte, dum de equo susciperetur, et unam manum super scapulam pueri teneret, adveniens quidam nomine Falco, qui missus a Brunichilde fuerat, cum cultro sub axillam percussit, iteratoque ictu ventrem ejus perforat; statimque fluente copia sanguinis tam per os quam per aditum vulneris, spiritum fudit.

Cumque Guntranno perlatum fuisset, eo quod frater suus Chilpericus esset interfectus (589), perrexit Parisius, ibique Fredegundam cum filio Chilperici Clotario ad se venire præcepit. Quem Riolo-villa baptizare jubet, et eum de sancto lavacro excipiens in regnum patris firmavit. Anno vigesimo quinto regni sui exercitus Guntranni Hispaniam ingreditur. Sed loci infirmitate gravatus protinus ad propria revertitur. Anno vigesimo sexto ejusdem regni Leudiscus a Guntranno patricius partibus provincie ordinatur. Childeberti regis filius Theodebertus natus fuisse nuntiatur. Eo anno nimia inundatio fluminum in Burgundia fuit, ita ut solitum terminum nimium transcenderent. Ipsoque anno Leupildus rex Hispaniæ moritur. Et obtinuit regnum Richaredus filius ejus. Anno vigesimo septimo regni domni Guntranni, alius filius Childeberti, nomine Theodoricus, natus nuntiatur.

Longobardi tributa Francis solvunt. — Longobardorum gens quemadmodum tributa duodecim millia solidorum ditioni Francorum annis singulis solvebant, referam: vel quo ordine duas civitates Augusta et Suisio cum territorio ad partem Francorum cassaverant (10), dicam. Defuncto Clip principe duces Longobardorum duodecim annos sine regibus transegerunt: ipsoque tempore (sicut supra scriptum legitur) per loca in regnum Francorum proruperunt. Pro hac præsumptione in compositione Augustam, et Suisium civitates, cum integro illorum territorio et populo partibus Guntranni tradiderunt. Post hæc legationem ad Mauricium imperatorem dirigunt. Hi duodecim duces singuli legatos dirigunt, pacem et patrocinium imperii petentes. Idemque et alios legatos duodecim ad

(10) Cassaverant. Vox nihili; an cesserant?

Guntrannum et Childebertum destinant, ut patrocinium Francorum et defensionem habentes, duodecim millia solidos annis singulis duobus regibus in tributa implerent, vallem, cui nomen Ametegis partibus Guntranni cassantes. His legatis ubi plus congruebat patrocinium sibi firmarent. Post hæc integra devotione patrocinium eligunt Francorum. Nec mora post permissu Guntranni et Childeberti et Clotarii ducem super se Longobardi sublimant in regnum. Alius Antharius itemque dux cum integro suo ducatu se ditioni imperii tradidit, ibique permansit. Antharius vero rex tributa, quæ ad partem Francorum sponderat, annis singulis reddidit. Post ejus decessum filius ejus Ago in regnum sublimatus, similiter implesse dignoscitur.

Guntrannus vita fungitur (597). Anno trigesimo secundo regni Guntranni, ita a mane usque ad medium diem sol minoratus est, ut tertia pars ex ipso vix appareret. Anno tricesimo tertio regni Guntranni, quinto Kalendas Aprilis ipse rex moritur, sepultus est in ecclesia Sancti Marcelli, in monasterio, quod ipse construxerat. Regnum ejus Childebertus assumpsit; quod tenuit annis quatuor. Anno tertio Childeberti regnantis in Burgundia, multa signa celo ostensa sunt, et stella cometes apparuit. Anno quarto, postquam Childebertus regnum Guntranni acceperat, defunctus est, regnumque ejus filii sui Theodebertus et Theodericus assument. Theodebertus sortitus est Austriam, sedem habens Mettis. Theodericus accepit regnum Guntranni in Burgundia, sedem habens Aurelianis. Anno quarto regni Theoderici clades glandolaria Massiliam et reliquas provinciarum civitates graviter vastavit. Eo anno aqua calidissima in lacu Dunense, in quem Arola fluvius influit, sic valide ebullivit, ut multitudinem piscium coxisset. Anno quinto Theoderici regni, iterum signa quæ anno superiore visa fuerant, globi ignei per cælum currentes, et ad instar multitudinem hastarum ignearum ad occasum apparuerunt. Ipsoque anno Theodebertus et Theodericus reges contra Clotarium movent exercitum, et super fluvium Aroanna, nec procul a Doromello vico prælium confligentes, junxerunt: ibique exercitus Clotarii regis gravissime trucidatus est; ipseque cum ipsis qui remanserant, in fugam versus, pagos et civitates Sequanæ, quise Clotario tradiderunt, depopulantur et vastant. Plurimi captivi ab exercitu Theodeberti et Theoderici abducuntur. Clotarius oppressus vellet nollet per factionis vinculum firmavit, ut inter Sequanam et Ligeram usque mare Oceanum et Britannorum litem Theodericus haberet, et per Sequanam Isaram ducatum Denteleni integrum usque mare Theodebertus recipit. Duodecim tamen pagi inter Isaram et Sequanam, et mare Oceanum, Clotario remanserunt.

(11) *Eucherius*. Is est quem vulgo *Ætherium* vocant.

(12) *Ultramarano*. Acherius conjicit *ultrajurano*,

Anno sexto regni Theoderici (602) natus est ei filius de concubina, nomine Sigibertus. Eo anno Theodebertus et Theodericus exercitum contra Vascones direxerunt: ipsosque, Deo auxiliante, devictos in suam dominationem redigunt, et tributarios faciunt. Eodem anno corpus sancti Victoris, qui Salodoro cum sancto Urso passus fuerat, a beato Econio pontifice Mauriense invenitur. Viderat namque in vis ut surgens protinus iret ad ecclesiam, quam Sedeleuba regina suburbano Genevense construxerat, et in medio ecclesiæ designatum locum, ubi sanctum corpus jacebat. Cumque Geneva perrexisset cum beatis Rustico et Patricio episcopis, triduanum jejunium facientes, lumen per noctem splendidum, ubi gloriosum illud corpus erat, apparuit. Quem silentio hi tres pontifices cum lacrymis et orationibus, elevato lapide, in arca argentea invenerunt sepultum. Cujus faciem rubentem quasi viveret, reperiunt. Ibi Theodericus rex præsens aderat, qui multis muneribus ecclesiam ipsam ditavit, et maximam partem ex facultatibus Warnacarii ibidem contulit. Eodem anno Eucherius (11) episcopus Lugdunensis obiit. Ordinatur loco ipsius Secundianus episcopus. Eodem anno Focas dux et patricius reipublicæ victor a Persis rediens, Mauricium imperatorem interfecit; et in loco ipsius imperium assumpsit. Anno septimo regni Theoderici de concubina nascitur ei filius nomine Childebertus. Eo anno sol obscuratus est. Anno quoque octavo regni Theoderici nascitur ei filius de concubina nomine Corbus. Eodem tempore Berthoaldus genere Francus, major domus Palatii erat Theoderici, moribus mensuratus, sapiens et cautus, in prælio fortis, fidem omnibus conservans. Defuncto Wandalmaro duce in pago Ultramarano (12) et Sentengorum, Protadius ordinatur patricius, instigatione Brunichildæ; et ut Bertrandus interiret, eum a ripa Sequanæ usque Oceanum mare per pagos et civitates fiscum inquirendum dirigunt. Berthoaldus a Theoderico missus cum trecentis tantum viris, illis partibus properavit. Hæc comperiens Clotarius filium suum Meroveum, et Landericum majorem domus cum exercitu, ad opprimendum Berthoaldum direxit. Et maximam partem inter Sequanam et Ligerim pagos, et civitates de regno Theoderici præsumpsit, contra pactum præterdens. Cum Theodericus comperisset quod a Clotario pars regni sui contra jus fuerat præcepta, protinus cum exercitu Stempas super fluvium Loa pervenit, ibique obviam Meroveus filius Clotarii regis cum Lauderico et magno exercitu venit: cum esset arduus transitus ille ubi Loa fluvius transiatur, vix tertia pars exercitus Theoderici transierat, initum est bellum. Ibi Meroveus filius Clotarii capitur, Landericus in fugam versus est; nimia multitudo exercitus Clotarii in eo prælio trucidata est. Theo-

sed an idem dux ultra Juram montem et in Santonico pago fuit? Mibi sane non. Infra haud dubiam quin legi oporteat, et ut *Berthoaldus*.

dericus rex victor Parisius ingreditur. Postea pacem Theodericus cum Clotario Compendio villa inivit. Utriusque exercitus redit ad propria.

Anno decimo regni Theoderici cum Brunichildis avia ejus et Protadius major domus assidue instigarent eum, ut contra Theodebertum fratrem suum moveret exercitum, tandem jussu Theoderici exercitus coadunatus loco, nomine Caraciaco, castra metasset, hortabatur a leudibus suis, ut cum Theodeberto pacem inirent. Protadius singulos hortabatur ut prælium committerent. Theodebertus non procul exinde cum exercitu residebat. Tunc omnis exercitus Theoderici inventa occasione supra Protadium irruunt, dicentes melius esse unum hominem mori, quam totum exercitum in periculum mitti. Interfecto Protadio Theodericus confusus et coactus cum Theodeberto pacem inivit, et illæsus uterque exercitus ad propria recessit. Anno duodecimo regni sui Theodericus Aridium episcopum Lugdunensem, Roconem et Eboricum comitem stabuli, ad Bethericum regem Hispaniæ direxit, ut filiam ejus Hermobergam matrimonio sui jungendam adducerent. Qui datis sacramentis ne unquam a regno degradaretur, accipientes eam Theoderico Cabilonno præsentant. Quam ille gaudens suscepit. Factione vero aviæ suæ Brunichildæ non eam cognovit, et in tantum odiosa facta, ut post annum exspoliata thesauris, Hispaniam retransmitteret. Eo anno Theodericus persuasione aviæ suæ Brunichildis, et consilio Aridii Lugdunensis episcopi utens, sanctum Desiderium episcopum Viennensem de exilio regressum lapidare præcepit. Ad sepulcrum miræ virtutes hactenus sunt. Per idem tempus præsidebat Lingonensi ecclesiæ Mitius episcopus, Divionensem vero abbatiam, (quo in loco sanctus martyr Benignus quiescit) regebat abbas venerabilis nomine Gudinus, cujus diebus, scilicet, anno decimo quarto regni Theoderici regis, quædam nobilis femina, vocata Goyla, cum consensu et laude viri sui, nomine Bonevassi, dedit prædicto sancto martyri Benigno in villa Longus-vicus vocata, vel in omnes fines ejus, quidquid habere, vel possidere videbatur, cum omnibus adjacentiis, vel appenditiis suis, hoc est, Fedenniaco, Postomniaco, Monasteriolo, Attegiaco, medietate Glempono, Curce-buntiana, Ficiaco, Chevenas, Marcenniaco, de his omnibus rebus hæredem fecit post mortem suam et prædicti viri sui, sanctum Benignum.

Episcopi Lingonenses abbates S. Benigni. — Defuncto Micetio episcopo, Dodoaldus successit in pontificatum. Hic villam vocatam Massiacum commutavit ex propriis rebus, cum illo a quo possidebatur, deditque eam Sancto Benigno. Fungebatur tunc in hoc loco Bobolenus abbatibus officio; cui successit Richimarus abbas, jam Betroaldo episcopatum tenente. De quibus si non invenimus per scripturam quid addiderint, tamen collata bene providisse et fortiter tenuisse scimus, præcipue Elariacum vicum, quod a Guntrauno rege collocatum huc sancto Be-

nigno fuerat cum omnibus appenditiis suis et crebris circummanentium vicinorum molestiis infestabatur: quod usque hodie successores eorum agere non desinunt. Si quidem patres et antecessores eorum ipsum Dei martyrem occiderunt; iste vero servientes ei non cessat persequi. In illis temporibus fuerunt et alii abbates in hoc loco, videlicet Ethe-rius, Vidradus, Hugo, Odeleus, Marinius, de quorum gestis nihil ad nos pervenit, solummodo natalitia obitus eorum scripta in antiquis martyrologiis invenimus.

Anno duodecimo regni Theoderici natus est ei filius de concubina, nomine Meroveus; quem Clotarius de sancto lavacro suscepit. Eo anno mortuo Betherico, Sisebodus successit in regnum Hispaniæ, vir sapiens, et in tota Hispania laudabilis valde, pietate plenus. Nam et adversus rempublicam fortiter dimicavit, et provinciam Cantabriam Gothorum ditioni subegit. Dux Francio nomine, qui Cantabriam in tempore Francorum rex erat, tributa Francorum regibus multo tempore impleverat; sed cum a parte imperii fuerat Cantabria revocata, a Gothis præoccupatur, et plures civitates ab imperio Romano Sisebodus littore maris abstulit, et usque fundamenta destruxit. Eo tempore fuit Isidorus doctor, Hispanensis episcopus.

Anno decimo tertio regni Theoderici (609) habebat Theodebertus rex uxorem, Belichildem nomine, quam Brunichildis a negotiatoribus mercaverat: et cum esset Belichildis utilis, et a cunctis Austrasii vehementer diligeretur, simplicitatem Theodeberti honeste comportans, nihiloque se minorem a Brunichilde esse cerneret, et sæpius Brunichildem per legatos despiceret, dum ab ipsa improperatur quod ancilla ejus fuisset: tandem cum his et aliis verbis legatis discurrentibus, ab invicem vexarentur, placitum inter Colerence, et Suentense consistitur, ut has duas reginas pro pace inter Theodericum et Theodebertum conjungerent ad loquendum. Sed Belichildis consilio Austrasiorum inibi venire distulit.

B. Columbanus multa patitur a Brunichilde. — Eo tempore beatus Columbanus, cujus fama sanctitatis creverat jam passim per universas Galliæ et Germaniæ provincias, erat omnium rumore laudabilis, in omni cultu religionis venerabilis, in tantum, ut Theodericus rex ad eum sæpe Luxovium veniret, et orationum suarum suffragia omni cum humilitate posceret. Cumque sæpissime ad eum veniret, cœpit eum vir Dei increpare, cur concubinarum adulteriis misceretur, et non potius legitime conjugis solamine frueretur, ut regalis proles ex honorabili regina procederet, et non potius ex lupanaribus videretur emergi. Et cum jam ad viri Dei imperium rex obtemperaret, et se omnibus illicitis segregare responderet, mentem Brunichildis aviæ, secundæ, ut erat, Jesabelis, antiquus anguis adiit, eamque contra virum Dei stimulis superbæ incitat, quia cerneret viro Dei Theodericum

obedire. Verebatur enim ne si aljectis concubinis reginam aulæ præficeret, dignitatis atque honoris sui modum amputasset. Evenit ergo ut quadam die beatus Columbanus ad Brunichildem veniret (erat enim tunc apud Brucariacum villam) eumque illa cum in aula venire cerneret, filios Theoderici, quos de adulterinis permistionibus habebat, ad virum Dei adducit. Quos cum vidisset, sciscitatur quid sibi vellent. Brunichildis ait: *Regis filii sunt, tu eos benedictionibus roboru.* At ille ait: *Nequaquam, inquit, istos regalia sceptras suscepturos scias, quia de lupanaribus emerferunt.* Illa furens parvulos abire jubet: egrediens vir Dei regiam aulam, dum limitem transiret, fragor subito exortus est, qui totam quatiens domum omnibus terrorem incussit, nec tamen miseræ feminæ furorem compescuit. Paratque deinde insidias molire, hortatur proceres aulicos, optimatesque omnes, ut regis animum contra virum Dei perturbent. Episcopos quoque sollicitare aggressa est, ut de ejus religione detrahendo statum regulæ, quam suis custodiendam monachis indiderat, macularent. Obtemperantes igitur Augileri persuasionibus miseræ reginæ, regis animum perturbant, cogentes ut accederet ad locum ac religionem probaret. Abactus itaque rex ad virum Dei Luxovium venit, conquestus cum viro Dei, cur ab comprovincialium moribus descisceret, et intra septa secretiora omnibus Christianis aditus non pateret. Beatus Columbanus his et aliis verbis auditus, ut erat audax animo, objiciens regi respondit: *Si ob hanc causam tu in hunc locum venisti, ut servorum Dei cœnobia destruas, et regularem disciplinam macules, scito tuum regnum funditus ruiturum, et cum omni propagine regia dimersurum.* Quod postea rei probavit eventus (jam temerario conatu rex rectorium ingressus fuerat). His ergo territus dictis foris celer repedit. Duris post hæc viri Dei increpationibus rex urgebatur, contraque Theodericus ait: *Martyrii coronam me tibi illaturum speras. Deinde dixit non esse tantæ dementiæ se, ut hoc tantum facinus patraret, sed potioris consilii si ageret, utilia paraturum, ut qui ab omni more disciscat, quo venerat ea via repedare studeat. At quia longum est universa gesta percurrere, quas insidias reginæ, quæ exsilia, et tribulationes quas pertulit, recitare, succincte finem rei explicemus. Vir Dei deputatis custodibus a Theoderico, qui quousque dittonis suæ regno pelleretur, non eum relinquerent, Namnetis usque perrexit. Moratus ergo ibi paululum, sciens non placere divinæ majestati, ut patriam rediret, post ad Clotarium Chitperici regis filium, qui in Austrasis Francisque regnabat extrema Gallia ad oceanum positus, pergit.*

S. Columbanus Clotarius regem adit. — Clotarius porro audierat quantis qualibusque injuriis virum Dei Brunichildis et Theodericus fatigave-

(15) *Pervenit Tulliac.* Acherius cum hoc loco, tum infra monet legi oportere *Tulbiaco*: idemque

rant. Quem, cum vidisset, velut cœleste munus suscepit: tenuit ergo eum Clotarius quantis potuit penes se diebus. Erat enim Clotarius pollens in amore sapientiæ.

Ejus prophetia. — Beato vero Columbano morante apud Clotarium lis oritur inter duos fratres Theodebertum et Theodoricum, disceptantibus utrisque de regni terminis. Anno igitur quinto decimo regni sui uterque ad Clotarium legatos dirigit: uterque adversus parem auxilium postulat. Quod Clotarius beato viro insinuare procurat, consulens, ut si videretur ejus consilii se uni consentiendo, contra alium dimicaret. Ad quem ille repletus spiritu prophetico, ait: *Neutri te fore paritum scias convenire consiliis; tuaque intra trienni tempus in ditone utrorumque regna venire.* Videns Clotarius a viro Dei talia sibi prophetico ore dici, neutri parere voluit; scilicet promissorum sibi tempus fideliter exspectans, potitus est triumpho victoriæ.

Anno decimo sexto regni sui (612) Theodericus movet exercitum: et Lingonis de universis regi sui provinciis mense Maio exercitus adnatur. Dirigensque per Audalaum, Nasio-castrum, super Ornam fluvium situm, cepit; et inde Tullo civitatem perrexit. Ibi Theodebertus cum Austrasiorum exercitu obviam venit: Tullensi in campania configunt: Theodericus superat Theodebertum, ejusque prostravit exercitum. Cæsa est eodem prælio nimia multitudo virorum fortium. Theodebertus terga vertens per territorium Mettensem veniens, transit Vosago Coloniam fugaciter pervenit. Theodericus cum exercitu post tergum insequens, Ardoinam transiens pervenit Tulliac (15) Theodebertus, Saxones, Turingos, vel cæteras gentes trans Rhenum, vel undique poterat adjuvare contra Theodoricum, Tulbiaco perrexit; ibique denuo commissum est bellum a Francis, cæterisque gentibus. Tantaque ibi strages ab utroque exercitu facta est, (ubi phalanges in congressu certaminis præliabantur) ut cadavera occisorum undique non haberent qua ruere possent, sed stabant mortui, ac si viverent stricti inter cæteros. Auxiliante Deo iterum Theodericus Theodebertum superat, et a Tulliac usque Coloniam exercitus ejus gladio trucidatus, oram terræ cooperuit. Eo in tempore vir Dei Columbanus in eremo morabatur, contentus tantum unius ministri solatio. Ea ergo hora, qua apud Tulliacum commissum est bellum, supra querci putrefacti truncum sedebat, legens librum; quem subitus sopor oppressit, et quid inter duos reges agebatur, vidit. Mox excitatus ministrum vocat, cœtamque regum pugnam indicat, multum haurientem sanguinem fundi suspirat. Persecutus est ergo Theodebertum Theodericus, et suorum prodione captum ad aviam Brunichildem Cabillone direxit. Quem illa cum recepisset, quia Theoderici

partibus magis favebat, furens Theodebertum fieri clericum rogavit, ac non multo post impie nimis perimi jussit.

Obiit Theodericus Austrasiæ et Burgund. rex (617). Brunehildis perimitur. — Anno decimo septimo regni sui (617) Theodericus exercitum de Austrasiis et Burgundia moveri præcepit, volens super Clotarium irruere. Jamque exercitus aggrediebatur, et Theodericus Mettis civitate profluvio ventris inter flagrantis urbis incendia mortuus est. Exercitus protinus redit ad proprias sedes. Brunehildis filium ejus Sigibertum in regno patris sufficit. Clotarius collecto exercitu fines regni, qui suæ ditioni debebantur, conatur recipere. Contra quem Sigibertus cum hostium cuneis pugnaturus advenit; quem Clotarius captum fraude suorum peremit, furensque alias, fratres quinque Theoderici filios cum Brunehilde proavia eorum cepit: pueros separatim peremit, Brunehildem vero primo ignobiliter camelis impositam, hostibus gyRANDO monstravit. Postque indomitum equorum caudis irretitam miserabiliter vita privavit. Funditus ergo radicitusque deleta Theoderici stirpe, Clotarius potitus est trium regnorum monarchia solus.

Utroque regno Theoderici potitur Clotarius. — Anno tricesimo regni sui (614) Clotarius Burgundiæ et Austrasiorum regnum adeptus est. Anno tricesimo quarto regni Clotarius Warnarium, quem majorem domum in Burgundia instituerat, cum universis pontificibus Burgundiæ, seu et Burgundo Faronis, Benogello villa ad se venire præcepit. Ibiq; cunctis illorum justis petitionibus annuens, præceptionibus roboravit.

Dagobertus Austrasiæ rex. — Anno tricesimo octavo regni Clotarius Dagobertum filium suum consortem regni facit; eumque Austrasiis regem instituit, retinens sibi quod Ardenna et Vosagus versus Neustriam et Burgundiam excludebant.

Clotarium inter et filium contentio, a S. Arnulpho sopita. — Anno quadragesimo secundo regni Clotarii Dagobertus cultu regio ex jussu patris honeste cum leudibus Clispiaco procul Parisios venit, ibique germauam Sichildis reginæ, nomine Gomatrudem, in conjugium accepit. Transactis nuptiis die tertio inter Clotarium et ejus filium Dagobertum gravis orta est contentio, eo quod Dagobertus cuncta quæ ad regnum Austrasiorum pertinebant suæ ditioni vellet recipere, quod Clotarius vehementer denegabat eidem, nihil ex hoc volens concedere. Electi sunt ab his duobus regibus duodecim ex Franciis iudices, ut eorum disceptatione finiretur contentio: inter quos et dominus Arnulphus pontifex Metensis, inter patrem et filium pro pacis loqueretur concordia. Tandem a pontificibus vel sapientissimis viris proceribus pater pacificatur cum filio, reddens ei solidatum quod adspexerat ad regnum Austrasiorum: hoc tantum exinde quod citra

Ligerim, vel provinciæ partibus situm erat, suæ ditioni retinuit.

Clotarius moritur (an. 628). In ecclesia S. Vincentii, nunc S. Germani a Pratis sepelitur. — Anno quadragesimo quinto regni sui Clotarius moritur, et suburbano Parisius in ecclesia Sancti Vincentii sepelitur. Dagobertus cernens genitorem suum defunctum, universis leudibus quos regebat in Austria jubet exercitum promovere; missos in Burgundia et cæteris regni partibus direxit, ut suum regimen eligerent. Cumque Remis venisset, Suessionis peraccedens, omnes pontifices et leudi regno Burgundiæ inibi se Dagoberto tradidisse noscuntur: sed et Neustrasii pontifices et procerum plurima pars regnum Dagoberti visi sunt expetisse. Aribertus frater ejus nitebatur, si posset regnum assumere; sed ejus voluntas pro simplicitate parum sortitur effectum. Cumque regnum omne a Dagoberto fuisset præoccupatum, et thesauri ejus ditioni redacti, tandem misericordia motus, et sapientium usus consilio, citra Ligerim et litem Hispaniæ, et Vasconiæ, seu et montes Pyrenæos, pagos, et civitates, fratri suo Ariberto concessit, id est Tolosam, Caturcinam, Agenensem, Petrogoricum, et Sanctonicum, vel quod ab his versus Pyrenæos montes excluditur. Quod et per pactionis vinculum firmavit. Aribertus sedem Tolosanam eligens regnat in partibus provinciæ et Aquitaniæ. Post annos tres quam regnare cœpisset, totam Vasconiam superans, largius fecit regni sui spatium.

Sub eodem fere tempore (633), id est quinto anno regni Dagoberti, dedit quidam illustris vir, nomine Ermembertus, et conjux ejus Hermeneara, Sancto Benigno quasdam villas suæ possessionis, quæ vocantur his nominibus, Posciacum, et Fontem Lagnis in pago Laticense; et in Lingonico pago Masiacum, quæ ante acto tempore ab Edoualdo episcopo Lingonensi huic loco fuerat attributa, sed violentia pravorum hominum ablata.

Ob justitiam commendatur Dagobertus. — Dagobertus anno sexto regni sui Burgundias ingreditur: tanto vero timore pontifices et proceres, et cunctos in regno Burgundiæ consistentes adventus Dagoberti concusserat, ut omnibus esset mirandus præ timore justitiæ, quam pauperibus faciebat. Veniens ergo civitatem Lingonas et inde Divion egressus, ac Latona residens, aliquantis diebus, tantam intentionem judicandi justitiam populo regni sui habebat, ut hujus benignitatis desiderio nec somnum oculis posset capere, nec cibo satiabatur, intentissime cogitans, ut omnes cum justitia accepta de conspectu suo remearent. Die quadam cum a Latona Cabilono properaret, deliberans, et priusquam lucesceret balneum ingrediens, Brunulfum avunculum fratris sui Ariberti interficere jussit: qui ab Amalgario et Ariberto ducibus, et Wilbaldo patricio interfectus est. Dagobertus rex post hæc Cabilono pergit justitiæ amore quam cœperat perficiendæ. Post Augustiduno, inde Autisiodoro pergens, dehinc Senona civitatem,

indeque Parisios venit, Gomatrudem reginam Ru miliaco villa, ubi matrimonium acceperat, relinquens, Nantildam unam ex puellis de ministerio ejus accipiens, reginam sublimavit. Anno septimo regni sui cum Austrasiam regio cultu circuiret, quamdam puellam, nomine Ragnitrudem, stratu suo adscivit, de qua eo anno habuit filium nomine Sigibertum. Aribertus Aurelianus veniens Sigibertum de sancto lavacro excepit. Anno octavo Dagoberti Aribertus rex moritur, relinquens filium parvulum, nomine Chilpericum, qui nec post moram defunctus est: fertur factioni Dagoberti fuisse interfectus.

Rex Dagobertus fœdus cum Heraclio imperat. init. — Anno decimo regni Dagoberti (638) cum ei nuntiatum fuisset exercitum Winidorum Toringam fuisse ingressum, cum exercitu de regno Austrasiorum de Metis urbe promovens, transacta Ardenna Maguntiam aggreditur, disponens Rhenum transire, scalam de electis viris fortibus de Neustria et Burgundia cum ducibus et graphionibus secum habens. Saxones missos ad Dagobertum dirigunt, petentes ut eis tributa quas fisei ditionibus dissolvebant, indulgeret; promittentes se Winidis resistere, et Francorum limitem de illis partibus custodire spondentes. Quod Dagobertus consilio Neustrasiorum præstitit. Saxones qui hujus postulationis legati fuerant, sacramentis, ut eorum mos erat, super arma pro universis Saxonibus firman. Sed postmodum sicut in cæteris mendaces apparuerunt. Tamen Saxones tributum quod a Clotario seniore censiti annis singulis quingentas vaccas inferendalis reddere consueverant, præceptione Dagoberti, habent indultum. Eo tempore legati Dagoberti, quos ad Heraclium imperatorem direxerat, his nominibus Servatus et Paternus, sunt reversi, nuntiantes pacem perpetuam cum Heraclio firmasse.

Sigibertum et Clodoveum filios regnis Austrasiæ et Burgundiæ donat. — Anno undecimo regni Dagoberti cum Winidi fortiter sævirent, et sæpe transgresso eorum limite regnum Francorum vastando Toringiam, et reliquos pagos insisterent, Dagobertus Metis urbem veniens cum consilio pontificum et procerum, seu et omnibus primatibus regni sui consentientibus, Sigibertum filium suum in regnum sublimavit, sedemque Metis civitate habere permisit. Cunibertum Coloniae urbis pontificem, et Agalgisum ducem, instituit gubernare palatium et regnum; thesaurum quod sufficeret filio tradidit, condigne, ut decuit in culmine regni sublimavit. Et quodcumque eidem largitus fuerat, sigillatim præceptionibus roborandum decrevit. Deinceps Austrasiorum regnum, et fines regni Francorum contra Winidos utiliter defensare noscuntur. Cumque anno duodecimo regni Dagoberti eidem filius nomine Clodomeris (14) de Nantilde regina natus fuisset, consilio Neustrasiorum, et admonitione principum suorum, per pa-

(14) Clodomeris. Ex sequentibus constat legi oportere *Chlodoveus*. Haud ita multo post restituendum *Neustria et Burgundia*.

actionis vinculum firmasse dignoscitur, ut Neptreco et Burgundia ad regnum Clodovei, post Dagoberti decessum, aspiceret; Austrasia vero eo quod et populo et terræ spatio coequalis esset, ad regnum Sigiberti pertinere deberet; et quidquid ad regnum Austrasiorum jam olim pertinerat, hoc Sigibertus rex suæ ditioni subjiceret, et perpetuo dominandum haberet, excepto ducatu Denteleni quod ab Austrasia separatam fuerat, ne iterum ad Neustriam iungeretur, et Clodovei regimini subderetur. Sed has pactiones Austrasii terrore Dagoberti coacti, vellent, nolent firmasse visi sunt. Quod post mortem ejus filiis regnum administrantibus dissolutum fuisse constat.

In Hispaniam proficiscitur. — Eodem tempore quid Hispaniæ partibus a regibus eorum gestum sit, dicendum est. Defuncto Sisebodo rege clementissimo, Sentilla successit in regnum uno anno. Cum esset Sentilla nimium iniquus in suos, omnium principum regni sui odium incurrit. Quapropter Sisenandus quidam ex proceribus cum consilio cæterorum, Dagobertum expetiit ut ei cum exercitu auxiliaretur, qualiter Sentillam pelleret regno. Hujus beneficii recompensatione missorium aureum ex thesauris Gottorum quem Tresmodus rex ab Egeto patricio susceperat, Dagoberto dare promisit, pesantem auri libras quinquaginta. Quo audito Dagobertus, ut erat cupidus, exercitum in auxilium Sisenandi totum regnum Burgundiæ bannire præcepit. Cumque in Hispania divulgatum fuisset, exercitum Francorum auxiliando Sisenando Hispaniam ingredi, omnis Gottorum exercitus ditioni ejus se tradidit. Abundantius et Venerandus cum exercitu Tolosano tantum usque Cæsaraugustam civitatem cum Sisenando accesserunt, ibique omnes Gothi de regno Hispaniæ Sisenandum sublimant in regnum. Duces prædicti cum exercitu remeant ad proprias sedes, muneribus honorati. Dagobertus legatos ad Sisenandum regem, Amalgarium ducem et Venerandum dirigit, ut missorium quem promiserat eidem dirigeret. Cumque a Sisenando missorius ille legatariis fuisset traditus, a Gothis per viam tollitur, nec cum exinde permiserunt auferri. Postea discurrentibus legatis ducenta millia solidorum, quod appetitatum est missorium, Dagobertus a Sisenando accepit.

In Vascones perduelles mittit exercitum. — Anno tridecimo regni Dagoberti cum Vascones fortiter rebellarent, et multas prædas in regno Francorum, quod Aribertus tenerat, facerent, Dagobertus de universo regno Burgundiæ, exercitum promoveri jubet, statuens ei caput exercitus Adoindum referendarium, qui temporibus Theoderici regis quondam multis præliis probatus est strenuus: cui duces decem et exercitus eorum adjunxit. Fuerunt autem hi, Arembertus, Amalgarius, Leudebertus, Vandalmarus, Waldericus, Hermendricus, Barontus, Airar-

dus ex genere Francorum, Ramelenus ex genere Romanorum, Willibadus patricius ex genere Burgundionum, Aichinus ex genere Saxonum, exceptis comitibus plurimis, qui ducem super se non habebant, in Vasconiam cum exercitu perrexissent, et tota provincia Vasconiae ab exercitu Burgundiae fuisset repleta, Vascones de montium latebris egressi properant ad bellum. Cumque praeliare coepissent, ut eorum mos est, terga vertentes, dum cernerent se esse superandos, in fauces vallium montis Pyrenzei latebram dantes, se locis tutissimis per rupes ejusdem montis collocant, exercitus post tergum eorum insequens, plurimos interficiunt, multitudinem captivorum abducunt, omnes domos eorum incendio tradunt, pecuniis et rebus exspoliant. Tandem Vascones oppressi seu perdomiti, veniam et pacem petunt, promittentes se gloriae et conspectui Dagoberti regis presentaturos; suae ditioni traditos cuncta ab eo injuncta impleturos. Exercitus patrata victoria redeunt ad propria sani. Sed Arembertus dux post agmen custodiam exercitus agens, in valle Subola a Vasconibus est interceptus, cum principibus et nobilioribus de suo exercitu.

Judaicael Britonum rex. — Dagobertus residens Clippiaco mittit nuntios in Britanniam, ut Britones quae male gesserant in fines regni Francorum velociter emendarent, et suae ditioni se traderent. Alioquin exercitus Burgundiae qui in Vasconia fuerant, de praesenti in Britannias deberent irruere. Quod audiens Judaicael rex Brittonum, Clippiaco ad Dagobertum venit cum multis muneribus, cuncta quae sui in leudibus Francorum illicite perpetraverunt, emendandum: spondet, et semper se et regnum Britanniae subjectum ditioni Dagoberti et Francorum regibus esse promisit: indeque Judaicael rex Dagoberto vale dicens in Britanniam repedavit, ~~condigne~~ tamen a rege muneribus honoratur. Anno quintodecimo regni Dagoberti Vascones omnes seniores terrae illius cum Amando duce ad Dagobertum Clippiaco venerunt; ~~in~~ regio timore perterriti confugerunt in ecclesiam Sancti Dionysii: clementia Dagoberti vitam habent indultam. Ibi Vascones sacramentis firmiter promittunt regi Dagoberto, et filiis suis, et regno Francorum omni tempore se esse fideles: sed solito more mentiti sunt. Permissu Dagoberti reversi sunt ad suas sedes.

Dagoberti obitus (643). Ipsius encomia. — Dagobertus rex eodem anno Spinogello-villa super Sequanam fluvium, non procul a Parisiis, adveniens, profluvio ventris inibi aegrotare cepit. Exinde ad basilicam sancti Dionysii a suis defertur. Post paucos dies Dagobertus emisit spiritum, sepultusque est in ecclesia ipsius sancti martyris, quam ipse condigne aedificaverat, atque auro et gemmis, multisque pretiosissimis speciebus ornaverat: tantaeque opes ab eodem et villae, et possessiones multae per plurima loca ibidem collatae sunt, ut miraretur plurimam. Psallentium inibi instituere ad instar mo-

nasterii sanctorum Agaunensium jusserat. Quod studio et industria abbatis Aigulfi est adimpletum. Multas ecclesias spoliavit, ut hanc ditaret. Omni quippe devotione sua circa obsequium specialis patroni intentus erat. Et ideo post mortem spe sua frustratus non est. Qualiter vero per hunc martirem auxiliantibus sanctis Mauricio atque Martino a potestate daemorum anima ejus erepta fuerit, cuidam solitario divinitus monstratum est. Quandiu enim vixit, basilicas horum sanctorum specialius honoravit: quamvis fuerit cupiditati et amori mulierum intentus, in eleemosynis tamen pauperum fuit largus.

Saraceni grassantur in imperium. — Post Dagoberti discessum filius suus Clodoveus adhuc sub tenera aetate ascitur ad regnum. Omnes quippe leudi de Neustria et Burgundia eum Mosollaco villa sublimant in regem. Ega vero, quem Dagobertus custodem pueri et regni tutorem reliquerat, cum Nantilde regina condigne gubernabat palatium et regnum. Anno secundo regni Clodovei apud Constantinopolim sublimatur in imperium Constantinus filius Constantini. Ejus tempore gravissime a Saracenis vastatur imperium. Tempore enim Heraclii imperatoris Saracenorum gens de finibus suis egressa, regna quae sub imperii regimine erant irruunt ad devastandum, contra quos Heraclius exercitum ad resistendum direxit. Saraceni milites superant, eosque gladio graviter trucidant. Fertur in eo praelio centum quinquaginta millia militum Saracenis fuisse interfecta. Iterum Heraclius congregat multitudinem exercitus: iterum vincitur: ad ultimum infelix Eutychetis haeresim sectans, cultum Christi relinquens crudeliter vitam finivit. Cui successit in imperium Constantinus filius, cujus tempore a Saracenis respublica nimium vastatur. Duravit haec vastitas per annos quadraginta septem, usque ad tempora Constantini superius memorati. Tunc est Hierosolyma capta, et caeterae eversae civitates. Aegyptus inferior et superior pervaditur; Alexandria capitur et praedatur: Africa tota vastatur et a Saracenis possidetur: Asia et Europa quatiuntur: omnia regna mari contigua pervagantur. Ad postremum ipse imperator Constantinus constrictus atque compulsus, est effectus Saracenorum tributarius, ut Constantinopolis cum paucis provinciis et insulis, et urbs Roma cum sua patria suae ditioni reservaretur. Tribus annis circiter, et ferme adhuc amplius, per unumquemque diem mille solidos auri Saracenorum aeriis supplebat. Tandem resumptis viribus Constantinus imperium aliquantisper recuperans, tributa Saracenis implendum refutat.

Ega moritur. Erchinoaldus majordomus. Pipinus majordomus Sigiberti regis Austras. — Anno tertio regni Clodovei, Ega, cui Dagobertus commiserat regni curam, moritur; et in loco ejus Erchinoaldus majordomus constituitur. Eo tempore Sentilla rex Hispaniae, quem Sisenandus oppresserat, moritur; et in loco ejus Tolga ipsius filius patris precibus sub-

drogatur. Gothorum principes et primates videntes A deperire statum regni, eo quod princeps esset invalidus, et minus sciens, utpote adolescentulus, tandem eligunt unum ex primatibus, nomine Chintasindum. Collectis plurimis senatoribus Gothorum, cum cætero populo Hispaniæ sublimatur in regnum, Tolgane degradato, et ad clericatum tonsurato. Tintasindus omnem Hispaniam suæ redigit ditioni: multos Gothorum interfecit, quos in degradatione regni priorum una secum noverat conscios. Cumque esset plenus dierum, filium suum, nomine Richisindum in omne regnum Hispaniæ sublimavit. Pipinus defuncto Anchiso patre suo majordomus Sigiberti regis in regno Austrasiorum factus est. Fuit namque Pipinus Deum timens, amator justitiæ, consilio providus, fide plenus, cautus in omnibus sapientiæ studiis, intentus in armis, strenuus, audax animo. Gubernavit regnum quandiu vixit grandi moderatione, nec ullo munere potuit unquam a justitia averti.

Flaucatus majordomus. Nantildis regina moritur. Wibaldus interficitur. Flaucatus febre interiit. — Anno quarto regni Clodovei (648) Nantildis regina cum ipso filio suo rege Aurelianus civitatem in regnum veniens Burgundiæ, ibi omnes seniores, pontifices scilicet, duces et primates totius regni ad se venire præcepit. Nantildis sigillatim cunctos blanditiis attrahens, Flaucatum ex genere Francorum majoredomus in regno Burgundiæ electione pontificum et principum laude in hoc gradu honoris stabilivit, neptemque suam nomine Ragnebertam eidem desponsavit. Flaucatus regnum Burgundiæ pervagatur, atque cum Archinoaldo majoredomus se in amicitia obligans, Wibaldum patricium interficere disponebat. Eo anno Nantildis regina moritur. Ipsaque anno Flaucatus cum Clodoveo rege et Archinoaldo majore domus, et aliquibus primatibus Neustrasiis, de Parisiaco promovens per Senonas et Antisiodorum Augustidunum accesserunt. Ibi que Clodoveus Wilbaldum ad se venire præcepit. Wilbaldus patricius considerans Flaucatum cum cæteris ducibus de suo interitu inesse consilium, colligens secum plurimam multitudinem exercitus, etiam pontifices, seu nobiles et fortes, quos congregare potuit, Augustidunum iter arripuit. Cui obviam a Clodoveo rege et suis ducibus Hermericus domesticus dirigitur, eo quod Wilbaldus trepidabat propius accedere; sed accepta securitate ex parte regis Augustidunum accessit, legato regis condignis muneribus prius honorato. In crastinum Flaucatus et cæteri duces, qui de interitu ejus conspiraverant, maturius ab urbe promoverunt cum exercitu. Erchinoaldus cum Neustrasiis quos secum habebat bellum aggreditur: e contra Wilbaldus tela sumens, quas-cumque potuit adunare phalanges, occurrit eis. Flaucatus, Amalgarius, Ermanlenus, et Walbertus duces contra Wilbaldum confligunt; ibique Wilbaldus interficitur: plurimi cum ipso de suis gladio trucidantur. His ita gestis Flaucatus in crastino de Augusti-

duno promovens, Calibono perrexit: ingressus in urbem in crastino ipsa civitas incendio conerematur. Flaucatus judicio Dei percussus, vexatus a febre collocatur in scapha. Ejectu navale per Ararim fluvium cognomento Sagonna, Latonam properans, in itinere undecima die post Wilbaldi interitum emisit spiritum, sepultusque est in basilica Sancti Benigni in suburbio Divionense.

Gundeberga Longobardiæ regina in carcerem detrusa. — Langobardorum per hæc tempora fuerunt hi reges. Post Autharium regnavit Ago filius ejus; hic misit legatos ad Clotarium, offerens triginta quinque millia solidorum, ut tributa quæ Langobardi Francorum regibus solvebant, duodecim millia solidos cassaret. Quod Clotarius concessit, et pacem perpetuam cum Langobardis sacramentis et pacis firmavit. Post hunc regnavit Adoaldus filius ejus. Quo interfecto veneni poculo ob nimiam crudelitatem suam, Charoaldus dux Taurinensis, qui Gundebergam ex genere Francorum habebat uxorem, sublimatur in regnum. Charoaldus credens dictis mendacibus Gundebergam reginam in Caumello castro in unam turrin exsilio trudit. Clotarius rex legatos ad Charoaldum dirigit quare reginam parentem Francorum humiliasset. Charoaldus regis Francorum reverentiam habens, Gundebergam reducam post tres annos de exsilio sublimat in regno. Post hæc Charoaldus rex moritur; Gundeberga regina unum ex ducibus, Chrotarium nomine, de territorio Bricia, acceptis ab eo sacramentis ut nunquam ab eo degradaretur de regni culmine, sumens in conjugium, illum stabilivit in regnum. Postea Chrotarius aliquantis transactis annis oblitus sacramenta quæ fecerat, Gundebergam de solio regni dejectam in unum cubiculum apud Tricinum in aula palatii retrudit: camque privato habita vivere fecit. Quinque anni sub ea trusione transierunt. Illa cum esset christiana, benedicebat Deum in hac tribulatione posita. Tandem placuit Deo ut mitteretur Auredo legatarius a Clodoveo rege ad Chrotarium Langobardorum regem: qui veniens Papiam civitatem, quæ cognominatur Ticinis, cernensque reginam, a qua benigne in legationem veniens susceptus fuerat, esse retrusam, inter cætera Chrotario regi suggestit, quod reginam parentem Francorum, per quam etiam regnum adeptus fuerat, non debuisset ita humiliare; pro qua re Francorum reges et omnes Franci ei essent ingrati. Chrotarius de præsentis ob reverentiam Francorum Gundebergam de custodia jubet egredi, et per totam civitatem et foris regali ordine per loca sanctorum ad orationem procedere: de villis et opibus fisci omnia quæ amiserat ei restaurari præcepit. Quod usque ad diem sui obitus regis cultu post feliciter tenuit. Auredo vero a Gundeberga regina fortiter remuneratus repedavit ad regem.

Sigibertus Austrasiæ rex obiit. — Defuncto Sigiberto Austrasiorum Francorum rege, filius ejus Dagobertus succedit in regnum. Pipinus, ut diximus, post regem totius regni curam gerebat, cujus filius,

nomine Grimoaldus, sub imperio patris palatio præerat. Hic considerans Dagobertum inertem, et ad regni curam minus utilem, fecit eum tonderi ad clericatus ordinem.

De Wlfechranno abbate. — Clodoveus igitur rex, qui et Clotarius dictus est, octodecim annis in regni administratione completis, defunctus est in primævo flore juventutis, relictis tribus filiis, Clotario, Childerico, et Theoderico, una cum matre eorum Baldehilde regina. E quibus Clotarius natu major regnum patris sui Clodovei, Neustriæ, et Burgundiæ obtinuit. Childericus vero Austrasiæ et Germaniæ sedem adeptus est. Anno igitur octavo regni sui Clotarius rex residens Mosollaco palatio suo, Wlfechrannus abbas hujus loci adiit ejus præsentiam, conquerens super quorundam militum ejus violentia : Guntranus namque rex dederat sancto Benigno martyri patrono Divionensis loci, Clariacum-villam cum omnibus appenditiis suis; de cujus possessionis terris supra scriptis calumniatores molestias inferebant multas memorato abbati, monachisque hujus loci. Rex ergo Clotarius annuens ejus precibus, fecit præceptum sancto Benigno de præscripto fundo annuloque suo jussit insigniri, ut nullus supradictorum calumniantium, aut eorum hæredes, vel successores, aut ullus aliquis alius cujuscunque honoris ac dignitatis in denominato agro audeat aliquam vim inferre. Erat tunc majordomus regis supra nominatus Aubedo, quem inscriptio ejusdem præcepti Audebellum vocat.

Eronus Lingon. episcopus. — Tempore prædicti Wlfechranni venerandæ memoriæ abbatis præsidebat Lingonum ecclesiæ Eronus venerabilis episcopus, qui inter cætera beneficia quæ huic contulit loco, a summo pontifice, vel verius Romanis pontificibus Joanne et Sergio Romanæ Ecclesiæ petit fieri decretum : in quo continetur, ut nullus præsumat constituere cœmeterium vel sacrare, præter hunc qui ad istam sancti Benigni ecclesiam pertinet : et ut nullus audeat vim aliquam inferre in claustro vel in burgo ad hunc locum pertinente. Cujus exemplar decreti placuit huic libro inferre, ut videntes discant quantum immineat illis periculum, qui non timent obligari anathematis vinculo per Petri apostoli vicarium. Anno Domini 696 ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, præsidebat sanctæ Romanæ Ecclesiæ Sergius papa; cujus hæc sunt verba.

Litteræ Sergii I ab Wlfechranno obtentæ. — « Sergius, gratia Dei pontifex Romanus, Heroni Lingonum præsuli, salutem et apostolicam benedictionem. Quam primum nobis attendendum, charissime, ne hostis malignus gregem Christi perturbet aliqua occasione. Divionensium namque monachorum martyri Benigno sub regimine Wlfechranni abbatis devote famulantium reclamatio ad nos pervenit, clericos jam dicti castri ad se eorum cœmeterium transferre conari. Hoc quia prædecessoris mei Joannis, Benedicti utique successoris contradicit decretis, auctoritate beati Petri et nostra prohibetur sub per-

A cussione anathematis. Nam sicut Gregorius olim prædecessor vester adhortatu præfati martyris, monasterii ipsius constructor, utrisque vivis sancivit unum quo sanctus jacet, concorditer cœmeterium : ita nostræ auctoritatis litteræ censuerunt corroborandum. Quisquis etiam a torrente, qui utrumque burgum dividit auferre ab eodem burgo vel claustro aliquid, excepto abbate vel monachis, præsumpserit, simili sententia se damnatum noverit. Bene valete. Data per manus Joannis bibliothecarii tunc sanctæ sedis apostolicæ anno pontificatus Domini Sergii universalis papæ decimo in sacratissima sede beati Petri apostoli indictione undecima (679). »

Agilbertus, Bobolenus abbates. — Defuncto vero Wlfechranno abbate successit in locum regiminis B Agilbertus : post quem præfuit Bobolenus.

Clotarius vita functus. Cui successit Childericus rex Austrasiæ. — Clotarius rex igitur postquam aliquot annis tenuit regnum, immatura præventus morte reliquit illud sine hærede. Cujus obitum dolentes Francorum principes, germanum ejus Childericum regem Austrasiæ (quem audierant sapienter et provide regnum disponere) in omni sublimant Francorum regno. Adeptus vero principatum, quidquid adversus leges regum priorum ac majorum principum, quorum vita quondam laudabilis existerat ineptum atque contrarium reperit, ad pristinum statum prudentissime revocavit. Eo tempore Godinus quidam ex primatibus Burgundiæ una cum conjuge sua nomine Lantrude, dedit Sancto Benigno alodium juris sui, cui vocabulum est Albiniacus, situm in pago Decolatunse quod unuc generaliter Portuensis dicitur.

Huic succedit Theodericus. S. Leodegarius, S. Lambertus. Pipini laudes. S. Willebrordus in Frisium missus. — Childericus ergo rex paucis annis quibus regnum Francorum obtinuit, æquo moderamine justisque legibus disponens ipsum regnum, defunctus est, et germanus ejus Theodericus in regno fratris loco sublimatus. Quod tenuit annis sexdecim. In diebus ejus sanctus Leodegarius est interfectus ab Ebroino majoredomus, et sanctus Lambertus Tungrorum episcopus a Dodone comite. Hi uno tempore innocenter occisi, coronam martyrii sunt adepti. In illo tempore deficiente jam a pristino vigore regibus, cura totius regni administrabatur per duces et principes domus : inter quos omnes præminebat Pipinus, quem supra retulimus, vir omni sapientia adornatus : ejusdemque regni maxima pars erat in manu ejus. Hic devicta Frisia, atque ipsius regni fugato rege, nomine Ratbodo, misit illuc ad prædicandum servos Dei venientes ex Britannia, Willebrordum et socios ejus, qui non parvam populi multitudinem ad Christum converterunt. Theoderico rege defuncto, Childebertus filius ejus successit in regnum.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo nono, Pipinus perrexit in Suvavos contra Willarium. Item anno sequenti commovit exercitum super præ-

dictum tyrannum. Anno tertio aquæ vehementer inundaverunt. Et Childebertus rex mortuus est; et exercitus Francorum in Suvavos. Anno quarto iterum exercitus Francorum in Suvavos contra Wilarium perrexit: et Eribertus rex Langobardorum mortuus est.

Moritur Pipinus. — Anno septingentesimo quarto decimo Pipinus mortuus est in mense Decembris: et Grimoaldus filius ejus similiter mortuus est: et Carolus successit in locum patris.

Eo tempore Astoricus episcopus erat Lingonum; et Babolenus regebat istud cœnobium: tunc dedit Ermenoara Domino sacrata Sancto Benigno quidquid habebat in villa Ruffiaco, scilicet mansa cum ædificiis desuper positis, omnibusque adjacentiis.

Dagobertus II moritur. Carolus Martellus. — Anno septingentesimo quinto decimo Dagobertus rex mortuus est, et Saxones devastaverunt terram Bagoariorum. Anno septingentesimo decimo septimo bellum fuit in Vinciaco inter Carolum et Ragofredum majorem domus: fugitque Ragofredus, et exercitus ejus cæsus est plaga magna usque ad fluvium Wisera. Anno sequenti Carolus intravit Saxoniam vastavitque eam. Anno septingentesimo vicesimo primo expugnavit Eudo Saraecnos de terra sua. Anno quarto post hunc, expugnavit Carolus Andegavos, quia rebellabant adversus eum. Theodericus filius Dagoberti Junioris regio tunc sublimatus erat in socio. Cui successit Clotarius, et Clotario Childebertus, Childeberto Childericus, in quo defecit generatio Clodovei regis, qui usque tunc regnaverat.

Carolus strenue multa gerit. Saracenos expugnavit. Quare Malleus appellatus. Carlomanus et Pipinus. Carlomanus fit monachus. — Anno septingentesimo vicesimo quinto Carolus subjecit sibi Bagoarios; et Sarraceni irruerunt in Galliam. Anno abhinc sexto Carolus perrexit in Suvavos contra Laufredum. Sequenti anno Carolus fuit in Vasconia contra Eudonem; et Ragofredus tyrannus mortuus est. Anno sequenti Carolus pugnavit contra Saracenos in mense Octobris, die Sabbati, juxta civitatem Pictavis. Iterum anno septingentesimo trigesimo septimo innumera multitudo Serracenorum coadunata, quæ duodecim reges habebat super se, quorum primus et maximus erat Abdirama rex Cordubæ civitatis, occupaverunt Gothiam, obsideruntque Narbonam civitatem. Quod audiens Carolus congregavit exercitum copiosum, insuper et Lindebrandum Longobardorum regem convocavit in auxilium, consertoque cum Saracenis prælio, ita eos contrivit, ut de tanta multitudinè vix aliquis potuerit evadere: sed et usque hodie gens illa truculenta Francorum fovendat arma. Anno 739 Carolus intravit in provinciam usque Massiliam: invasit Vasconiam, vastavit Frisiam, expugnavit Saxoniam, contrivit Alamaniam atque Bagoariam. Anno septingentesimo quadragesimo primo Carolus *Tudites* mortuus est, qui propterea appellatus est *Tudites*, quod est malleus fabri, quia sicut malleo universa tunduntur ferram:n-

ta, ita Carolus omnia regna sibi vicina attrivit. In functo Carolo, filii ejus Carlomanus et Pipinus susceperunt curam regni. Anno septingentesimo quadragesimo secundo Carolus perrexit Vasconiam. Anno sequenti vastavit Alamaniam. Anno quarto Carlomanus et Pipinus invaserunt Saxoniam. Anno septimo Carlomanus relicta cura regni Pipino fratri Pomam perrexit, atque in monte Soracte monachus habitationem instituit. Postea non ferens molestiam crebro se visitantium eorum qui de Francia pergebant ad limina apostolorum, ad Sanctum Benedictum in montem Casini commigravit.

Pipinus rex inauguratur. S. Bonifacius martyr occubuit. — Anno septingentesimo quinquagesimo secundo dominus Pipinus rex sacratus est per manus Stephani papæ, et duo filii ejus Carlomanus, et Carolus qui Magnus dictus est. Anno quarto Pipinus rex intravit Langobardiam, et Stephanus papa reversus est Romam. Eodem tempore sanctus Bonifacius, genti Frisonum prædicans, suscepit martyrium. Anno sexto iterum Pipinus rex perrexit Langobardiam, et Hlailulfus rex mortuus est. Anno sequenti delata sunt organa de Græcia missa ab imperatore cum certis muneribus domno Pipino regi. Anno septingentesimo sexagesimo Pipinus rex perrexit Vasconiam contra Waffarium. Iterum anno sequenti cum filiis Carolo et Carlomano perrexit Aquitaniam, et acquisivit civitatem Bituricas. Pipini regis anno nono quidam homo, Rocolenus nomine, dedit Sancto Benigno allodium suum villare vocatum, situm in pago Belnensi in fine Milliacensi, cum omnibus suis appenditiis. Eodem tempore quidam clericus nomine Bago, dedit Sancto Benigno hæreditatem suam omnem quam habebat in Asiriaco et Istodoro atque Salas, quidquid in prædictis villis possidere videbatur, tam mansis quam quæ in aliis terris ad eadem mansa pertinentibus.

In Aquitaniam pergit Pipinus. Ab humanis excessit. — Anno septingentesimo sexagesimo secundo iterum Pipinus rex cum exercitu perrexit Aquitaniam una cum Carlomano; captoque omni pago Alvernico, civitatem Claromontem et Burbonis castrum igne cremavit. Anno septingentesimo sexagesimo quarto Pipinus rex placitum magnum habuit cum Francis apud villam Carisiacum. Eodem anno fuit hyems gravissima, et tenuit gelu a decimo nono Kalendas Januarii, usque sexto Kalendas Aprilis. Anno septingentesimo sexagesimo septimo iterum Pipinus rex intravit Aquitaniam, et conquisivit Lemovigas civitatem. Et Bertha regina uxor ejus apud Bituricas hyemavit. Eodem anno sequenti, anno videlicet septingentesimo sexagesimo octavo, Pipinus rex obiit octavo Kalendas Octobris, apud Parisios civitatem, morbo intercutis aquæ; et Waffarius fuit interfectus.

Carolus et Carlomanus inaugurati. Obiit Carlomanus. — Eodem anno Dominus rex Carolus et Carlomanus uncti fuerunt in reges septimo Idus Octobris. Franci siquidem facto solemniter generali conventu

ambos sibi reges constituunt ea conditione præmissa, ut totum regni corpus ex æquo partirentur, et Carolus eam partem quam pater eorum Pipinus tenuerat, Carlomanus vero eam partem, cui patruus eorum Carlomanus præfuerat, regendi gratia susciperet. Susceptæ sunt utrinque conditiones, et pars regni divisi juxta modum sibi propositum ab utroque recepta est. Mansitque ista quamvis cum summa difficultate concordia, multis ex parte Carlomani societatem separare molientibus, adeo u quidam eorum bella committere sint meditati. Sed in hoc plus suspicionis quam periculi fuisse ipse eorum exitus approbavit. Defuncto Carlomano uxor ejus cum filiis et quibusdam, qui ex optimatum ejus numero primores erant, Italiam fuga petiit; et nullis existentibus causis spreto mariti fratre, sub Desiderii regis Langobardorum patrocinium se cum suis liberis contulit. Et Carlomanus quidem post administratum communiter quadriennio regnum decessit. Carolus autem fratre defuncto constituitur rex solus omnium Francorum.

Ducem Aquitan. devincit Carol. Mag. — Anno igitur septingentesimo sexagesimo nono, sui vero regni secundo, omnium bellorum quæ gessit primo Aquitanicum, a patre inchoatum, sed nondum finitum, quia cito peragi posse videbatur, fratre adhuc vivo et auxilium ferre rogato, suscepit. Et licet eum frater promisso frustrasset auxilio, susceptam tamen expeditionem strenuissime exæcutus, non prius ab incæpto desistere voluit, quam hoc quod efficebat moliebatur perfecto fine concluderet. Nam et Himaldum, qui post Vaifarîi mortem Aquitaniam occupaverat, bellumque jam pene peractum reparare tentaverat, Aquitaniam relinquere et Vasconiam petere cogit. Quem tamen ibi consistere non sustinens, transmisso amne Garonna, Lupo Vasconum duci mandat, ut perfugam reddat: quod nisi festinato faciat, bello se eum expugnaturum. Lupus saniori usus consilio, non solum fugitivum reddidit, sed etiam se ipsum cum provincia, cui præerat, ejus potestati commisit.

Adriani PP. rogatu bellum in Langobardos suscipit. — Compositis igitur rebus in Aquitania eoque bello finito, regni quoque socio jam rebus humanis exempto, precibus Adriani Romanæ urbis episcopi exoratus, bellum contra Langobardos suscepit.

Anno septingentesimo septuagesimo secundo Carolus rex intravit Italiam, et concitato bello, quod prius quidem et a patre ejus, Stephano papa supplicante, cum magna difficultate susceptum est, quia quidam ex primoribus Francorum, cum quibus consultare solebat, adeo voluntati ejus renisi sunt, ut se regem deserturos domumque redituros, libera voce proclamarent. Cœptum tamen est nunc contra Haistulfum regem, et celerrime completum. Sed licet sibi et patri belli suscipiendi similis, ac potius eadem causa subesse videretur, haud simili tamen labore certatum, ac sine constat esse completum.

A Pipinus siquidem Haistulfum regem paucorum dieum obsidione apud Ticinum et obsides dare, et erepta Romanis restituere, atque ut reddita non peterentur sacramento fidem facere. Carolus vero post inchoatum a se bellum non prius desistit, quam et Desiderium regem, quem longa obsidione fatigaverat, in deditionem susciperet. Filium ejus Adalgisum, in quem spes omnium inclinatæ videbantur, non solum regno, sed etiam Italia excedere cogeret, omnia Romanis erepta restitueret, Chrodogausum Forojulii ducatus præfectum res novas molientem opprimeret, et Habilinum socerum ejus Tarvisa civitate obsessum caperet, totamque Italiam subjugareret, subactæque filium suum Pipinum regem præficeret. Finis hujus belli fuit subacta Italia, et rex

B Desiderius perpetuo deputatus exsilio in Francia, filius ejus Adalgisus Italia pulsus, et res a Langobardorum regibus ereptæ Adriano Romanæ Ecclesiæ rectori restitutæ. Italiam intranti, quam difficilis Alpium transitus fuerit, quanto labore Francorum in via montium juga et eminentes in cælum scopuli, atque asperæ cautes superatæ, longum est enarrare.

Bellum contra Saxones. Caroli urbs. — Anno septingentesimo septuagesimo sexto, rex Carolus ut audivit quod Saxones iterum rebellassent contra Francos, commovit exercitum adve sus eos; bellumque, quod quasi intermissum videbatur, repetitum est. Saxones siquidem sicut omnes fere gentes Germaniam incolentes, et natura feroces et cultui demonum dediti, nostræque religioni contrarii, neque divina neque humana jura verentur transgredi Suberant et causæ quæ quotidie pacem turbare poterant, termini videlicet utrorumque utique in plano positi, in quibus cædes et rapinæ, et incendia vicissim fieri non cessabant. Ob quam rem ædificaverunt Franci in finibus Saxonum civitatem, quam vocaverunt Caroli urbem; susceptum vero adversus eos bellum, quod magna utrinque animositate, majore tamen Saxonum, quam Francorum damno, per continuos triginta tres annos gerebatur. Videntes Saxones quia non potuerant Francis resistere, venerunt majores natu ad domnum regem Carolum, postulantes pacem: et baptizata est multitudo populi ipsorum.

Devicti Saxones a Carolo rege. — Anno septingentesimo septuagesimo septimo gloriosus rex Carolus venit Saxoniam, loco qui vocatur Patris Brunna; et ibi habuit placitum magnum, et ibi convenerunt Saxones ad baptismum catholicum; ædificaveruntque ibi ecclesiam Franci, multaque millia populorum ibi baptizata sunt, ea conditione a rege proposita et ab illis suscepta, ut abjecto demonum cultu, et relictis patriis ceremoniis, Christianæ fidei sacramenta susciperent, et Francis adunati unus cum eis populus efficerentur. Hoc bello licet per multum temporis spatium traheretur, ipse non amplius cum hoste quam bis in acie conflixit, semel juxta montem, qui Osneggi dicitur, in loco Theotinnelli nominato. Et iterum apud Aisa fluvium, et hoc uno mense paucis quoque interpositis diebus. Illis

duobus praeliis nostes adeo profligavit, ac devicti sunt, ut ulterius regem neque venienti resistere auderent. Plures tamen eo bello tam ex nobilitate Francorum, quam Saxonum, et functi summis honoribus viri, consumpti sunt. Rex itaque omnium qui sua ætate gentibus dominabatur et prudentia maximus, et animi magnitudine præstantissimus: nihil in his quæ vel suscipienda erant, vel exsequenda, vel propter laborem detrectavit, aut propter periculum exhorruit.

In Hispaniam profiscitur. Vascones in Gallos irruunt, ac multos interficiunt. — Anno septingentesimo septuagesimo octavo Carolus rex assiduo ac pene continuo cum Saxonibus bello decertans, dispositis per congrua confinium eorum loca præsiidiis, Hispaniam aggreditur, quam maximo belli apparatu poterat, saltuque Pyrenæi superato, omnibus quæ adiit oppidis atque castellis in deditioem acceptis, scilicet Pampilona, Osca, Barsilona, atque Gerunda. Deinde acceptis obsidibus salvo et incoluni exercitu, revertitur. Præter quod in ipso Pyrenæi jugo Vasconiam perfidiam parumper in redeundo expertus est. Nam cum agmine longo, ut loci et angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus, Vascones in summi montis vertice positos insidiis (est enim locus ex opacitate silvarum, quarum ibi maxima est copia, insidiis ponendis opportunus) extremam impedimentorum partem, et eos qui novissimi agminis incedentes subsidio præcedentes tuebantur, desuper incursantes in subjectam vallem dejiciunt; consertoque cum eis prælio, usque ad unum omnes interficiunt; ac direptis impedimentis, noctis beneficio, quæ jam instabat, protecti, summa cum celeritate in diversa disperguntur. Adjuvabat in hoc facto Vascones et levitas armorum, et loci, in quo res gerebatur, situs; e contra Francos et armorum gravitas, et loci iniquitas, per omnia Vasconibus reddidit impares. In quo prælio Egichardus regis mensæ præpositus, Anselmus comes palatii, et Ruolandus Britannici limitis præfectus, cum aliis compluribus interficiuntur. Neque hoc factum ad præsens judicari poterat, quia hostis eo perpetrato ita dispersus est, ut ne fama quidem remaneret ubi nam gentium quæri potuisset. Domuit et Britones qui ad Occidentem in extrema quadam parte Galliæ super litus Oceani residentes, dicto audientes non erant; missa in eos expeditione, qua et obsides dare, et quæ jungebantur se facturos polliceri coacti sunt.

Carolus Italiam petit. — Iterum Carolus rex Italiam ingressus cum exercitu, ac per Romam iter agens, Capuam Campaniæ urbem accessit: atque ibi positus castris bellum Beneventanis ni dederentur comminatus est. Prævenit hoc dux gentis Aragisus filios suos Rimoldum, et Gimoldum, cum magna pecunia obviam regi mittens, rogat ut filios obsides suscipiat, seque cum gente imperata facturum pol-

licetur; præter hoc solum si ipse ad conspectum regis venire non cogeretur. Rex utilitate gentis magis quam animi ejus obstinatione considerata, et oblatos sibi obsides suscepit, et quæ petebantur concessit, unoque ex filiis ejus obsidatus gratia retento, legatis ob sacramenta a Beneventanis exigenda, atque suscipienda cum Aragiso dimissis, Romam rediit, indeque Galliam revertitur

Item in Bajoariam. Obiere Hildegardis regina, et mater Bertha. — Anno septingentesimo octuagesimo septimo Bajoaricum bellum et repente ortum, et celeri fine completum est, quod superbia Tassilonis ducis excitavit. Qui hortatu uxoris, quæ filia Desiderii regis erat, ac patris exsilium per maritum ulcisci posse putabat, juncto sædere cum Hunnis, qui Bajoariis sunt ab oriente contermini, non solum imperata non facere sed etiam bello regem provocare tentabat. Cujus contumaciam animositas regis ferre nequivit, ac proinde contractis undique copiis Bajoariam petiturus, ad Lechum amnem cum maximo venit exercitu (is fluvius Bajoarios ab Alamannis dividit), cujus in ripa castris collocatis animus ducis per legatos statuit experiri. Ille non pertinaciter agere, vel sibi vel genti utile ratus, supplex se regi permisit, obsides dedit; inter quos et Theudonem filium suum: data insuper fide cum juramento, quod ab illius potestate ad defectionem nemini sudenti assentiri deberet. Sicque bello, quod quasi maximum futurum videbatur, celerimus est finis impositus. Anno sequenti Thassilo dux ad regem evocatus, eo quod pactum violare conatus sit, non est redire permissus, neque provinciam quam tenebat ulterius duci, sed comitibus ad regendum est commissa. Anno quintodecimo regni Caroli regis obiit Hildegardis regina, conjux prædicti principis, et Bertrada mater ipsius eodem anno defuncta.

Bellum in Winidos. — Anno septingentesimo octuagesimo nono bellum illatum est Slavici qui nostra consuetudine Wilei, id est Winidi, sua locutione Welitabi dicuntur. In quo et Saxones velut avidiores (15) inter cæteras nationes, quæ magis signa jussæ loquebantur, quanquam ficta et minus devota obedientia militabant. Causa belli erat, quod Abotritos, qui cum Francis olim foederati erant, assidua incursione lacescebant, nec jussione coerceri poterant. Sinus quidam ab occidentali Oceanus Orientem versus porrigitur, longitudinis quidem incomperatæ, latitudinis vero quæ nusquam centum millia passuum excedat, cum in multis locis contractior inveniatur. Hunc multæ circumsedent nationes. Dani siquidem et Suevi, quos Nordmannos vocamus, et septentrionale litus, et omnes in eas insulas tenent. Ad litus australe Sclavi et Agisi et aliæ diversæ incolunt nationes. Inter quos vel præcipui sunt, quibus tunc a rege bellum inferrebat. Wentelabi, quos ille una tantum et quam per se

(15) Avidiores, lege auxiliares.... quæ regis signa jussæ sequebantur. Infra restituo ita contudit ac domuit.

gesserat expeditione, ita contulit ac domuit, ut ulterius imperata facere minime reuerent.

Bellum infert Hunnis. — Anno septingentesimo nonagesimo primo, rex Carolus commoto magno exercitu bellum Hunis intulit, quod maximum omnium quæ ab illo gesta sunt bellorum, præter Saxonicum, fuit, quod ille et animosius quam cætera, et longe majori apparatu administravit. Unam tamen per se expeditionem in Pannoniam, quam provinciam ea gens incolebat, tunc fecit, cætera filio suo Pipino ac præfectis provinciarum, comitibus etiam perficienda atque legatis commisit. Quod cum ab his strenuissime fuisset administratum, octavo tandem anno completum est. Quot prælia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia, et locus in quo regia Cagreni erat ita desertus, ut ne vestigium in eo quidem humanæ habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas periit, tota gloria decidit, omnis pecunia, et congesti ex longo thesauri direpti sunt, neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari, quo illi magis ditati et opibus aucti sunt, tantum auri et argenti in regia repertum, tot spolia pretiosa in præliis sublata, ut merito credi possit hoc Francos Hunnis juste eripuisse, quod illi cæteris gentibus injuste abstulerant. Uno tantum ex proceribus Francorum eo bello interierunt: Hericus dux Foro-Julii, et Hierulus Bajoriæ præfectus. Cæterum incruentum pene Francis hoc bellum fuit, et prosperum exitum habuit, tametsi diutius sui magnitudine traheretur. Post quod et Saxonicum suæ prolixitati convenientem finem accepit. Boemanicum quoque et Linonicum quæ postea exorta sunt, diu durare non potuerunt. Quorum utrumque ductu Caroli filii sui, quem Burgundiæ regno præfecerat, celeri fine completum est.

Waldricus abbas S. Benigni. — Pontifex nominatus. — Tempore illo quo prænominatus rex magnus Carolus accepit regni curam, abbas nomine Waldricus regebat hanc abbatiam: cujus tempore quidam vir Ansegaudus nomine, partem suæ hæreditatis quam possidebat in villa Salonis vocata; nec non et alia villa, vocabulo Bargis, contulit ecclesiæ S. Benigni martyris. Similiter quidam Leotadus nomine non contemnendam partem suæ possessionis in prædictis villis tradidit præfato martyri provisorii Divionensis loci, cujus rei donationem fecit per chartæ conscriptionem; in quo scripto vocatur pontifex idem Waldricus: cujus series ita se habet: « Domino sacrosanctæ basilicæ Sancti Benigni martyris, sub oppido Divionensi constructæ, ubi venerabilis vir dominus Waldricus præesse videtur pontifex, et David presbyter, » et cætera quæ sequuntur. Idem vero David præpositi fungebatur officio. Ipse enim de quodam propinquo suo, Aldeberto vocato, mansum unum cum omni terra ad eum pertinente, in villa Assiriaco. Per idem tempus quidam vocabulo Egremarus, et Eva uxor ejus, in

A villa Norvia dicta, quamdam partem suarum rerum dedit ad præfatum locum S. Benigni.

Aridius abbas. — Defuncto Waldrico abbate, successit in regimine pastoralis officii Aridius. Cujus tempore adolescens quidam ex nobili ortus progenie, nomine Dodo, veniens ad conversionem in hoc Divionense monasterium, Deo et sancto Benigno cupiens militare, tradidit, prædicto abbati Aridio, et monachis hujus loci, quicquid possidere videbatur in villa Salonis, et in Bargis, totum ad integrum, et in villa Monfarulsi vocata, dimidiam quæ ad se pertinebat, cum omnibus appenditiis, et mancipiis de super commanentibus. Et constituit, ut ipsi servi annis singulis uno die ad mensam fratrum darent frumenti modium unum in pane, vini modium unum, cervisiæ modia duo; et pretium unde possint præparari duo pulmentaria secundum quod præcipit regula monachorum.

Hildebrannus abbas. Hildebranni mors. Herlegaudus successit. — Memorato abbate Aridio diem obeunte, Hildebrannus accepit curam regiminis. In cujus diebus quidam, Frodo nomine, dedit ad memoratam ecclesiam sancti Benigni terram quamdam juris sui, sitam in pago Belnensi, in fine Consimactense, in loco vocato Yarnedo. Facta est hæc donatio anno primo imperii Caroli magni regis. Peractis aliquot annis Hildebrannus in pastoralis cura defunctus est. Cui successit Herlegaudus abbas nobilissimus hujus provinciæ natalibus ortus. Is omne patrimonium, quod sibi ab antecessoribus relictum possidebat, vel quod a parentibus suis emere potuit, huic ecclesiæ quam regebat totum contradidit. Sub ejus tempore quidam Winitarius vocabulo, de terra proprietatis suæ in Assiriaco villa duos campos dedit sancto martyri Benigno. Jam eo tempore fervor monasticæ religionis tepuerat: jam unusquisque in bonis parentum suorum hæres fieri querebat: unde quidam eorum quod sibi acquisierant, in servitium fratrum et communem utilitatem loci publicè contradebant. Dederunt igitur Dodo, Amalbalus, Heraclius res quas possidebant in Salonis villa, atque Bargis. Similiter Witgerius presbyter quidquid in prædictis villis a parentibus suis acquirere potuit, sancto Benigno contradidit. Quidam quoque Lebrandus clericus, presbyter ordine, gradu ex parentela ejusdem abbatis Herlegaudi existens, intra castrum Divion mansum unum, et foris muros terras quæ pertinebant ad præscriptum mansum, quæ emerat a quodam Adalrao germano Farulsi, qui erant parentes sui, et præfati abbatis, contulit sancto martyri patrono hujus loci. Vixit autem prædictus abbas et perduravit in regimine monasterii usque ad tempora Ludovici filii sæpius dicti Caroli magni.

Ultimum Caroli magni bellum. De Northmannis seu Danis. Quæ regno Franciæ acquisivit Carolus Magnus enumerantur. — Præfatus igitur rex Carolus ultimum bellum egit contra Northmannos, qui Dani vocantur: primo quidem piraticam exercentes, deinde majori classe aggregata littora Galliæ atque Ger-

maniam vastabant. Quorum rex Godefridus adeo vana spe inflatus erat, ut sibi totius Germaniam potestatem promitteret, Frisiam quoque atque Saxoniam laud aliter atque suas provincias aestimabat. Jam autem Abroditos vicinos suos in suam ditionem redegerat: jam vectigales fecerat. Jactabat etiam se brevi Aquisgranni, ubi regis comitatus erat, cum maximis copiis adventurum: nec dictis ejus fides abnuebatur, quin potius verba sequeretur effectus operis, nisi festinata fuisset morte praeventus. Nam a suo satellite interfectus, belli a se inchoati celerem finem imposuit. Haec sunt bella quae rex potentissimus per annos quadraginta et septem (tot annis regnavit) in diversis terrarum partibus summa prudentia atque felicitate gessit, quibus regnum Francorum, quod post patrem Pipinum magnum quidem et forte suscepserat, ita nobiliter ampliavit, ut pene duplum illi adjecerit. Nam cum prius non amplius quam ea pars Galliae, quae inter Rhenum et Ligerim Oceanumque ac mare Balearicum jacet; et pars Germaniae, quae inter Saxoniam et Danubium Rhenumque ac Salam fluvium, qui Thuringos et Sorabos dividit, posita, a Francis, qui Orientales dicuntur, incolitur: et praeter haec Alamani atque Bajoarii ad regnum Francorum pertinerent: ipse per bella memorata primo Aquitaniam et Vasconiam, totumque Pyrenaei montis jugum, et usque ad Iberum amnem, qui apud Navarros ortus, et fertilissimos Hispaniae agros secans, sub Dertosae civitatis moenia Balearico mari miscetur: deinde Italiam totamque ab Augusta Praetoria usque in Calabriam inferiorem, in qua Graecorum ac Beneventanorum constat esse confinia, decies centum et eo amplius passuum millibus longitudine porrigitur: tum Saxoniam, quae quidem Germaniae pars non modica est, et ejus quae a Francis incolitur, duplum in lato habere putatur, cum in longitudine possit esse consimilis: postquam utramque Pannoniam, et appositam ex altera parte Danubii Daciam, Histriam quoque et Liburniam atque Dalmatiam, exceptis maritimis civitatibus, quas ob amicitiam et junctum cum eo foedus Constantinopolitanum imperatorem habere permisit: deinde omnes barbaras, ac feras nationes quae inter Rhenum ac Vistulam fluvios, Oceanumque ac Danubium positae, lingua quidem pene similes, moribus vero atque habitu valde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret: inter quas fere praecipue sunt Weletabi, Sorabi, Abroditi, Boemani: cum his namque bello conflixit, caeteras, quarum multo major est numerus, in ditionem accepit.

Auxit etiam gloriam regni sui, quibusdam regibus ac gentibus per amicitiam sibi conciliatis: adeo namque Aldefonsum Gallicae atque Asturicae regem sibi societate devinxit, ut is cum ad eum litteras vel legatos mitteret, non aliter illum, quam proprium dominum suum appellari juberet. Scotorum quoque reges sic habuit ad suam voluntatem per munificentiam inclinatos, ut eum nunquam aliter

nisi dominum, seque subditos et servos ejus pronuntiarent. Cum Aaron rege Persarum, qui excepta India totum pene tenebat Orientem, talem habuit in amicitia concordiam, ut is gratiam ejus omnium qui in toto orbe terrarum erant regum ac principum amicitiae praeponebat, solumque illum honore ac munificentia sibi colendum judicaret. Imperatores etiam Constantinopolitani Nichoforus, Michael et Leo ultro amicitiam et societatem ejus expetentes, etiam complures ad eum misere legatos; cum quibus tamen propter susceptum a se imperatoris nomen, et ob hoc quasi imperium eis eripere vellet, valde suspectus, foedus firmissimum statuit, ut nulla inter partes cujuslibet scandali remaneret occasio: erat omnis semper Romanis et Graecis Francorum suspecta potentia.

Uxores et progenies Caroli Magni. Concubinae. Conjuraciones in eum. — Habuit uxorem nomine Hildegardam de gente Suevorum, praecipuae nobilitatis feminam: de qua tres filios, Carolum scilicet, Pipinum, et Ludovicum; totidemque filias Hernodridem et Berritem et Gislam genuit. Defuncta Hildegarda Fastradam duxit uxorem; de qua habuit duas filias, Theoderadam, et Hildrudem: quae de orientalium Francorum, Germanorum videlicet gente erat. Qua obeunte, Leudegandam Alemanam duxit. Post cujus mortem tres tantum habuit concubinas, Gersuindam, Adalindam, et Reginam, quae ei Drogonem et Hugum genuit. Ex his omnibus duos tantum filios, et unam filiam, priusquam moreretur, amisit Carolum, et Pipinum, quem Italiae regem praefecerat, Ruotrudem quae filiarum ejus primogenita, et Constantino Graecorum imperatori desponsata erat. Erat ei filius, nomine Pipinus, ex concubina edictus; facie quidem pulcher, sed gibbo deformis. Is cum pater bello contra Hunos suscepto in Bavaria hymaret, aegritudine simulata cum quibusdam ex primoribus Francorum, qui eum vana regni promissione illexerant, adversus patrem conjuravit. Quem post fraudem detectam, et conjuratorum damnationem, detentum in caenobio Prumia religiose jamque volentem vacare permisit. Facta est et alia prius contra eum valida conjuratio in Germania; cujus auctores partim luminibus orbat, partim membris incolumes, omnes tamen exilio deportati sunt; neque ullus ex eis interfectus est, nisi tres tantum, qui cum se, ne comprehenderentur, strictis gladiis defenderent, aliquos etiam occidissent, quia aliter eos coercere non poterant, interempti sunt. Harum tamen conjurationum Fastradae reginae crudelitas causa et origo existisse creditur. Et idcirco in ambabus contra regem conspiratum est, quia uxoris crudelitati consentiens, a naturae suae benignitate ac solita mansuetudine immaniter exorbitasse videbatur.

Quare Romani quarto petierit. — Colebat praeter caeteris sacris et venerabilibus locis apud urbem Romanam beati Petri apostoli ecclesiam in cujus donaria, magna vis pecuniae tam in auro quam argento, nec

non in gemmis, ab illo congesta est. Multa et innumera pontificibus munera missa. Neque ille toto regni sui tempore quidquam duxit antiquius, quam ut urbs Roma suo labore, veteri pollens auctoritate, et ecclesia Sancti Petri per illum non solum tuta ac defensa, sed etiam suis operibus præ omnibus ecclesiis esset ornata atque ditata. Quam cum tanti penderet, tamen intra quadraginta septem annorum spatium, quibus regnavit, quater tantum illo votum solvendorum ac supplicandi causa profectus est: ultimi adventus sui non solum hæc fuere causæ, verum etiam quod Romani Leonem pontificem multis affectum injuriis, erutis scilicet oculis linguaque amputata, fidem regis implorare compulerunt. Idcirco Romam veniens, propter reparandum qui nimis conturbatus erat, Ecclesiæ statum, ibi totum hyemis tempus extraxit, quo tempore imperatoris et Augusti nomen accepit.

Ludovicus rex et imperator proclamatur a patre. Moritur Carolus imp. Sepultus Aquisgrani.— Extremo vitæ tempore cum jam et morbo et senectute premeretur, evocatum ad se Ludovicum filium, Aquitanicæ regem, qui solus filiorum Hildegardæ supererat: congregatis solemniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum consilio consortem sibi totius regni, et imperialis nominis hæredem constituit; impositoque capiti diademate imperatorem et Augustum jussit appellari. Suseptum est hoc ejus consilium ab omnibus qui aderant magno cum favore. Nam divinitus ei propter regni utilitatem videbatur inspiratum: auxitque majestatem ejus hoc factum, et cæteris nationibus non minimum terrorem incussit. Decessit anno ab incarnatione Domini octingentesimo quinto decimo (i. e. 814), ætatis vero suæ septuagesimo secundo, et ex quo regnare cœperat quadragesimo quinto, septimo Kalendas Februarii. Appropinquantis finis complura fuere prodigia, ut non solum alii, sed etiam ipse hoc minitari sentiret. Per tres namque continuos vitæ crebre termino proximos annos, et solis et lunæ creberrima defectio. Et in sole macula quædam atrii coloris septem dierum spatium visa. Ipse quoque cum ultimam in Saxonia expeditionem contra Godefridum regem Danorum ageret, quadam die cum ante solis ortum castris egressus iter agere cœpisset, vidit repente delapsam cœlitus facem cum ingenti lumine a dextra in sinistram per serenum aerem transcurrere: cunctisque hoc signum quod portenderet admirantibus subito equus quem sedebat capite deorsum merso cecidit, cumque tam graviter ad terram elisit, ut fibula sagi rupta, balteoque gladii dissipato, a festinantibus qui aderant ministris exarmatus, et sine adminiculo levaretur, jaculum etiam quod tum forte tenebat manu, ita elapsus est, ut viginti vel eo amplius pedum spatium longe jaceret. Sepultus est in basilica quam ipse Aquisgrani palatii ædificaverat propter amorem Dei

et Domini nostri Jesu-Christi, et ob honorem sanctæ et perpetuæ virginis genitricis ejus Mariæ. In hac sepultus est eadem qua defunctus est die. Arcusque supra tumulum deauratus exstructus est, cum imagine et titulo hoc modo descripto: *Sub hoc conditorio situm est corpus Caroli Magni atque orthodoxi imperatoris; qui regnum Francorum nobiliter ampliavit, et per annos quadraginta septem feliciter rexit.*

Imperium Ludovicus prudenter administrat. Dividit inter filios.— Post cujus excessum Ludovicus, cognomento Pius, adeptus sedem imperii, magno moderamine per annos viginti quinque Francorum regnum disposuit. Et fines regni quos pater ejus pugnando longe lateque dilatavit, hic sapienter prævidendo undique ab hostibus custodivit. Nam et Græcorum calliditates et cavillationes prudenti consilio devitavit, et Sarracenorum perfidiam, qui ab Hispaniæ partibus erumpere cupiebant, fortiter compescuit, et Danorum audaciam virtute terruit. Habuit filios tres, scilicet Lotharium, Ludovicum, atque Pipinum. Defuncta conjugis priore, duxit aliam, Judit nomine: ex qua suscepit Carolum. Divisiones vero regni inter liberos ita fecit, ut Lotharius, qui major natu erat (cui et imperii concessit insignia) post se regnum Italiæ obtineret, et partem Franciæ quam Mosæ et Rhenus flumina inter se includunt, partemque Burgundiæ: Ludovicus vero Germaniam, hoc est, Bavariam et Saxoniam, et reliqua regna quæ Carolus Magnus pater suus bellando subegerat, id est, Pannoniam, Daciam, Istriam, Liburniam, atque Dalmaciam; barbaras quoque gentes, quas tributarias fecerat, qui sunt Veletabi, Sorabi, Abodriti, Boemani, et reliqui, quos longum est enumerare. Has omnes gentes memoratus Augustus Ludovicus omni tempore vitæ suæ habuit subjectas. Pipino etiam concessit regnum Aquitanicæ cum Vasconia, et omnem terram usque Hispaniam quam Carolus subjugaverat.

Herlegaudus abbas S. Benigni. Diploma Ludovici Pii ad instaurandam S. Benigni ecclesiam.— Carolus, qui minimus erat natu, adeptus est Franciam, atque Burgundiam, et Neustriam: de qua re indignati sunt fratres sui, vel quia ex alia matre natum volebant eum sibi æquari, vel quod principalis et melior pars regni ei collata fuisset a patre. Unde post mortem Augusti grave exortum est bellum inter eos; sed quamvis in hac pugna vires exercituum Francorum contulerint (16), et exteris occasionem rebellandi contulerint, tamen quod a patre eorum factum fuerat immutare non valuerunt. Ad extremum Carolus regnum etiam Aquitanicæ obtinuit. Pipino siquidem ante patrem defuncto remansit filius, Pipinus et ipse vocatus. Quem minus utilem ad regnum gubernandum videntes primates sui et principes, ad Carolum se contulerunt. Hujus principis præsentiam adiens Herlegaudus (quem supra

(16) Contulerint. Imo contuderint.

retulimus hujus loci abbatem fuisse) suggestit auribus serenitatis ejus basilicam Sancti Benigni martyris esse dirutam, nec se habere qualiter eam restauraret. Unde Augustus commonitus pia sollicitudine scripsit principibus et magnatibus suis ita : « In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi divina ordinante providentia imperator Augustus, Amadeo comiti, Helix et Waldo, Isembardo et Barberto vassis nostris. Notum sit vobis quia volumus ut adjutorium faciatis Herlegaudo diacono ad restaurandam et recooperiendam ecclesiam Sancti Benigni martyris Christi : propter illam scilicet rationem, quia compertum nobis est, quod vos de ratione ejusdem ecclesie beneficia habeatis, et nonas et decimas in omnibus dare faciatis, quia justum est ; propterea constituimus vobis, ut ad restaurandam illam ecclesiam, et cooperiendam, adjutorium præstetis. Videte ut omnino impleatis, atque expressum volis demandamus, ut nullam exinde habeatis negligentiam, si gratiam nostram vultis habere. Et ut certius cognoscatis hanc nostram esse jussionem, de annulo nostro jussimus sigillari. »

Albericus Lingon. episcop. disciplinam monasticam, Heleberto coepiscopo abbatiam gerente, reseruit. — Eo tempore præsidebat Lingonicæ Ecclesie dominus Albericus pontifex. Defuncto prænominato abbate Herlegaudo, jam pone dilapso monastico ordine, in hoc loco suscepit curam regiminis memoratus episcopus Albericus, dans pastorem congregationi hic commanenti Helebertum sub eo coepiscopum. Quo tempore factæ sunt plurimæ commutationes vel coemptiones terrarum, tam ab ipso pontifice, quam a rectoribus loci istius : inter quæ facta est commutatio a Seraphim abbate Besuensis loci, cum ipso Herleberto coepiscopo. Dedit Herlebertus in villis Luco et Verona quidquid erat juris Sancti Benigni, et Seraphim econtra tradidit terras sancti Petri quæ erant in Divione, et in sine domni Petri, et Lougo Vico, et in Canavis, et in Arziliaris, et Tremoledo, et Fontanis, et Proviso, et Disto. Item Albericus episcopus et Fulchrius concaminaverunt terras. Dedit Fulchrius in sine Saciacensi campos tres, et Albericus episcopus dedit ei in Isizodoro campum unum, et unum pratum. Item cum Alderanno fecit prædictus episcopus concamium. Dedit Adalrannus

Mortuo Ludovico Pio, dissident filii. — Ludovico Pio terreni insignia regni anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quadragesimo, perpetua felici-

A citate commutanti, filii ejus gravi pernicie in semet dissidentes, unitum prius pulcherrima de diversis nationibus compage Francorum regnum fœda sectione sciderunt. Qua de re contigit, ut dum optimates aulae uniuscujusque filiorum regis adversus alterutrum affectare se simulant gratiam, quidquid utile sibi fore existimassent, expetere non dubitent. At regii adolescentes dum sibi quisque consulant, et ne alter ei præferatur, cavet, injustis aliquando petitionibus, invito nihilominus aliquoties animo, favere cogebantur. Unde factum est, ut locus iste grave dispendium pateretur possessionum, quæ usque tunc temporis habuisse visus est, id est Masciacum in pago Lingonico, Posciacum et Fontem-Lagus (17) in pago Laticensi, Visernacum in pago Tornodoresi, B Vulnonem in pago Senonico, amisit.

Exorta, ut diximus, discordia inter fratres, tunc demum inter regni primores conglobantur horribilia bella veluti intestina : deseritur custodia littorum Oceani maris : augetur numerus hostium, crescit innumerabilis multitudo Nortmannorum, Danorum, atque Britonum. Fiunt passim Christianorum strages, deprædationes, vastationes, incensiones. Capiuntur quascunque adeunt civitates nemine resistente. Capitur Burdegala, Petragorium, Xantonum, Lemovigas, Engolisma, atque Tolosa, Andegavorum, Turonensium, perinde et Aurelianensium civitates pessumdantur. Ad ultimum videntes reges sua discordia addi vires extraneis, et damna civium esse lucra hostium, pacificantur inter se primum ; tum deinde cum hostibus, qui regno eos expellere non potuerant, pactum cum eis ineunt ; et quod armis tueri debuissent, pecuniis redimunt.

Lotharius imperator. — Lotharius igitur obtinens imperii sceptrum, contentus fuit parte regni cum Italia atque urbe Roma. Eo tempore Saraceni invadentes urbem Romanam, spoliaverunt sepulcra apostolorum, et cætera sanctorum loca. Anno qui fuit ab Incarnatione Domini octingentesimus quadragesimus quartus Lotharius habuit filium nomine Ludovicum, quem cupiens sibi successorem fieri, ut coronam imperii sumeret, misit Romam, et cum eo Drogonem Metensem archiepiscopum, suum scilicet avunculum, et reliquos principes regni sui. Qui venientes Romam nimis austere egerunt cum Romanis, unde animos eorum ad rancorem concitaverunt. Accepto imperio domum reversus non longe post decessit : scriptum in gestis pontificum Romanorum.

Ingelrannus Divionensis canobii curam gerit. — Per idem tempus defuncto Herleberto coepiscopo qui vices pastoris in hoc loco tenuerat, successit ad regimen animarum Ingelrannus idem in ecclesiasticis gerens officium. Hic fecit commutationem de terra in Marcenniaco cum Madalgerio quodam, dans ipse de terra Sancti Benigni campum habentem in longum perticas viginti quinque, et recipiens ab illo duplum. Obeunte itidem Alberico episcopo Lingonum, Theuthaldus episcopus adeptus est cathedram.

(17) *Fontem Laguis.* Supra *Fons Lagnis* scribitur

Hic, sicut prædecessor suus, studiosus hujus loci cultor, fecit commutationes terrarum in aliquibus locis cum quibusdam hominibus. Cum Adalsavo commutavit terram in Fontanas subteriores, cum Alberto in Plomberias, cum Wldegerio in sine Domiso. In diebus ejus dedit Leotaldus presbyter, unus ex clericis hinc commanentibus, in isto burgo, et in sine Tremolense partem hæreditatis suæ : et alter clericus, nomine Olisius, vendidit habitantibus isthic de sua hæreditatē in Longo vico, et in Ficiaco. Sed et Geraldus presbyter commutavit cum Usuardo terram in Longo vico, recipiens procanium in Mliaco, quod utrumque est juris Sancti Benigni. Ipso tempore quidam, Balduinus nomine, dedit ad hunc locum in Fontanis villa terram hæreditatis suæ. Similiter Odolberga et filii ejus dederunt in Divion mansum unum : sed et Warnerius cum uxore sua in Merneolo dedit jornales quatuor. In pago quoque Cabilonensi villa Rubiliaco dedit Constantinus quidam mansum unum. Hainardus etiam presbyter vendidit rectoribus hujus loci res suas, sitas in villa Norvia. Alter quoque presbyter, Hirsonnus nomine, in villa Fontanas vineam suam tradidit. Adalranus quidam in eadem villa campum unum similiter presbiter distraxit. Neenon et Ebbo cum uxore sua et filio, in pago Alsense in villa Sermatix et in Vitriaco mansum, cum omnibus quæ ad ipsum aspiciunt, dedit. Cum Samsone vero commutavit prædictus pontifex Theutaldus terram in villa Alberici, Curtis vocata. Sed et ubicunque potuit res hujus loci immelliorare curavit.

Isaac Lingon. episcopus abbatiam Divionensem restaurat. — Post cujus obitum domnus Isaac suscepti præsulatum. Hic prædecessorum bonum sequens exemplum, nec ulli eorum passus esse inferior, hunc locum non solum excoluit, verum etiam in duplum, quam antea fuisset, statum ejus augmentavit. Basilicam sancti Benigni jam pene dirutam in pristinum statum restauravit : monachicum ordinem restituit, possessiones ad victum eorumdem monachorum addidit. Hæc autem omnia, adhortante pariter et adjuvante præcelso rege Carolo, perfecit.

Carolus Calvus imperator. Secunda Northmannorum in Galliam irruptio. — Idem vero inclutus rex Carolus, anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo septuagesimo primo regens Francorum regnum, erga cultum Ecclesiæ Dei fuit studiosissimus. Quapropter multa evicit pericula, et regni ejus semper augmentabatur gloria. Defuncto siquidem, ut jam dictum est, Pipino fratre suo rege Aquitaniæ, filioque ejus in regno subrogato, moderationem regni non strenue agens, a suis derelictus ac dejectus est, et monachus in monasterio S. Medardi factus. Carolus vero a cunctis principibus expetitus, Aquitaniæ regnum est adeptus. Post non multos etiam annos mortuo Lothario imperatore fratre ejus, Carolus suscepit imperium. Sed Ludovicus alter frater cupiens jungere monarchiam regni, iterum contra Carolum bellum concitat, Northmannos cæterasque gen-

tes in regnum Caroli evocat. Auxiliante autem Domino Carolus fratrem de finibus suis expulit, et Northmannos intra Neustriam compressit. Hæc fuit secunda irruptio Northmannorum in Franciam. Aliquantis transactis annis Ludovicus defunctus est, relinquens tres filios, Ludovicum, Carlomanum, et Carolum.

Caroli pietas. Multa confert S. Benigno. — Carolus igitur imperium adeptus, ecclesiarum Dei cultor devotus, nisu quo potuit studebat in cultu religionis depravata corrigere, destructa reedificare, collapsa erigere. Unde inter cætera compeniens locum hunc pene in nihilum redactum, commovit ex hoc venerabilem Isaac episcopum, quatenus reparari posse in pristinum statum, promittens se in omnibus adfuturum. Dedit igitur isdem inclutus rex Carolus ad hunc locum restaurandum, et in usus ac stipendia monachorum in hoc loco Deo famulantium, in suburbio Divionis castri terram indomineatam, ubi seminantur modia centum quinquaginta : vineas ubi colliguntur vini modia quingenta : prata ubi secantur carra fœni quinquaginta : sylvam ubi saginantur porci sexcenti : forestem piscium a ponto Divionis usque ad villam Floriacum : farinarios sex : colonicas decem : mercatum pariter et burgum simul et districtum, colonicas sex, et quinque in Lariaco, colonicas decem in Bisico, colonicas sex et semis in villa Colonicas dicta : in Siliniaco colonicam unam ; in Dicmensi colonicas semis ; in Scasio colonicas sex, in Villari colonicas tres, farinarios duos : in Lentenuaco colonicam unam et semis, in Girone colonicas duas, inter Corcellas et Flaviniacum colonicam unam ; in Proviso colonicam semis, in Camboio colonicam semis : inter Patriniacum et Marceniacum colonicam unam : in Quitiniaco colonicas duas, in Sacunino colonicam unam ; in Cromaco colonicas duas ; in Aguliaco capellam habentem mansum unum et semis ; in Ruffiaco colonicam semis, et medietatem de Scoriaco villa : in Casnedo colonicas semis ; in Bargis colonicam unam ; in Missiniaco colonicas tres ; in Norgia colonicam unam. Item in aliis Corcellis colonicam semis, in Aziriaco villa quidquid Sanctus Benignus habere videtur, scilicet capellam cum colonica una, et aliis colonicis sex et semis, et farinario, et terra indomineata, ubi possunt seminari modia centum, et prata ubi possunt colligi fœni carra centum et quinquaginta. In villa Carle mansum indomineatum etiam capella, et quidquid ibi videtur accipere : in Prunido mansum indomineatum, et quidquid ad ipsum mansum attinet, cum omnibus appenditiis, rebus et mancipiis suis. In Jusiaco colonicas duas ; in Campaniaco colonicam unam ; in Ateis colonicas duas. Hæc res omnes cum mancipiis desuper commanentibus utriusque sexus, dedit memoratus Carolus servis Dei monachis, in isto loco Domino servantibus et futuris temporibus permanentibus, ut pro se et conjuge, necnon et liberis, atque totius regni statu Domini implorent clementiam : idque præcepti sui firmavit

auctoritate, ut nullus posteriorum de eisdem rebus quidquam distrahere audeat, aut minuere, aut in alios usus retorquere.

Berthilo coepiscopus et abbas S. Benigni. Isaac jus eligendi abbatis concedit. — Isaac igitur venerabilis episcopus congregavit in hoc loco monachos sub coepiscopo et abbate, nomine Berthilone; qui regulariter viverent, et Deo in perpetuum deservirent, et de omnibus quæ inlytus princeps per præcepti sui magnificentiam contulerat, privilegium eidem concordans episcopalis auctoritas edidit. In quo privilegio in primis habere propriam electionem succiduis temporibus ex ipsis secundum regulam sancti Benedicti abbatem eligere monachis istius loci concessit. Eum vero qui electioni fratrum contradicere, seu eidem congregationi aliquam vim inferre, vel familiam affligere, aut aliquid ab eodem monasterio auferre, seu de rebus præscriptis beneficiare alicui præsumpserit, sua ac coepiscorum auctoritate excommunicatum æternæ damnationis maledictione multandum, ac sancti Bonigni, qui præjudicium inferre voluerit, ultione damnandum, insuper anathema maratana est imprecatus. Huic excommunicationi archiepiscopi quinque, et episcopi decem numero subscripserunt: ac deinde omnes qui post eum fuerunt Ecclesiæ Lingonensis episcopi.

Multa ablata S. Benigno restituuntur. — Anno vicesimo sexto domni Caroli regis, qui est ab Incarnatione Domini octingentesimus sexagesimus sextus, residens Isaac episcopus et Odo comes, vel cæteri missi dominici in Luco villa in mallo publico ad res audiendas vel judicandas, venit Alcaudius advocatus Sancti Mammetis Sanctique Benigni, et Sancti Stephani, vel ipsius domni Isaac episcopi, mallavit quemdam Hildebrannum, quod ipse et sui Franci, sui que servi in fine Saciacensi, Bruciacensi, et Gontiacensi in terra vel in sylvâ Sancti Benigni quercum unum truncassent: et quia tunc res non fuit definita, in sequenti anno, in ipso mallo et eodem loco, iterum prædictus Advocatus eundem hominem repetiit, eandem quarimoniam ingerendo. In tertio vero anno in curte Arnonis ipso domno Isaac episcopo, Odone comite, Hildeberto abbate, Bertranno atque cæteris missis Dominicis mallum gerentibus, iterum Alcaudius interpellavit prædictum Hildebrannum, quod res Sancti Benigni, prædictam scilicet Saciacum-villam cum appenditiis suis injuste retineret. Tunc judicatum est a prædictis Scabineis, ut aut legem de male perpetratis faceret et revadiaret, aut quod injuste tenebat legaliter redderet. Quod et fecit, et sancto Benigno vi ablata restituit. Hanc autem notitiam ideo huic operi inseruimus, ut ostenderemus supra scriptam proprietatem Saciacensem ab antiquis temporibus juris hujus loci fuisse, quamvis multoties et ante hæc tempora, et postea, fuerit sublata. Vilam etiam quæ Longus-Vicus dicitur, quæ similiter fuerat ablata a dominatione hujus loci, reddidit nobis

A præcellentissimus Imperator Carolus, cognominatus Calvus, cum ecclesiis et omnibus rebus ad eandem villam pertinentibus. Similiter Albiniacum in pago Portuensi: ipsam videlicet potestatem cum ecclesiis et terris. Insuper constituit per præceptum regalis potestatis, ut nullus deinceps audeat præripere vel auferre memoratas res a subjectione hujus Deo dicte Basilicæ.

B Bertillo igitur coepiscopus et abbas in hoc loco constitutus cepit erga curam officii sibi commissi satagere, et possessiones vel dono vel pretio datas, aut commutatione terrarum factas studuit augmentare. Emit igitur a Fulcardo præposito ecclesiæ Lingonicæ, dato septem librarum in pretio, in Aziriaco-villa mansum unum, et terram arabilem in novem campos divisam: dedit et Fulcardus presbyter in eodem loco campum unum Deo et Sancto Benigno. Vendidit Eldejarnus in eadem villa terram tibi possunt seminari modia sex. Alter quidam Eleardus vocatus, vendidit quatuor mansa cum ædificiis et suprapositis in eadem villa. Alius quidam Mummius vocatus, veniens ad conversionem in hoc monasterio dedit mansa quatuor cum appenditiis suis in eadem villa. Commotavit prædictus abbas Bertillo cum supra nominato Fulcardo mansum unum in eadem villa Aziriaco. Cum alio quodam vero, Bernoart vocato, commutavit terram in fine Longo-vici villa Corcellis, recipiens ab eo scamium in eadem villa, loco Cassianus vocato.

C *Saro abbas.* — Considerans domnus Isaac episcopus Bertillonem coepiscopum et abbatem ad utrumque officium non posse sufficere, quoniam tunc temporis res ecclesiasticæ simul et publicæ in magno erant discrimine ob infestationem paganorum, perturbato regni statu, Saronem abbatem constituit ei socium ad regimen et curam animarum; ut dum iste adjuncto cœtu fratrum divinis studet intendere theoriis, ille liberius ecclesiasticis inserviret ministeriis. Dederunt per idem tempus aliqui de rebus suis ad stipendia fratrum augmentanda, prout unicuique eorum divina inspiravit clementia. Dedit Ludovicus quidam presbyter in Aziriaco campum unum et pratum, atque servum colonum. Dedit Vindricus in Patriniaco vineam unam; et Moyses in Cangiaco, in Arsis casale unum, vineam unam, de terra arabili jornales quatuordecim. Bertha comitissa pro remedio animæ viri sui Unfredi comitis dedit in pago Dismense, in villa, Colonicas vocata, mansa tria cum servis et ancillis desuper commanentibus. Dedit Richardus quidam de nobilibus in pago Belnensi, in villis Santiliaco, Mammiaco, Cussiniaco, et in pago Magnimontensi, in villa, Alba-terra vocata, hæreditatem suam. Dedit Teudfredus presbyter ad conversionem veniens, in Bargis mansum unum, terras ei subjunctas, et in Divion vico mansum semisque, et terras arabiles. Dedit Gislebertus ecclesiam in Sarniaco sitam, et mansum cum atrio, et sepultura, et hortum cum ædificiis circumpositis, et terris, et man-

ciptis, et silvam, ubi possunt saginari porci quadraginta.

Sed et terras, quæ nuper ablatae fuerant ab hujus loci dominatione, in Bargis, in Escoriaeo, in Siliciaco, repetierunt tunc Isaac episcopus, et Bertillo coepiscopus et abbas, ab iis qui eas invaserant. Commutavit idem dominus Isaac episcopus cum Eppleno quodam ex nobilibus in Divion castro commanentibus, terras ipso milite postulante. Dedit igitur Epplenus de suo alodio proprio Isaac episcopo ac monachis hujus loci in villa Corcellis, in Caviniano, in Quintiniaco, in Criciaco, Briscono, Tremoledo. E contra dominus Isaac dedit Eppleno in villa Casnedo mansum unum cum omnibus appenditiis suis.

Isaaci episcopi liber Canonum. Mors, sepultura. Successit Gello. Vita functus Carolus rex. Ludovicus Balbus rex. Dani tertio in Gallias irruunt, sed ab Hugone abbate expelluntur. Carolus rex. — Idem venerabilis Isaac episcopus fecit et alia multa utilia in episcopatu suo, monasteria corrigendo, ecclesias relevando. Composuit et librum qui dicitur, *Canones Isaac*; eo quod ex libris canonum utiliora quæque eligendo, in unum volumen coarctaverit. Peractis in episcopatu annis viginti quinque, obiit Catalaunis, sepultusque est Remis; inde post aliquot annos Arginul episcopi studio et regis Caroli Simplicis vocati, dono translatus jacet in hac basilica condigno honore tumultatus. Cui successit Geilo in episcopatum, et ipse inter præcipuos egregius.

Carolus imperator secundo ire Romam disponens, Italiam ingreditur. E contra Carlomanus Ludovici regis fratris ejus filius, per aliam viam eandem terram ingressus, cum immenso exercitu sit ei obvius. Carolus vero Galliam reversus, atque fines Lugdunensium pertingens, ibidem vita defunctus est. Atque in monasterio apostolorum Petri et Pauli conditus, loco cui dicitur Nantoide a multitudinis aquarum ibi confluentium. Postmodum per admonitionem angelicam inde translatus, Parisiis in ecclesia Sancti Dionysii regali sepultura est tumultatus. Successit patris in solio Ludovicus, biennio vix regio nomine functus. Hujus in diebus Joannes papa Romanus Franciam venit, et apud Trevas civitatem cum eodem rege collocutus, parvo tempore ibidem moratus, sicque Romam est reversus. His diebus effera Danorum natio tertiam Neustrasiis inflicta cladem advenit. Intulissetque majorem superioribus, ni Hugo per Gallias abbatis honore præditus eorum temerarios compescuisset ausus. Auxiliante namque Deo parva manu tantas hostium phalanges fudit, ut vix superesset qui nuntiare potuisset. Qua plaga humiliati Dani Gallias per aliquod spatium temporis quietas reliquerunt. Huic bello præfuit Ludovicus rex. At Hugone ultimos vitæ suæ claudente soles, Ludovicoque principe post administratum, ut diximus, biennio regnum, diem obeunte, Carolus, qui postea

(18) *Fratres Hugonis.* Hoc loco legendumne sit *fratres* an *fratris*, eruditi disputant. Mihi nihil mu-

A Simplex est dictus, in cunis ævum agens, patre orbatus remansit. Supererant duo filii Roberti Andegavorum comitis, fratres Hugonis (18) abbatis. Senior Odo dicebatur, Robertus alter patrem nomine referens. Ex his majorem natu Odonem Franci tutorem pueri, regni que elegere gubernatorem, quia recidivi Normannorum excursus imminabant. In partibus vero regni, quæ Lotharius et Ludovicus tenuerant, filii ejusdem Ludovici regnabant. Nam Lotharius sine filiis obierat. Ex his tribus fratribus unus patris nomine vocatus, alter Carlomanus, tertius Carolus est dictus. Sed duobus intra quinquennium defunctis, ad juniorem Carolum rerum summa pervenit, postque imperii monarchiam est adeptus. Ad hunc accedens dominus Geilo reverendus antistes petiit, ut de quibusdam rebus ab hoc loco substractis, et a se restitutis, præceptum regalis auctoritatis fieri juberet. Quod ipse libenter annuit, et per præceptum constituit, ut duodecim mansa in villa Homberias ad luminaria ecclesiæ Sancti Benigni delegata, nullus in posterum ab hac domo alienare, vel ab ipso ministerio auferre præsumeret. Quod scriptum factum est anno ab Incarnatione Domini octingentesimo octuagesimo quinto, imperii vero ipsius Caroli in Italia quinto, in orientali Francia quarto, in Gallia primo, post obitum Caroli Calvi decimo.

Carolus moritur. Northmanni per Galliam grassantur. Odo rex constituitur. — Refert quidam scriptor in eo opere, quod metrico stylo composuit de excidio Parisiæ urbis, quo per septem annos a Northmannis obsessa, atque vastata est, hunc Carolum congregato immenso exercitu expugnare Northmannos voluisse. Quod illi audientes legatos mittunt ad Carolum, promittunt se ei subijci, cuncta ab eo imperata facere, ad quod voluisset paratos fore, tantum si permittantur intra regnum consistere, et pacifice Francis cohabitare. Quibus promissionibus delusus rex, credens vera esse quæ dicebantur intermisit bellum. Nec multo post Carolus moritur. Northmanni vero resumpta audacia invadunt civitates Belvacensium atque Meldorum, nec non et Milidunum devastant castellum. Capitur Carnotis ac reliquæ secus undique civitates: nam in primo suo adventu Rotomagum, Ebroas, Bajocas et cæteras Neustriæ civitates depopulati fuerant. Gallias insuper pervagantur: Hispanias adeunt, Rhodanum intrant fluvium, Italiam populantur et totum Christianorum pessumdatur regnum. Interea congregati Franciæ principes consilium ineunt de magnis rebus; Odonem licet reluctantem constituunt regem. Qui mente benignus, et reipublicæ hostes arcendo strenue præfuit, et Carolo postquam adelevit sua repetenti patienter regna refudit. A quo parte regni redonatus, quoad vixit tempore hostibus terribilis existit. His temporibus Incarnationis Christi octingentesimus nonagesimus primusolvebatur annus

tandem videtur; atque hujus mæ opinionis rationem opportuno tempore ac loco edam.

Theobaldus Lingon. episcop. Abbates S. Benigni recensentur.—Eo tempore defuncto Geilone episcopo, Teudbaldus Lingonicam regebat Ecclesiam : Abbatum vero hujus loci series paululum intermissa nunc est replicanda. Bertilone, et Sarone abbatibus ad æternam vitam translatis, successit Hingo. Saro siquidem in Pultariensi loco sibi commisso quævit. Bertilo autem moriens in hoc loco inter sepulcra sanctorum tumulari meruit. Ad cujus tumbam si fides potentium exigat, febricitantium crebræ sanitates fiunt. Anno denique Dominicæ Incarnationis 1045, Halinardo abbate hunc locum regente, decimo quinto ipsius anno, cum transferretur, quia sepulcrum ejus impediēbat introitum cryptæ sancti Benigni, a parte meridiana effosso tumulo, et ad pedes ejus alia fossa præparata, qua removeri deberet; monachis adstantibus cum crucibus et thymiamatariis, et luminaribus, multis ingredientibus manus ad movendum, quoniam immensum erat sarcophagum, subito omnes ad terram corruunt: surgentes vero inveniunt sarcophagum in præparato loco decenter compositum; et accedentes ut viderent qualiter locatus esset in tumulo, aperto oportiori fragrantiam miri odoris senserunt omnes qui adfuerunt. Et ecce corpus ejus monachilli habitu indutum, stola sacerdotali auro texta erat ornatum. Caput vero ejus, quod ei fuit abscissum, corpori adjunctum; et circa idem sanguis erat coagulatus in sepulcro. Hingo igitur abbas ordinatus, licet parvo tempore, id est, triennio, agri dominici cultor fuit devotus. Nam prout potuit terrena et exteriora augmentavit; divinum vero cultum in nullo tepescere permisit. Quæ autem in diebus ejusdem vel empta seu commutata sunt in possessione agrorum, scribere non pigebit.

Waltenus presbyter quidam in Ruffaco, in Patriniaco, in Gironno dedit partem suæ hereditatis. Salamannus in Aziriaco. Flothbertus in Marceniaco. Attila in Patriniaco. Richulfus in villa Asinarias. Deodatus quidam de nobilibus veniens ad conversionem, in villa Attegiis dedit mansum cum supra posito, et mancipiis ibi commanentibus. Bivinus dedit in villa Norvia capellam in honore sancti Valerii dicatam: mansum indominicatum cum terris et omnibus appenditiis suis. Warnerius dedit in pago Belnensi in villa, Bononicurte vocata, campum unum. Hugo quidam dedit in castello Divion cultillum vel aream unam, et foris terram ibi aspicientem in ipsa fine, atque vineam. Beththo quoque presbyter, Sancti Stephani canonicorum præpositus, dedit mansum unum cum supraposito, atque ædificiis in villa Curte Mulnisæ in pago Divionensi. Fulchradus vendidit ipsi abbati in Aziriaco campum unum. Teudegerius alterum. Accepit in commutatione a quodam Huberto in Canavis terram et vineam juxta sitam dans ei in Salonis-villa campum unum. Similiter fecit cum Euvardo, dans in Aguliaco casale cum vinea, et campos duos de terra arabili, et recepit ab eo in villa Burgis mansum

unum cum supraposito, omniaque in ipsa villa vel in Norvia ad ipsum mansum aspicientia.

Defuncto Hingone successit Hildebrannus in regimine. Et hic paucis annis transactis ad cælestia regna migravit. Hi ambo sub Geilone episcopo præfuerunt in hoc monasterio. Post Hildebrannum abbatibus officium suscepit Godefridus tempore Teudbaldi episcopi. Sed post aliquantos annos, et isto migrante, suscepit Walo curam regiminis. Horum uterque præfuit tempore Odonis regis. Eo tempore Richardus dux Burgundiæ reddidit Sancto Benigno mansum unum cum vineis et terris aliis juxta ipsum positus, et ad ipsum aspicientibus, situm in proximo pago Belnense, et in villa Giuriaco. Huius rei interfuit Theudebaldus episcopus, Girbaldus, Wido ac Radulfus comites, Madelgaudus Oscarensium vicecomes, Guntrardus Sancti Benigni hujus rei testis et advocatus. Actum Longo-vico in male publico.

Ablatum Francis imperium. Galliarum regnum in summo discrimine.—Anno incarnati Verbi octingentesimo nonagesimo tertio, Odone regnante in Francia, Arnulfo in Italia atque Saxoniam, Carolus jam juvenis regni repetiit sceptrum, atque memoratus Arnulphi imperii invasit monarchiam. Tunc primam a Francorum regibus ad extraneos translatum est imperium, principibus regni vilipendentibus Carolum ob mentis tardum ingenium, Odone rege duodecimo anno regni sui defuncto, qui quoad vixit, hostes fortiter compressit. Reciprocati Northmannorum et Danorum insurgunt fluctus. Hungari ab Aquilone, Saraceni a meridie ac finibus Hispaniarum prorumpentes, in interitum confluunt Galliarum: per omnia sævit gladius, cuncta dantur incendio, sanctorum loca traduntur exterminio.

Vastata Burgundia. Richardi ducis filii.—His undique sævientibus malis, contigit corpus S. Benigni ad civitatem deferri Lingonis: præsidebat tamen illi Ecclesiæ domnus Argrinus, pastor in cura hujus loci valde sollicitus. Monachorum vero habitantium in isto loco abbas erat nomine Lauterius, ad ipsum officium valde studiosus. Burgundia tunc vastata est a Northmannis; quibus occurrens præfatus dux Richardus in loco, vocato Argentoilo, commisso cum eis prælio, cæsa est eorum quam plurima multitudo: sicque Dani humiliati retro redire sunt coacti. Harum apud Carnotum, socio Roberto duce, Odonis regis fratre, Richardus cum Northmannis dimicavit, et eorum innumeram multitudinem occidit. Habuit isdem Richardus filium, nomine Rodolphum, qui fuit rex Francorum. Alter filius vocatus est Boson, qui Burgundiæ superioris, quæ Gallia comata dicitur, accepit regnum. Tertius filius dictus est Hugo, cognomento Capito, qui fuit dux inferioris Burgundiæ. Exorta discordia inter Carolum et regni principes, lites et bella, rapinæ, et incendia, innumera undique sæviunt mala. Tandem rex facti potentissimos principes ad concordiam commonet, pacem exoptatam cum eis firmat.

Abbatia S. Joan. datur S. Benigni monachis.—Ilic Carolus rex petente Richardo duce, et Manasse comite, fecit nobis præceptum de abbacia Sancti Joannis, et cunctis ad eam pertinentibus rebus. Exstitit eo tempore Ademarum quidam illustris vir ex senatoribus, multas habens possessiones tam in Divionensi pago, quam in aliis regionibus, scilicet pago Turonensi, Aurelianensi, Senonico, Autisidorensi, Tornodorensi. Ipse Ademarum et conjux ejus, Lampaia nomine, dederunt sancto Benigno mansum unum indomiticatum cum supraposito, terrisque ad eum pertinentibus ac silva: qui mansum est in villa Ruffiaco; et aspiciunt ad ipsum mansum, exceptis indomiticatis terris, coloniæ et mansa vestita septem, et quinque absi. Dedit et mancipia utriusque sexus numero quadraginta octo. Dedit ecclesiam sancti Gregorii nomine sacratam, in Escoriaco villa positam, et quicquid ad ipsam aspicit, cum omnibus quæ possidebat in prædicta villa Escoriaco. Dedit et capellam suam mobilem et specialem cum reliquiis sanctorum, scilicet sancti Salvatoris, et sanctæ Mariæ, aliorumque sanctorum; crucibusque tam aureis quam argenteis; et capsis, vestimentisque, et omnia ornamenta ipsarum reliquiarum. Post mortem vero ipsius Ademari, Lampaia uxor ejus dedit ad altare sanctæ Mariæ in hoc loco constitutum, quod caput ecclesiæ dicebatur ab antiquis, in comitatu Tornodorensi Stolivicum, et mansum indomiticatum prope Stolivicum, in loco qui vocatur Sairocurte, cum omnibus appenditiis suis et mancipiis utriusque sexus desuper manentibus.

Conferuntur plurima S. Benigno.—Argrinus igitur laude dignus episcopus, in augmentatione reum hujus loci ferventissimus, donavit ad communem utilitatem fratrum abbatiam Sancti Joannis, quam quidam Fulbertus monachus beneficiario jure tenebat: concessit et mercatum annuale ad vestimenta fratrum emenda, medietatem quæ ad se pertinebat. In Aziriaco etiam villa decimas, et paratam, et omnes redditus ipsius ecclesiæ, quæ tunc cella erat monachorum hujus loci, supplicante Lanterio abbate, ad usus eorumdem monachorum perdonavit. Similiter fecit de ecclesia quæ est in Longovico, et de capella, quæ est in Prunido, quam deputavit ad servitium infirmorum; et ecclesiam supra scriptam

nus episcopus cum abbate Lanterio commutationem terræ infra castrum Divion. Dedit episcopus juxta murum castelli aream habentem in longo perticas ancingales novem, et per latum perticas octo. E contra dedit Lanterius abbas et monachi areas duas, habentes utraque perticas sex in longo, et per transversum una area perticas quatuor, alia perticas quinque. Ex omni parte terra Sancti Stephani. Eo tempore dedit Manasses comes Sancto Benigno mansum indomiticatum in Longo vico, cum mancipiis utriusque sexus desuper commanentibus, et terris ad ipsum mansum pertinentibus, tam in ipsa sine, quam in aliis villis positis, ea conditione, ut in vita sua retento sibi fructu, singulis annis festivitate sancti Mauricii congruam refectioem exhiberet monachis; post mortem vero ipsius in ejus anniversario die similiter decens refectio de ipso manso exhibeatur fratribus; quod super fuerit eorum utilitatibus profuturum. Hujus doni laudatores et testes fuerunt Walo filius ejus, et Manasses comes junior.

Dedit et Ricardus supra memoratus dux ad ecclesiam Sancti Antonii in Ficiato sitam, quæ est juris Sancti Benigni, mansum unum in Rovira cum servis et ancillis supermanentibus, et hoc laudaverunt Adeleia uxor ejus, et Rodolphus filius ipsius, et comites Hugo, Boso, Manasses, Gillebertus.

Dedit Milo in Saviniaco de terra jornales sexaginta, et silvam ubi possunt saginari porci quadraginta. Tantundem dedit pater ejus Gislebertus tempore Isaac episcopi, scilicet terræ arabilis jornales sexaginta, et ad porcos quadraginta saginandos silvam, cum capella Sancti Gervasii nomine dicatam. Sed et Atila comitissa pro requie animæ viri sui Milonis comitis, dedit Sancto Benigno in Dumisovilla mansum indomiticatum cum casalibus super exstructis, et aliis terris ad ipsum aspicientibus. Actum Dominicæ Incarnationis anno 902 (i. e. 901), Caroli regis anno quarto. Laudatores fuerunt Girhardus comes, et Reintrudis uxor ejus, filia ipsius Atilæ. Dedit et Winebaldus quidam de nobilibus in suis villis, Marcenniaco scilicet atque Dumiso, et in finibus earum quicquid possidere videbatur, terras videlicet cum mancipiis desuper commanentibus.

Lanterius, Fulbertus et Godradus abbates.—Lanterio abbate hoc monasterium regente, venit ad conversionem quidam honorabilis homo, nomine Berengerius, qui dedit de rebus suis in villa Longoprato dicta mansum indomiticatum unum, cum fonte in eo nascente, et molendino juxta posito, et ecclesiam dimidiam, quæ est in Missiniaco, et vineis, aliisque mansis ad ipsum mansum aspicientibus, qui sunt vestiti septem absi tredecim, mancipia utriusque sexus numero quinquaginta. Dedit et in pago Belnensi, villa Sentennaco, colonicam unam. Similiter Hildemodus canonicus et Arico presbyter venientes ad monachilem conversationem, dederunt in Siliciaco villa omnem hæreditatem suam. Adal-

reus etiam quidam simili devotione hunc expetens locum, dedit in Bârgis villa quidquid habuit. Gotzelinus canonicus et abbas sanctæ Lingonensis ecclesiæ infra muros ejusdem civitatis, dedit mansum unum juxta ecclesiam Sancti Desiderii. Fecit commutationem Lanterius abbas in villa Carli cum quodam Rohardo, in Corcellis superiori cum Isoardo. Lanterio abbate post diuturnos labores ad cœlestis brævium properanti, successit Fulbertus, et hic multorum dierum miles emeritus. Qui post annum deprensus onus susceptæ obedientiæ, Godrado commisit curam regiminis, anno decimo septimo Caroli regis. Hic Godradus emit in Aziriaco ab Heldierio et uxore sua Natalia, pratum unum habens in longum perticas ancingales sexaginta quinque, et in latum perticas triginta duas. Dominus igitur Argrinus, relicto episcopatus honore, monachus est effectus in hoc monasterio, ac post biennium defunctus, honorifice traditus est sepulturæ intra septa hujus ecclesiæ.

Warnerius episc. Lingon. et Godradus abb. S. Benig. — Successit ei denique in cura pastorali dominus Warnerius episcopus, et ipse augmentator bonorum hujus loci devotus. Hic primo anno suæ ordinationis, nongentesimo duodecimo videlicet incarnati Verbi, indictione quindecima, residens in synodo in gremio matris ecclesiæ Sancti Mammetis coram archidiaconibus et abbatibus, atque omni clero, interpellatus est a Godrado abbate et monachis patroni nostri sancti Benigni, de quadam ecclesia infra muros castri Divion sita, sancti Vincentii honore ac nomine sacra, quam dominus Geilo episcopus ad locum refugii et custodiam corporis sæpius dicti sancti Benigni perpetualiter eis habendam concesserat. Et de qua cum longo tempore ea usi fuissent, repulsi erant a Ratherio archidiacono et abbate canonico Sancti Mammetis, ac præposito abbatiæ sancti Stephani. Considerans ergo memoratus episcopus causas periculorum, quæ tunc frequenter imminabant Northmannorum incursionibus, cum consilio et laude ipsius Ratherii ac totius synodi reddidit ipsi abbati Godrado et monachis prædictam ecclesiam Sancti Vincentii, cum habitaculis ad ipsam ecclesiam atrii loco pertinentibus, quas ipsi monachi olim ibi ad refugii locum construxerant. De qua ecclesia fecit eis privilegium episcopali auctoritate, ut nullus succedentium deinceps aliquam vim aut calumniam sancto Benigno et monachis eidem servantibus inferret.

Gozuinus Panto, et Suanus abbates S. Benigni. — Annis septem in pastorali regimine feliciter expletis, Godradus abbas migravit ad Christum. Post quem ordinatus est abbas nomine Gozuinus. Quo post biennium defuncto, successit in locum ejus abbas, Panto nomine. Et hic in regimine expletis quatuor annis obiit. Cui successit abbas, nomine Suavus. Warnerius igitur episcopus, appropinquante obitu suo die, petiit se tumulari in ecclesia sancti patroni

(19) Nota auctoris ætatem

A sui Benigni, vocatoque ad se Suavo abbate, dedit ei vice Sancti Benigni pratum unum in Aziriaco, ubi possunt secari fœni carra centum quinquaginta. Ideo vero, exceptis aliis rebus quæ mente benigna contulerat, hoc pratum dedit ut anniversaria dies obitus ejus celebriter agatur a fratribus, et relectio congrua eis præparetur ab abbate, aut ab illo cui obedientiam illam providendam commiserit. Obicus autem sepultus est in hac basilica ante altare S. Benigni. Cui successit dominus Gotzelinus in episcopatus honore, anno decimo regni Roberti: de quo quia mentio facta est, oportet dicere quomodo regnum acceperit.

Robertus regnum occupat. Carolus ab Herberio carceri mancipatur. Rodolphus Franciæ rector Northmannos expellit. — Odone rege defuncto, Robertus frater ipsius sperans et cupiens eam regni partem, quam ipse tenuerat, adipisci, quia a Carolo qui totius regni erat dominus, non reddebatur, palam tyrannidem invasit. Et hoc post mortem Richardi ducis, qui ab executione justitiæ cognomen accepit. Ipse namque quandiu vixit, Carolo regi semper fidelis exstitit. Rothbertus igitur affectatæ tyrannidis potentiam palam exercere cupiens, a quibusdam episcopis diademate se regio coronari, ac sceptro regni insigniri, partim blanditiis, partim minis extorsit. Sed nequaquam hujus præsumptionis lætes habuit exitus. Denique, postquam uno regnavit anno, Suessoricis in campis bello a ducibus Caroli exceptus, vitæque spoliatus, licet exercitus ejus victoriam obtinuerit, ipse tamen nefariæ temeritatis pretium luit. Nec tamen socii defectionis interitu ejus terri, perfidiæ deseruere contumaciam. Quin potius Herbertus comes Vermandensis infando scelere dominum suum regemque totius Franciæ Carolum dolo captum, vinculisque irretitum, Peronnæ direxit tenebroso domicilio recludendum. Et quia regni status sine principe agebatur in certum, maxime cum Hugoni, Rothberti filio, qui post probis actibus Magni nomen promeruit; puerilis obsisteret ætas quominus regias assumeret infulas, et Herberti cunctos haberet odium, maxime eos quos humanitatis respectu ad misericordiam ærumna principis permovebat, tandem Rodolphus Burgundia oriundus, Richardi ducis filius, regendæ præficitur Francorum patriæ. Qui adeptus regni solium, et in malefactoribus fuit ultor severus, et in coercendis hostibus ac tuendo regno sagacissimus. Ejus in diebus Danorum atque Northmannorum iterum adveniunt phalanges, et non solum Franciam, sed etiam totam percurrunt Burgundiam. Contra quos Rodolphus, sumptis armis, ita protervos eorum compescuit incursus, ut usque nunc Gallias ab eorum invasione faciat manere quietas. Contigit tunc corpus hujus patroni nostri sancti Benigni deferri intra muros Divion castri, ibique servari in ecclesia Sancti Vincentii (19).

Rodolphus rex favet monachis S. Benigni. — Got-

zelinus tunc episcopus regebat Lingonensem ecclesiam. Hic adiens Rodulphi regis palatium, deprecatus est una cum Manasse comite ejus clementiam, ut præcepto regali statueret de quibusdam rebus ab hoc loco ablatis, sed a suis prædecessoribus, Argirino scilicet et Warnerio, nuper Sancto Benigno redditis. Quod rex annuens, ipsas res sua regali magnificentia Sancto Benigno restituit, Saciacum scilicet villam cum ecclesia, et aliis villis ibidem pertinentibus, et omnibus rebus quæcunque potestas episcopalis ibidem tenuerat. Abbatiam etiam Sancti Joannis. Mercatum quoque die sabbati, quod est in burgo omnibus septimanis, et medietatem annalis, quod est festivitate S. Benigni; pratium etiam in Aziriaco villa, quod Warnerius antistes in fine mortis suæ concessit inibi. Mansa octo in comitatu Alseni in villa Nermedis cum mancipiis utriusque sexus. In Gibriaco villa in comitatu Belnensi mansum unum, favente et deprecante Manasse comite. Hæc omnia præfatus Rodolphus rex concessit Deo et Sancto Benigno, anno Incarnationis Dominicæ nongentesimo vigesimo quinto, indictione tredecima, regni vero sui quarto.

Divione residet Rodolphus. — Isdem Rodolphus rex, mortuo Hugone duce fratre suo, Burgundiam adiit, residensque castro Divion mense Aprili, cum causas suas teneret Robertus comes palatii, et Gisbertus comes Burgundiæ, aliique plures tam comites quam nobiles viri, interpellatus est Robertus vicecomes a Vizone advocato Sancti Benigni de quibusdam servis qui, quamvis ex illius servo, tamen ex ancilla sancti Benigni, et ex potestate et fisco Longivici nati fuissent, magisque Sancto Benigno, quam ipsi Rotherto servire deberent. Tunc in ipso Placito in præsentia principum eosdem servos verpavit, et Sancto Benigno reddidit. Promittens deinceps si aliquis parentum aut hæredum illius eos repetere vel calumniare voluisset, se testem et defensorem sancti Benigni contra eosdem fore.

Albericus abbas. Letricus, Ericus, Achardus, Viricus episcop. Lingon. — Eo tempore dedit quidam Boso nomine, et uxor ejus Plectrudis, in Aziriaco villa, loco Wora vocato, Sancto Benigno partem unius condominæ, alteram partem emit ab ipsis Suavus abbas solidis centum. Annis decem Suavus abbas in regimine transactis defunctus est. Cujus loco Albericus ordinatus est abbas a Domino Gotzelino episcopo. Ipse vero Dominus episcopus aliquantulis annis in episcopatu perdurans, obiit; qui quoad vixit tempore, huic loco studuit prodesse pro suo posse. Quod successores ejus utinam fecissent taliter! Successit autem ei in episcopatus honore Letericus episcopus. Post hunc Ericus; deinde Achardus, atque post Widricus. Transierunt sub his pontificibus anni ferme quadraginta et amplius, in quibus semper in deterius processit hujus loci status, episcopis et abbatibus alia magis quam id eurantibus.

Rodolphus absque liberis moritur Carolus in car-

cere obit. Ludovicus Transmarinus. Fulcherius et Manasse abbates. — Rodolpho rege defuncto absque liberis (nam filius ejus, Ludovicus nomine, quem habuit ex Emma regina conjuge sua, defunctus est ante obitum patris), et Carolus ergastulo clausus, animam non corpus custodia exemit; qui dum viveret Simplex dictus est ob benignitatem animi: sanctus nunc recte potest vocari, quoniam injuste ab infidelibus suis et perjuris longa custodia carceris afflictus, vitæ supernæ est transmissus. Hic reliquit filium Ludovicum ex Eadgiva Anglorum regis filia susceptum. Qui calamitatis paternæ procellis semet involvi metuens, ad Anglos Saxones maternæ affinitatis invitatus gratia se contulit. Post excessum vero Rodulphi regis ab Hugone magno revocatus, specie tenus regno redditus est patrio, anno Incarnationis Dominicæ nongentesimo trigesimo octavo, indictione undecima. Cujus regni administratio jus dominationis exercere cupienti laboriosa illi fuit, tam sui a Tetbaldo Carnotensium comite captione, quam post regni recuperationem, vario instabilis fortunæ proventu. Hujus regni anno secundo Fulcherius abbas est ordinatus: quod officium tenuit annis quindecim, et nihil boni in hac domo gessit. Quo migrante successit Manasses abbas nomine, et ipse pejor priore.

Mortuo Ludovico superstites duo filii. Lotharius rex. — Ludovicus rex moriens duos superstites dimisit liberos, Lotharium atque Carolum, quos genuerat ei Gerberga, soror Ottonis Romanorum postea imperatoris. Carolus ævo junior privatis in ædibus senuit: in hæreditatem omnem Lotharius successit. Qui potestate regia functus est per triginta et eo amplius annos. Illo tempore Manasses vices abbatis agente, Hugo comes Divionensis veniens ad obitum, petiit se tumulari in atrio Sancti Benigni. Pro cuius requie animæ, et loco sepulturæ, dedit Adalburgis comitissa uxor ejus, cum laude filiorum ipsius, Gibuini scilicet Catalaunensis episcopi, et Richardi qui post eum hunc tenuit comitatum, et Hugonem Attoariorum comitis: prædicta conjux ipsius dedit mansum unum in Patriniaco villa, et quidquid ad ipsum mansum aspicit. Dedit ipso tempore Erimarum quidam in villa Curte Arnono vocata mansa sex, cum ecclesia inibi constructa, et mancipiis desuper commanentibus utriusque sexus novemdecim. Insuper quidquid habuit inter duos fluvios Tilam et Basmonum, dedit Deo et Sancto Benigno. Evrardus etiam pro Restantio fratre suo, hujus loci monacho, dedit in villa Corcellis mansum indominicatum unum, et omnia quæ ad ipsum mansum aspiciunt. Ado sacerdos factus monachus, dedit in Belnensi pago in villa Cussiniaco mansum unum, et terram arabilem, et pratium: similiter in Flaviniaco dedit mansum unum, et quidquid ibi vel ubicunque habuit in terris et mancipiis, Sancto Benigno tradidit. Supra scriptus Gibuinus episcopus, et fratres sui Richardus et Hugo, post obitum matris, pro requie animæ ejus atque

patris sui, dederunt hæreditatem quam hæbebant in villa Missiniaco, quam terram dedit Manasses abbas in præstariam cuidam nobili feminæ Retrudi, et filiis ejus Gotescalco, et Willerio. Similiter in villa Bargis dicta dedit viginti septem jornales de terra eidem Retrudi in præstariam. Retrudis altera dedit Sancto Benigno juxta Divionem super Oscaram fluvium molendinum unum, et octo jornales de terra arabili in eodem loco.

Bruno Ling. episc. Diocesim deformatam ad pristinum splendorem rovocare studet. Azo abbas. — Anno ab Incarnatione Domini nongentesimo octogesimo, indictione octava, regni Lotharii regis vigesimo quinto anno, dedit idem rex Brunoni Remensis ecclesiæ clerico, suo vero parenti propinquitate consanguinitatis existenti, Lingonicæ civitatis episcopatum. Ordinatus est autem idem Bruno episcopus per manus Burchardi Lugdunensis archiepiscopi, in ecclesia Sancti Stephani, viginti quatuor annos gerens ætatis, et eodem anno susceptus est a clero Lingonicæ urbis, ab Incarnatione videlicet Christi nongentesimo octogesimo primo. Is assecutus episcopatum, omni quo potuit nisu sequi studuit exemplum boni Pastoris. Monasteria igitur ipsius ad diocesim pertinentia in spiritualibus religione, in temporibus necessaria pene annullata gubernatione considerans, cœpit quærere quatenus Dei dispensante nutu suum in statum ea quivisset reparare. Amovens ergo Manassem abbatem hujus loci a dominatione qua non bene utebatur, instituit in locum ejus abbatem quemdam ex monasterio Dervensi, Azonem nomine. Erat is Aquitanicus genere, ornatus bonis moribus et religiosa conversatione. Hic, duobus annis in regimine peractis, repedavit ad suum monasterium, dimissa hujus loci gubernatione, atque iterum Manasses abbas suum recepit officium.

Monachicum institutum ope S. Maioli resarcit in Divion. cænobio. S. Guillelmus abbas S. Benigni. — Videns igitur dominus episcopus Bruno statum loci in ambiguo positum, suppliciter adiit dominum Maiolum Cluniacensis monasterii abbatem, multaque prece poposcit quatenus ejus auxilio quivisset reparare in melius, interius religionem, et exterius possessiones. Cujus precibus flexus reverendus abbas Maiolus dedit ei duodecim monachos ex omni congregatione electos, disciplinis sanctæ religionis instructos, divina et humana sapientia doctos, nobilitate carnali claros. Quibus advenientibus, ita ordinavit dominus episcopus, ut die translationis sancti Benigni monachis cum sibi subjectis clericis, ante sepulcrum sæpe fati martyris in crypta nocturnale officium peragentibus, ipsi in superiori choro ante principale Sancti Mauricii altare matutinalem inciperent synaxim. Quod utaque convenienter actum est, ut qui lumen religionis ostendere veniebant, intrarent luce diei appropinquante. Proinde illis hæc vel illac pergentibus isti in loco degentes cœperunt sancta conversatione resplendere, et lo-

cus qui antea pravis actibus et ineffabili negligentia a cunctis videbatur confusus, nunc felici exercitatione virtutum omnium videretur esse floridus. Verum quia prædicti Patris industria locis aliis intenta erat, et hic locus sine abbate esse non poterat, iterum domni Brunonis præsulis pulsatus precibus, quemdam fratrem ferventissimum sui Ordinis exsecutorem, et totius nobilitatis lampade præfulgidum, atque in vera humilitate et fraternæ dilectionis charitate, nec non summum discretionis (quæ virtutum omnium mater esse dignoscitur) honestate, laudabiliter radicatum et fundatum, nomine *Willelmum*, hujus monasterii gregi præfecit, et patrem spiritalem sibi poscentibus filiis instituit. Hic Italia exstitit oriundus, alto satis germine, et nobili propapia editus. Quem supradictus dominus Maiolus Roma veniens invenit in monasterio Lauccio dicto, ubi a puero educatus fuerat, assumensque eum ipso deprecante, secum adduxit Cluniacum, atque juvenili florentem.

S. Guillelmus ordinatur anno 990. Sanctæ ejus vitæ actus describantur. — Ordinatus est igitur abbas a domno Brunone episcopo, anno ab Incarnatione Domino nongentesimo nonagesimo, indictione tertia. Officio vero abbatis accepto, divinis seipsum cœpit exercere virtutibus. Erat enim corpore castus, mente devotus, affabilis alloquio, prudentia præditus, temperantia clarus, interna fortitudine firmus, censura justitiæ stabilis, longanimitate assiduus, patientia robustus, humilitate mansuetus, bonorum operum gratia plenus, charitatis equidem affluens visceribus. Pro pauperibus semper erat sollicitus, Christum vero diligens totis visceribus, dum sicut Martha corporaliter non valebat, in egenis illum quotidie reficiebat. Omnibus hospitii perlargum præbuit usum: nemo est exceptus, perpersus nemo repulsam. Divinorum præceptorum delectabatur eloquiis, quia ex his et suos mores componere, et sibi commissos instruebatur docere et corrigere. Cunctis seipsum præbebat bene vivendi exemplum. Et sicut in ordine, ita primus studebat ut esset in opere, juxta illud evangelistæ: *Cœpit Jesus facere et docere* (Act. 1, 1). Peccantes vero zelo pii amoris coram omnibus arguebat, ut cæteri timorem haberent. Sed et verba quæ sub increpatione proferebat, ut reprehenderet, quasi stimuli dura videbantur et aspera, ut pene timerentur plusquam verbera, juxta illud: *Verba sapientis, quasi stimuli, et quasi clavi in altum defixi* (Eccli. xii, 11). Alios quidem blandimentis, alios admonitionibus, alios terroribus, et ita juxta Apostolum, prædicans verbum instabat opportune, importune, arguens, obsecrans, increpans, in omni patientia et doctrina. Miserorum vero haud secus ac si pateretur ipse, affliciebatur calamitatibus. Os ejus ita replebatur ex cordis abundantia, ut in eorum ore pene nihil aliud nisi lex resonaret divina; et quia Scriptura dicit: *Qui audit, dicat veni* (Apoc. xxii, 17), ideo quoscunque poterat, a sæculi nequitia suadendo subtrahere. Et sicut cœlestis per

desiderium totis ipse viribus ad supernum regnum anhelabat, ita secum pergere omnes homines, si fieri posset, exoptabat. Sed nullatenus est fraudatus a desiderio quod in se conceperat vera dilectio. Ille enim qui charitas est, qui se timentium complet voluntatem, viri Dei ferventem affectum perduxit ad effectum. Ad ejus quippe monita multi quæ possederant relinquentes, regulari se disciplina subdiderunt, et beati Benedicti sequentes vestigia, semetipsos abnegantes, vero regi totis viribus militaverunt. Partibus namque ex diversis ad ejus cœnobium multitudo confluit innumerabilis. Sed nationibus licet diversi, mente tamen erant uniti, ut illud ad litteram in eis impletum videretur, quod de initio nascentis ecclesiæ in apostolorum Actibus legitur: *Erat illis cor unum, et anima una* (Act. iv, 32).

Bruno episc. monachis religiose viventibus providet temporalia. — Crescente autem interius religionis studio, exterioris substantiæ supplementum cœpit abundare non modice, prout Dominus promisit suis in Evangelio: *Querite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (Matth. vi, 23). Domnus namque episcopus Bruno nimum exhilaratus corde eorum bona conversatione, omni studio eorum usui necessaria curabat subministrare. Reddidit igitur Sancto Benigno et ejus monachis ecclesiam in Saciaco sitam, una cum ipsa potestate et villis ad eam pertinentibus totam ex integro, sicuti eam possederat ab antiquis temporibus. Sed postea multis vicibus distracta et direpta a malignis hominibus: salvamentum vero ipsius villæ Otto comes, cognomento Willelmus, successor Henrici ducis et hæres, computato non modicæ quantitatis pecuniæ debito, Gazfredo Malliacensis castri Domino, pro animæ suæ remedio reddidit Sancto Benigno. Necnon et ecclesiam Sancti Apollinaris reddidit domnus Bruno episcopus, et terram concessit juxta hoc monasterium, ut plantaretur viridarium; ac secus undique ad vinearum opera, jugera multa in Lariaco, in Biciso, in Surdiliaco, Patriniaco, Fœdeniaco, campo Salomonis, in Marceuniaco: quæ quamvis monachorum ædificarentur studio et opere, tamen Brunonis episcopi fiebat adhortatione. Ubique ergo investigans ablata restituebat, et de suo jure quodcumque necessarium et utile eis foret, libenti animo tribuebat. Utrisque vero, domno scilicet præsule Brunone, atque venerando abbate Willelmo, in restauratione hujus loci studiose decertantibus, cœpit crescere, et quasi de novo reflorere.

Hugo et Robertus reges Franciæ. Filii Hugonis Magni. — Tempore quo hæc gerebantur, Hugo rex Hugonis Magni filius, cum Rotberto filio Francorum potiebatur regno. Lothario namque regi cœleste, ut credimus, pro terreno commutanti (987) Ludovicus filius successit. Qui immatura adolescens præventum morte, destitutum proprio hærede Francorum dereliquit regnum. Sane patruus ejus Carolus conabatur,

A si posset, a sui generis auctoribus diu possessum sibi vindicare regnum, sed ejus voluntas illum sortitur effectum. Nam Franci primates eo relicto ad Hugonem, qui ducatum Franciæ strenue tunc gubernabat, Magni illius Hugonis filium (cujus jam mentio facta est) se conferentes, Noviomio civitate solio sublimant regio. Is eodem anno Rotbertum filium sibi consortem regni eligit. Cœpit regnare anno nongentesimo nonagesimo primo ab Incarnatione Christi, et regnavit decem annis. Post cujus mortem Rotbertus solus obtinuit regnum. Ugonis Regis fuerunt fratres duo, Otto et Henricus filii Hugonis magni ducis Francorum. Post mortem patris accepit Hugo ducatum Franciæ, et Otto Burgundiæ. Habuit uxorem filiam Gisleberti, qui post Hugonem, fratrem Rodulphi regis, ducatum Burgundiæ tenuit. Sed eo in adolescentia absque liberis defuncto, Henricus suscepit frater suus: hic fuit comptus bonis moribus, præcipue mansuetudine, vir ecclesiasticus.

Vezeliacense et alia multa cœnobia Guillelmus abbas instaurat. — Ipse denique Henricus dux, audita fama religionis eximii patris Willelmi, comisit ei abbatiam Vezeliacensem pene ad nihilum redactam, ut ab ipso restitueretur in pristinum statum: quod et fecit, auxiliante Deo. Domnus autem episcopus Bruno considerans patrem Willelmum ita ferventem in religione ac monastica institutione, et loca ei commissa de die in diem in melius proficere, omnia in suo episcopio monasteria ipsius delegavit providentiæ. Abbatiam scilicet Besuensem, apostolorum Petri et Pauli honore dicatam; monasterium Sancti Joannis, quod Reaumaus dicitur; locum Sancti Michaelis archangeli, juxta castrum Tornodorum; abbatiam Molundensem, ubi sanctus Valerius archidiaconus et martyr quiescit; quas omnes ita strenue gubernavit, ut post eum singulæ singulis abbatibus distributæ, statui illius temporis, quo ab eo regerantur, non quierint æquari.

De gestis ejusdem sancti — Anno sexto suæ ordinationis Willelmus abbas Romam perrexit ad apostolorum limina, eorum patrocinia exposcens præce devota; indeque ad sanctum Angelum montem petivit Garganum. Sed Beneventum veniens, gravissimæ infirmitatis astrictus est compede. Cujus infirmitatis diuturno afflictus languore, cum jam a suis desperaretur posse evadere, quadam nocte raptus in spiritu tribunali metuendi judicis sistitur: ubi, cum pro aliquibus increparetur excessibus, et maxime pro indiscreta severitate, pro his culpis metueret damnari æternis gehennæ suppliciis, ut sibi visum est, sanctus papa Gregorius in sua eum suscepit fide, diligentiori deinceps victurum sollicitudine, et priora errata pietatis et misericordiæ operibus expianda correcturum fore. Post visionem in semet reversus, et ab infirmitate eadem cœpit convalescere die, et priorem austeritatem permutavit in maximam pietatem. Sicque postea omni vitæ suæ tempore sanctum Gregorium speciali cœ-

luit dilectione. Cœperunt denique ex sua patria, hoc est Italia, multi ad eum convenire. Aliqui litteris bene eruditi, alii diversorum operum magisterio docti, alii agriculturæ scientia præditi. Quorum ars et ingenium huic loco profuit plurimum. Crescebat ergo quotidie multitudo monachorum sub ejus magisterio degentium, ut (exceptis his per alia erant monasteria) in hac congregatione quotidie fratres essent septuaginta, aut octoginta.

Quanta Bruno episcopus contulit bona. — Inter cætera quæ domnus Bruno episcopus in hoc loco egit bona, longum est enim enumerare singula ejus gesta, sed hoc breviter possumus dicere; cuncta ab antiquis huic loco collata, posteaque a malignis direpta, vel a pravis rectoribus dispertita, a Brunone episcopo sunt restituta, et licet illi non amittant mercedem suæ eleemosynæ, hic tamen non inferiori dignus est gratiarum actione: de emortuis enim cineribus in excellentiorem, quam unquam ante fuerat statum, per eum sublimatus est hic locus.

Fundator ac benefactores breviter recensentur. — A sancto igitur Gregorio Lingonensi episcopo fundata hæc abbatia, a Guntranno rege stabilita et ditata, a Carolo imperatore cognomento Calvo, et domno Isaac episcopo restaurata; ab honorando præsule Brunone et Willelmo venerabili abbate, non solummodo in alijs rebus, verum etiam in nova ecclesiæ fabrica est renovata; in cujus basilicæ miro opere domnus præsul expensas tribuendo, ac columnas marmoreas ac lapideas undecunque adducendo, et reverendus abbas magistros conducendo, et ipsum opus dictandæ, insudantes, dignum divino cultui templum construxerunt. Cujus artificiosi operis forma et subtilitas non inaniter quibusque minus edoctis ostenditur per litteras; quoniam in eo multa videntur mystico sensu facta, quæ magis divinæ inspirationi quam alicujus deputari debent peritæ magistris.

Sequitur forma ecclesiæ antiquæ hujus monasterii Divi Benigni.

Fundatum est autem hoc templum anno Dominicæ Incarnationis millesimo primo, indictione decima quarta, decimo sexto Kalendas Martii. Cujus longitudo ducentorum ferme cubitorum, latitudo autem quinquaginta trium exstitit. Altitudo vero in sequentibus opportune dicitur. Inferior itaque domus orationis, in qua sacratissimum corpus sancti Benigni martyris veneratur, eundem penè modum habens quantitatis, fulcitur centum quatuor columnis. Hæc in figuram T. litteræ facta quatuor ordines columnarum duodeno dispositarum numero; æquali extenditur in longitudine et latitudine; decem vero cubitis erigitur in altitudine; secreta ex utraque parte habens vestibula. Quinque sane in ea continentur altaria; primum in honorem ipsius sancti Benigni est consecratum, secundum in memoriam sancti Nicolai et omnium confessorum; tertium in venerationem sanctæ Pascasiæ virginis, quæ ibidem quiescit, et omnium virginum; quar-

tum in sancti Irenæi et omnium martyrum; quintum sub nominibus sanctorum confessorum et abbatum SS. Joannis et Sequani, atque sancti Eustadii presbyteri ibidem quiescentis. In hac ergo corpora sanctorum qui scientia sæpe dicti testis Christi beata ambiunt membra; quorum in principio hujus libri nomina sunt adnotata. Sanctorum vero confessorum et episcoporum Urbani et Gregorii corpora in ecclesia Sancti Joannis Baptistæ primitus fuerunt tumulata, post longa vero tempora iude elevata: Sancti quidem Gregorii medietas corporis in Ecclesia Sancti Benigni est recondita, tempore quo propter metum paganorum ejusdem sancti martyris effossum corpus delatum fuit ad civitatem Lingonas, et tunc alia medietas corporis præfati confessoris illic est re-
 B tentata. Sancti denique Urbani corpus levatum, et in loculo positum, multis miraculorum signis per eum Dominus lætificavit corda famulorum suorum in hoc loco degentium. Venerabilis vero Isaac antistitis corpus cum exigente templi ædificio transferretur alio a quibusdam sacerdotibus, maxima ex parte integrum simul cum capite clericalem adhuc præferente habitum fertur inventum. Similiter et Domini Argrini pontificis ac monachi sacerdotalia cum cucullo, necnon interiore cilicio, vestimenta, in testimonium ipsius sanctimonix incorrupta sunt re-
 C perita. Ad hoc haud longe reperta est sancta Radegundis, habens ad caput titulum sui nominis in lamina plumbea, cujus ossa cerato involuta linteo sunt inventa in capsula lignea in terra recondita. Cæterorum præterea sanctorum, quorum corpora hic noscuntur tumulata, beatus Gregorius Turonorum episcopus mentionem facit eorum describens quædam miracula (lib. 1 *Mirac.*, c. 51, 52, et lib. *De glor. confess.*, cap. 42, 43 et 44: Benigni videlicet martyris, nostri specialis patroni; Tranquilli quoque confessoris, necnon Hilarii senatoris, et ejus conjugis sanctæ Floridæ sanctimonialis, atque Pascasiæ virginis et martyris. Hæc a sancto Benigno edocta et baptizata, post ejus martyrium servitia paganorum rapta est ad supplicium. Cumque immobilis in fide Christi persisteret, primo carceris afflicta squalore, postea pro confessione Deitatis sententia fuit multata capitali; ut quædam vitrea antiquitus facta, et usque ad nostra perdurans
 D tempora eleganti præmonstrabat pictura. Tantorum ergo venerandis corporibus sanctorum honorabiliter hæc de quo modo agitur ecclesia, non mediocriter est ditata, exceptis aliorum reliquiis sanctorum, quos enumerare superfluum videtur.

Huic paulo superius descriptæ inferiori cryptæ conjungitur oratorium ad solia ortum, rotundo schemate factum, senarumque illustratum splendore fenestrarum, triginta septem cubitos habens in diametro, decem in alto. Hoc sane oratorium terno columnarum ordine in semet regyrato, quadraginta videlicet atque octo, geometricali dispositione ambitur; hujus desuper culmen celso erectum fastigio viginti quatuor columnarum, ac triginta duorum arcuum, tripertita comparis numeri machina divi-

sione, eleganti transvolutum est opere. Hoc sane oratorium sancti Joannis Baptistæ sacratum est honore; cujus altare illustratur trium fenestrarum lumine. Ab hac ecclesia sunt per cochleam dextra lævaque triginta septem gradus, crebris sufficienter illustrati fenestris, per quos inoffenso ascenditur tramite ad basilicam sanctæ Dei Genitricis Mariæ. Ipsa vero ecclesia sexaginta octo subnixa est columnis, eundem fere habens modum et formam in diametro, sive in altitudine, quem et inferior, undenisque irradiatur vitreis. Ad altare autem ejusdem perpetuæ Virginis marmoreum per quatuor triperditos ascenditur gradus, juxta quos hinc et inde sunt altaria; ad dextram quidem Joannis evangelistæ ac Jacobi fratris ejus, sanctique Thomæ apostoli: ad lævam vero sancti Matthæi, Jacobi, et Philippi apostolorum.

Huic iterum concordantes, et satis lucidi, utriusque per cochleam ad ecclesiam sanctæ et individuæ Trinitatis triginta gradus continuatim præstant ascensum. Hæc in modum coronæ constructa, triginta quoque et sex innixa columnis, fenestris undique, ac desuper patulo cœlo lumen infundentibus, micat eximia claritate, amplitudine inferiori domui consimilis, sed viginti cubitorum altitudinis. Altare sanctæ Trinitatis ita est positum, ut undecunque ingredientibus, ac ubicunque ecclesiam consistentibus, sit perspicuum. Inde per quadrageminas scælas, altrinsecus factas, ad suprema patet ascensus: quarum duæ æquali modo positæ per quindecim gradus usque ad sancti Michaelis protenduntur oratorium habens in longitudine cubitos triginta tres, in altitudine decem, villi facta schemate: fenestras habet septem. Aliæ vero duæ per quinquaginta gradus sursum dirigunt gressum, ad ima autem scælarum bina super murum deambulatoria sunt facta, quæ æquali spatio ab orientali parte usque ad occidentalem, et infra templum, per arcus deambulatorios, et supra tectum domus muro altitudinis trium ferme cubitorum circumquaque pergentium, a ruina protegent incessum. Hæc tamen ad dexteram sinistramque partem templi incipientes, interiorius et subtus alas ejus gressum per quosdam occultos aditus ad suprema tecti dirigentes plano, ut dictum est, calle deducunt introrsus undique, donec superliminare occidentalium portarum attingentes, per pariles scælas viginti graduum in porticus ecclesiæ majoris deponunt. Quæ ad instar crueis ædificata habet in longitudine cubitos centum viginti octo, in latitudine sicut præscriptum est, quinquaginta tres, in altitudine quaqua versum per maximos triginta et unum cubitos, in medio autem quadraginta, illuminatur septuaginta vitreis, fulciturque centum viginti et una columnis, quarum nonnullæ juxta capita fortissimarum, quæ sunt quadraginta pillarum quadrangulatim statutæ, una quasi simul coronari videntur corona, quamvis non unius sit magnitudinis omnium forma. Habet hinc et inde geminas porticus dupliciter transvolutas, in quibus bis bina

A continentur altaria. A parte quidem aquilonis unum in honorem sanctorum apostolorum Petri et Andree; alterum in honorem sancti Bartholomæi, et Simonis, atque Thadæi apostolorum. Sancti vero Pauli altare est in superiori ecclesia, ante aram sanctæ Trinitatis, eo quod ipse raptus ad tertium cœlum vidit secreta Dei. A meridie sunt altaria, unum in honorem sanctorum apostolorum Matthæi, et Barnabæ, ac Lucæ evangelistæ; aliud in honorem sanctorum martyrum Stephani, Laurentii atque Vincentii. Est aliud altare ad occidentalem plagam ecclesiæ, in eodem latere meridiano, in honorem sanctorum Mammetis, Desiderii, Leodegarii, Sebastiani, Gengulphi martyrum. Et ex parte altera sanctorum martyrum Polycarpi, Andochii, Thyrsi, B Andeoli, Symphoriani, Georgii, Christophori, et sanctorum confessorum Urbani, et Gregorii, quorum corporibus adornatur præsens domus. Principale altare est sacratum in honorem sanctorum Mauricii atque Benigni: simulque omnium sanctorum altare ad dexteram ejus in honorem. S. Raphaelis archangeli, et omnium beatorum spirituum. Ad lævam vero in honorem S. Marci evangelistæ; atque in medio ipsius Ecclesiæ altare sanctæ Crucis omniumque sanctorum. Ante hoc altare triplex constat introitus cryptæ, in quindecim gradibus ascenditur ab ipsa ad superiorem ecclesiam.

Sepulcrum vero sancti et gloriosi martyris ita est constructum: est tumba ex quadris ædificata lapidibus, quæ octo cubitos in longum, quinque autem tenet in latum, cujus cacumen lapideum quatuor sustinetur suffragio columnarum: desuper autem quatuor columnæ marmoreæ locatæ erant antiquitatis. Olim super lapideos arcus, qui continebant absidam ferebant ligneam sex cubitorum longitudinis, et trium latitudinis, septemque ac semis altitudinis, quæ undique auro et argento vestita, historiam Dominicæ Nativitatis et Passionis præmonstrabat anaglypho proeminente opere pictura satis optima. Verum hoc decentissimum de quo loquimur ornamentum, ob recreationem pauperum tempore famis fuit dissipatum a domino abbate Willelmo, et cum capsâ aurea mirifice gemmis exornata, pariterque tribus tabulis ac duobus thuribus argenteis, crucibusque; ac omne ornamentum in auro et argento venundatum est. Ante hæc vero tempora, insignia ornamenta, videlicet gemmæ, pallia pretiosa, capsæ, tabulæ, coronæ, vasa quoque ecclesiastica, seu caudabra, ex auri argenteique metallo fabricata, cum imagine Salvatoris Domini nostri ex auro, fusili opere facta, latronum fraude, in ipsius saneti festiuitate, occisis custodibus, furto fuerunt asportata. Hæc ornamenta a Guntramno et cæteris regibus huic loco pro veneratione et honore Dei, sanctique Benigni martyris antiquitus collata, sed priscis temporibus sacrilega pessimorum manu sublata, nullus postea exstitit principum qui tantum potuisset recuperare thesaurum. Hæc ad notificandam Divionensis loci antiquitatem et gloriam paucis dicta sunt. Illud

in fine notificandum est, in templi istius ædificio A
esse columnas trecentas septuaginta et unam, ex-
ceptis illis quæ in turribus et altaribus sunt. Fene-
stræ clausæ vel claudendæ vitro centum viginti, tur-
res octo, portæ tres,¹ ostia viginti quatuor.

*Iterum de S. Guillelmo abbate. — Regulæ S. Benedi-
dicti. observantiam diversis in monasteriis restaurat.*

— Nunc ad ea quæ omiseramus Patris Willelmi ex-
plicanda gesta stylum vertamus. Augustorum seu
regum palatia cum adiit, in eis non quæsivit quæ
sua sunt, sed quæ Jesu Christi, ut ex eorum scilicet
familiarī colloquutione subveniret oppressis sua
interventione, aut certe ex sæculari vel clericali ha-
bitu Deo lucrifaceret; ut juxta Domini præceptum
propria relinquerent, et sæcularibus curis semotis
Deo in tranquillitate servire studerent. Convenie-
bant igitur ad eum plurimi, ut diximus, et licet di-
versi nationibus, mente tamen uniti. Lætabatur pas-
tor in sui gregis augmento, magisque gaudebat
quod omnes stabant operi proposito. Verum quia
super gregem sibi commissum solerti vigilavit cura,
divina promeruit gratia de fructu laborem suorum
in hac gaudere vita. Nam regularis vitæ disciplinam,
quæ jam pene deciderat per veterum negligentiam,
prout beatus Benedictus eam composuit in pristinum
statum corrigendo, restauravit, ac per diversas
mundi partes per plura monasteria a regulari tra-
mite devia, tam per se quam per suos, quos abba-
tes ordinaverat, monastico ordini subdidit. In hoc
vero gaudens gratulabatur Deo, quod eorum quos
sua sub cura educaverat, ad monasticum regendum
ordinem fore multos idoneos videbat: ex quibus
nos aliquos dignum judicavimus huic libro indere,
ut sciant posterī quam strenui ex hac congrega-
tione prodierint monachi, eorumque memoria per-
maneant in laude.

Insignes S. Guillelmi discipuli. — Cum primum
abbatis suscepit officium venerabilis Willelmus,
inter monachos in hoc loco degentes fuit quidam
juvenculus vocatus Hunaldus, quem prædictus Pater
videns solertis ingenii, retinuit sibi cæteris abeun-
tibus. Hunc præcipue omni studio doctrinæ imbu-
tum in domo Dei constituit vas electum. Ad omnia
quippe quæ sibi erant necessaria, prædicti fratris
juvabatur solertia. Denique injunxit illi curam hu-
jus sacri periboli, quam tanta prosecutus est cura,
ut pene totum quidquid fuit ornamentorum in hac
basilica, ejus studio sit aggregatum. Ad ultimum
post obitum prædicti Patris abbatiam Tornodoren-
sem assecutus, ibidem quievit annis viginti septem
in regimine transactis. Alter quidem hujus castri
Divionensis civis, nobili ortus genere Rodolphus,
Albus vocatus cognomine, venit ad conversionem
inter ipsa primordia ejus novæ ordinationis, cujus
pecuniis relevata est paupertas prædicti Patris, et
consilio atque adjutorio sublevata sollicitudo regi-
minis hujus loci, et Besuensis monasterii (adhuc
quippe erat ei paucitas monachorum), quem præ-
dictus frater ita juvabat in exterioribus curis, ut

solus supplere videretur solamen plurium. Sed præ-
ter ejus votum, hoc solatium tulit illi paucitas
dierum. Alter quoque subjunctus est memorato Pa-
tri, Theodericus dictus, hujus patriæ civis, quæ
post diuturnam eruditionem Fiscannensi cœnobio
constituit priorem, ad ultimum Gemmeticensium
præfecit abbatem. Alius ex castro, Belno dicto,
miles, Ledbaldus vocatus, et a studio Sapiens cogno-
minatus, Patri Willelmo est adjunctus. Cujus imbu-
tus doctrina spiritali, per aliquod tempus archi-
mandrita in Tornodorensi loco est substitutus.

*Abbatia S. Guillelmi reformandæ traduntur. S. Ar-
nulph. Metensis, Fructuariensis. —* Fama sacræ reli-
gionis eximii Patris Willelmi percitus quidam Me-
tensis clericus, generosis ortus natalibus, nomine
Benedictus, ejus discipulatus est aggregatus, brevi-
que in tempore studendo eum imitari, doctrina
et conversatione perfectionem attingit monasticæ vi-
tæ. Per ejus igitur relationem comperit domnus
Adelbero Metensis pontifex Patris Willelmi religio-
sam conversationem. A quo suppliciter evocatus,
atque Sancti Arnulphi abbatia donatus, eundem
Benedictum ibidem constituit Patrem, ubi per mul-
tos annos sacris intentus actibus, vita functus cla-
ruit multis virtutibus. Ne vero a tanto pontifice re-
verendus abbas Willelmus rediret vacuus a munere,
stolam auro textam, duasque cappas purpureas auro
limbo decoratas, ab eodem percepit præsulē.
Sed et præfatus Benedictus abbas ordinatus, casu-
lam auro decenter ornatam, atque alia ornamenta
obtulit ei pro benedictione. Quæ præfatus Pater tam
hoc in loco, quam Fructuariensi, a se noviter cepto,
divisit ut sibi placuit. Prædictam vero Sancti Ar-
nulphi abbatiam post mortem antedicti abbatis rexit
annis nullis.

Ex Tullensi quoque clero venit ad eum quidam
Arnulphus vocabulo, litteris apprime eruditus, om-
nique mundana sapientia doctus. Hic in brevi asse-
cutus perfectionis vitæ institutionem, commissa est
ei cura a domno Patre Willelmo non solum hujus,
sed et omnium quæ sub ejus erant provisione loco-
rum. Qui quanta in hoc loco egerit bona post refe-
remus; non enim debent silentio tegi verborum quæ
ipsius clarent studiis operum.

S. Apri Tullensis. — Interim prosequamur insi-
gnium memoriam enarrare virorum, quia licet nos
eorum sequaces tabescamus desides ab eorum re-
gionis fervore, et undique internis scilicet atque ex-
ternis malis ingruentibus ab omnibus bonis studiis
torpentes, simus ignavia et pigritia astricti: erant
tamen forsitan post nos aliqui, qui horum legentes
gesta studebunt imitari exempla. Domnus igitur
Bertoldus Leucorum, qui Tullo dicitur, episcopus
per querimoniam a se delapsi clerici, confabulatio-
nem quæsivit sæpessati abbatis Willelmi. In cujus
erbis considerans inconcessam inadulatamque con-
stantiam mentis, cæteraque insignia virtutum in
ejus actis et moribus resplendentia, admiratus, mo-
nuit instanti prece ut abbatiam Sancti Apri susci-

piens, emendare curaret secundum sancti Benigni institutionem. Cujus annuens precibus eundem cœnobium in paucis annis ad regularem commutavit statum. Invenit ibidem strenuos monachos, ex quibus unum, Widricum nomine, post non multos annos in eodem monasterio constituit Patrem monachorum. Qui egregii magistri docilis discipulus ita eum studuit imitari in omnibus, ut in suis omnibus vel verbis vel actibus representari quodammodo videretur Pater Willelmus. Multos denique erudiens in sancta conversatione, aliquantos aliorum monasteriorum Patres monachorum ex sua protulit congregatione.

Plures episcopi et abbates Guillelmi magisterio se subdunt.— Plures igitur sacerdotum vel abbatum sibi commissorum locorum vel ecclesiarum relinquentes curam, ad Patris Willelmi confluebant doctrinam. Quidam episcopus civitatis Albingatæ, quæ est juxta Genuam civitatem, super mare sitam in Italia, relicto episcopio, prædicti Patris se subdidit imperio. Alter quoque episcopus, Barnabas vocatus, genere Græcus, in hoc monasterio sub ejus magisterio plurimis annis est conversatus. Alius vero, Benignus dictus, episcopus a Roma huc adveniens per aliquot annos cum ipso commoratus fuit subjectus et obediens. Abbates etiam per plures ex diversis partibus venientes sponte se ipsi subiciebant obedire parati: inter quos fuerunt abbas Joannes, dictus Capuanus; alter quoque Joannes abbas monasterii S. Apollinaris in urbe Ravenna; Benedictus quoque abbas monasterii S. Severi urbis Classis; Anastasius etiam et Marcus, et alii abbates plures, quos longum est enumerare. Monachorum vero non est numerus, qui ab illis venerunt partibus. Archidiaconus etiam quidam Mediolanensis, nomine Godefredus, ut nobilem decebat, nobiliter veniens cum multis thesauris, inter quos altare onychinum auro et argento decenter ornatum, et quidquid ad capellam pertinebat, ornamentum scilicet ecclesiasticum, secum detulit, pluribus annis in hoc monasterio monachus permansit, ac postea per consensum abbatis Willelmi patriam revocatus, abbas apud Mediolanum est constitutus.

Ipsi denique sancti viri patres et doctores eremitarum existentes, fama sanctitatis longe lateque notificati, Romaldus scilicet, Willelmus ac Martinus, quos in magna veneratione nabeat urbs Ravenna, cæterique quos intra se concludit Italia, Patris Willelmi expetebant societatem. Quia sanctorum conjunctio grata et jucunda, Ecclesiæque pernecessaria, et e contra societas malorum impedimentum bonorum. Ipsi vero cultores eremi, relicta quiete solitudinis, gaudebant sub ejus magisterio associari cœnobitis. Ex eorum ergo numero adjuncti fuerunt ei duo, Joannes et Paulus, litteris eruditi, quorum sapientia ad salutem multarum profecit animarum. Horum uterque monasticæ religionis ferventissimus, et in cœnobiali conversatione cæteris erant imitandi, et in contemplativa vita lectioni et orationi

assidue studentes, videntibus exemplo fuerunt pariter et admirationi. Reverendæ memoriæ Paulus apud nos in pace quievit. Joannes vero homo Dei sanctam ob conversationem vocatus a domno Patre Willelmo, Fructuariensi cœnobio abbas est institutus. De quo loco, quia occasio se præbuit, intimandum paucis videtur qualiter fundatus fuerit.

Origo Fructuariensis monasterii.— Duo germani fratres fuerunt sæpe dicti abbatis Willelmi, unus vocatus est Nitardus, alter Godefredus. Primus eorum honore comitatus enituit, alius militiæ stipendiis contentus fuit. Quos prædictus Pater sæpe admonendo a mundi illecebris abduxit, et ad Christum convertit. Venientes ergo uterque ad hoc Divionense cœnobium, exceptis aliis rebus, dederunt sancto protectori nostro Benigno quoddam juris sui prædium, Vulpianum vocatum, quodam prægorum. In quo loco domnus Willelmus fundavit ecclesiam in honore sancti Benigni, ut notitia et honor ipsius sancti in illa patria accresceret, et ut in hæreditate parentum suorum aliquid acceptum Deo ædificaret. Deinde ut oblatio eorum ad animarum proficeret lucrum, atque ut fructus bonorum operum quæ ibi geruntur, sibi et illis esset abolitio peccatorum et æternæ vitæ digna recompensatio præmiorum. Unde et Fructuariensis ille locus est vocatus. In brevi ergo tempore factum est nobile cœnobium, ubi de hoc loco et spiritualia et temporalia subsidia sunt delata, reliquiæ scilicet multæ cum corporibus sanctorum, volumina librorum, omniaque ecclesiastica ornamenta, et monachi plurimi pariter illuc abierunt. Sed et de aliis suæ ditio- ni subjectis locis, et undecunque oblati supplementis, magnificatus est locus possessionibus et divitiis, ita ut in vita ejus congregatio illius loci centum numero constaret monachis, exceptis locis cellarum ei loco subditis, quæ fere triginta existunt. Convocatis ergo episcopis patriæ, rege quoque Arduino, qui ibi postmodum quievit, sua cum conjugè, et multis nobilibus ipsius regni, in honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ, sanctique Benigni, et omnium sanctorum, fecit locum illum sacrari.

Plura ædificavit monasteria.— Constituit et alia monasteria in eadem patria, ubi deputatis monachis, et abbatibus ordinatis adhuc ordo viget monasticus. Sanctimonialium etiam instituit monasterium.

Richardus comitis rogatu Fiscannense cœnobium suscipit regendum. Multi ad eum instituendi monastici disciplinis confluunt.— Audita Dei viri fama nobilissimus Nortmannorum comes Richardus misit ad eum, reverenter supplicans ut ad se veniret. Qui tandem libenter ut rogatus fuerat pergens, venit ad eum; a quo sicuti decebat honorifice susceptus est. Multisque ejus precibus exoratus est, ut ecclesiam sanctæ et individue Trinitatis nomine et honore dicatam, in loco qui Fiscannus dicitur, olim constructam, et a se in ampliorem statum decenter refor-

matam, susciperet, atque monachorum collegio decoraret. Cujus precibus annuens, ita præfatum locum omnibus religiosis studiis, cæterisque honorum copiis adornavit, ut præ cunctis illius provinciæ locis, felicibus semper floreat incrementis. In quo loco multi convenerunt nobiles viri, tam clerici, quam laici, ejus doctrinis cupientes institui : inter quos Osmundus (20) episcopus sanctæ et religiosæ vitæ exstitit monachus. Duo quoque clerici liberalibus artibus apprime eruditi, aula regis postposita Willelmum Patrem expetierunt mente devota. Unus eorum vocabatur Locelinus, alter Beringerius. E quibus prior postmodum abbas exstitit, sequens in eodem loco vitæ finem accepit. De transmarinis etiam partibus, hoc est Anglorum terra, vir quidam nobilis regali prosapia clarus, Clemens nomine, relictis sæculi pompis ad idem monasterium venit, Deo inibi cupiens militare. Sed cum ab hominibus ex sua patria adventantibus crebro inviseretur, magis diligens Deo servire cum quiete, quam vanitates mundi frequenter audire, Divionense expetivit cœnobium, ubi laudabilis vitæ complevit cursum. Fuit itaque secundum etymologiam sui nominis clemens animo, omnibus virtutibus adornatus, præcipue humilitate, qua in tantum se abjectum et vilem asserebat, ut cum sacerdotii gradu fungeretur, nunquam in omni vita sua nisi semel ad hoc ministerium accedere præsumperit.

Abbatem Fiscanni sibi subrogavit S. Guillelmus. Auctoris hujus Chronici ætas.—Postquam igitur per annos fere triginta Willelmus abbas Fiscannense rexit cœnobium, cum jam senectute simul et ægritudine gravaretur, et elegisset sibi Fructuariensem locum ad habitandum, desiderans in patrio solo quiescere : considerans princeps regni Rotbertus, qui post patrem et fratrem defunctos primatum tenebat Normannorum, petiit per legatos eundem Patrem, ut abbatem sibi substitueret, quia loci status aliter sine detrimento manere non posset. Ad cujus petitionem, quemdam sibi valde dilectum monachum, ejusdem loci priorem, nomine Joannem, constituit abbatem : licet eum alibi magis optasset præficere. Hic Italia, partibus Ravennæ, ortus, litteris eruditus, ac medicinali arte per ipsius Patris jussione edoctus, religiosæ conversationis ejus, doctrinæ quoque, ac omnium virtutum ipsius præ cunctis aliis exstitit imitator studiosus. Qui ab exilitate corporis Joannelinus diminutivo nomine est dictus, sed humilitatis, sapientiæ, discretionis, ac cæterarum virtutum tanta in eo refulsit gratia, ut (sicut sanctus refert Gregorius in libro Dialogorum (lib. 1, c. 5) de Constantio presbytero), ita ut in hoc mirum esset intuentibus, in tam parvo corpore gratiæ Dei tanta dona exuberare. Sed quia adhuc domum habitat luteam, sufficit hoc tantum dixisse, dicit enim Scriptura : *Ne laudes hominem in vita sua.*

S. Guillelmus monasteriorum Gemmetici, S. Audoeni, et S. Michaelis, curam gerit, necnon S. Germani, S. Faronis Gorzensis.—Commisit et alia loca memoratus comes Richardus sæpe fato abbati Willelmo, scilicet Gemmeticum, ut jam diximus, monasterium Sancti Audoeni, Montem Sancti Michaelis archargeli : in quo loco post mortem Patris prædicti, supradictus Joannes abbas constituit Patrem quemdam monachum prænominati Patris Willelmi : vocatus est autem isdem frater Subpo, Romanorum patria exortus, et jam dicti magistri institutione in omni sanctitate educatus. Qui postmodum quibusdam contrarietatibus exortis, relicto ipso loco Fructuariensem abbatiam annis pluribus rexit. Rotbertus etiam rex abbatiam Sancti Germani apud Parisios precatus est prædictum Patrem ut susciperet, et secundum regularem institutionem ordinaret, quod et fecit. Nec non et Oddo comes pari devotione locum sancti Faronis in urbe Meldorum eidem commisit venerabili Patri. Sed et honorabilis præsul Metensis ecclesiæ Theodericus Gorziensem abbatiam eodem zelo Dei commendavit illi defuncto illius loci abbate : qui dum præfatum regeret locum, ex clero Metensi quemdam clericum, Sigifridum vocatum, litteris bene doctum, ad monasticum attraxit ordinem ; qui post ejus decessum eandem rexit congregationem.

Domnus vero Arnulfus istius loci prior (ut jam diximus) cum Patris Willelmi, et præfati præsulis admoneretur precibus, ut jam dicti loci susciperet curam, atque abbatis officium ; ipse humilitatis amator nullo modo assensit, magisque elegit subsesse quam præesse ; solummodo cujusdam parvi loci a prætaxato Patre Willelmo sibi expetivit curam et dominium. Est autem locus ille situs in confinio Tullensis et Lingonensis parochiarum, in loco qui vocatur Britiniaca curtis. Quomodo vero sancto Benigno istius loci patrono fuerit datus, nunc referemus. Jacob Tullensis urbis episcopus, dum rediret Roma, incitatus fama miraculorum quæ in hoc loco Dei operabantur clementia per istius sancti merita, ad ipsius martyris Christi advenit tumulum, cupiens a Deo veniam adipisci delictorum per hujus gloriosi martyris interventum. Dumque per aliquot dies remorando ad tumbam ejus cœlorum penetraret intima, vocatus a Domino est ad cœlestia regna : sanctique Benigni adjutus precibus, et in cœlis cum eo gloriam, et in terra juxta ejus tumulum condignam accepit sepulturam. Cujus soror, nomine Lilliosa, ad Sancti Benigni veniens limina, prædictum prædium suum donavit sancto Benigno martyri, pro fratri sui sepultura. In quo loco ædificaverunt ecclesiam in honore sancti Benigni monachi hunc locum inhabitantes : ubi multis virtutibus a Deo clarificatus est hic martyr sanctus. Sed vicini circumstantes multis molestiis impediabant illi servientes : veruntamen videntes quæ ibi fiebant mira-

(20) Osmundus. Baluzius conjiciebat hoc loco agi de Osmundo episcopo Sarisburiensi.

cula, frangebantur a sua pertinacia. Hic enim sanctus Benignus adversantes sibi diu tolerat, sed postmodum impœnitentes dure castigat. Ad ipsum itaque locum dedit quædam Natalia nobilis femina terram suæ possessionis in fine Brauticianæ villæ, et in fine Businiacæ pratium unum. Quæ utraque sunt in confinio memorati prædii. Fecit vero prædicta femina ipsam donationem tempore Caroli regis et imperatoris. Hunc ergo locum supradictus dominus Arnulphus sibi eligens, omni cura studuit eum augmentare. Ac primum basilicam ibi magnam construens, officinasque ac reliqua habitacula monachis utilia, nobile cœnobium constituit, possessionibusque et terris augere procuravit.

Dedit itaque miles quidam, Evrardus vocatus, villam suam Mannisis dictam in eodem loco, Sancto Benigno, accepto a domno Arnulfo pro hac re non parvo pretio. Pertingit vero terra ipsius alodii, usque ad portam castri quod vocatur Rifnellus. Cumque dominus ejusdem castri Odulricus comes, eundem alodium sibi vellet vindicare, a domno Brunone præsule tandiu est persecutus excommunicatione, et inimicitiarum vi, donec ipsum alodium dimittens wirpiret, et insuper juraret, nec se nec aliquem hæredum suorum ibidem violentiam illaturum. Dedit archidiaconus Lingoensis, Beraldus dictus, sancto Benigno ecclesiam in honorem sancti Desiderii dicatam in Algisi villa, simul cum ipsa possessione. Et in Brualdi curte, et molendinos in Materna fluvio, in loco qui vocatur Mortuellus. Dedit Girardus Metensis comes medietatem villæ, quæ dicitur Godonis curtis. Dedit Gotbertus quidam nobilis alodium suum in loco Solinimons dicto. Quod dum quidam parens ejus calumniaretur, et sæpe admonitus a prædicto priore Arnulfo non acquiesceret, tandem in bello ab inimicis suis capitur, multis plagis confossus. Ipse ergo miles, Rodulphus dictus, de Barrensi castro, cognoscens hæc et alia mala sibi provenire ob sancti Benigni injuriam, vocato memorato loci ejus provisoro, omnem dimisit quam inferebat calumniam. Sed et filius ipsius Rainardus dum paria faceret, similem excepit vindictam. Emit prædictus præpositus in Linerolis villa ecclesiam, et partem ipsius possessionis, et in Montaniaco, et in Calmillas, atque Latona, in Cliui campo, in Conchis, in Salcido, in Salsuris; his et aliis locis emit plurima terrarum mansa, quæ usque nunc possidentur ab illius loci monachis. In hoc vero cœnobio quanta gessit non est silendum. Wlonis villam dictam in pago Tricasino ipse ad Stephanum, itemque ad Oddonem comites sæpe recurrendo, et multas pecunias dando, sancto Benigno restituit. Ubi ne deinceps auferretur, instituit cellam monachorum, officinasque eorum usui necessarias, atque basilicam amplam et honestam in sancti Benigni honorem construxit.

In pago Portuensi Albiniacum villam in præstaria datam, et longinquitate temporum perditam, domnum Brunonem episcopum sæpe interpellans,

atque Willelmum comitem, ipsis raptoribus auferri, et Sancto Benigno restitui fecit. In quo loco monasterium magnum construxit ad honorem sancti Benigni, et cellam instituit monachorum. Erat ibi antiquitas ecclesia sancti Marcelli martyris honori dicata, quæ manet usque adhuc. Additæ sunt ibi postea aliæ duæ ecclesiæ: in Cimbinno, et in Duellari villare, possessioque terrarum amplissima. Longum est per singula quæque referre, cum pene omnia, quæ iste locus patris Willelmi tempore acquisivit, domni Arnulfi prioris consilio et labore factum sit. Super cætera quæ gessit, hanc ecclesiam sancti Benigni librorum ornamento decoravit ipse, impensas tribuendo, et dominus Girbertus scribendo. Fuit autem Girbertus ex primis quos nutritiv dominus abbas Willelmus, et ab officio scriptor est appellatus

Girbertus scriptor. — Otto comes, cognomento Willelmus, quem ante memoravimus, supplicante domno Willelmo abbate, qui ei propinquitate iungebatur, dedit Sancto Benigno in Salinis burgo sedem unius caldariæ. Sequenti tempore dominus Arnulphus et monachi Divionensis loci, emerunt aliam caldariam a conjuge ipsius comitis, per laudem filii ejus Rainaldi. Dederunt etiam Willelmus et filius ejus supra dictus Rainaldus sancto Benigno terras conjacentes in his locis: in Cernensi villa, et in Dornone scilicet terras arabiles, et prata, ubi possunt secari feni quinquaginta carra. Est in Dordone unum pratium, quod possunt secare falces centum: et debet in censu solidos octo, multones tres, sciudulas centum. Et in alio loco Callis vocato pratium alterum cum sylva ibi permista. Dedit idem comes Otto Sancto Benigno potestatem Vivariensis villæ pro anima Henrici ducis, qui eum loco filii adoptavit, et genitricis suæ Gerbergæ uxoris prædicti ducis, ac filii sui Widonis, et Hermitrudis conjugis. Proque animæ suæ salute dedit prædictam potestatem cum appenditiis suis, sicut dono prædicti ducis Henrici et uxoris ejus. suæ vero genitricis Gerbergæ, sibi datam legaliter tenuerat annis tringenta, ita integram cum Ecclesiis in ea sitis: unam in honore sanctæ Mariæ, alteram juxta ipsam positam sancti Petri apostoli nomine sacratam, et villis et terris multis; scilicet in Chrocherco, in Grugiaco, in Frigida villa, in Colombario, in Lusiniaco, in curte Romanisca, in Destagno, in Cadiniaco, in Milleponto, in Turiaco, in Albania, in Cariaco, in villa Comitum, vel in aliis quibuscunque locis, cum mancipiis utriusque sexus plurimis, et omnes redditus et consuetudines, quas debent ipsi servi et ancillæ, et etiam illi qui Francos se dicunt; desuper ipsam potestatem, commanentes ubicunque. Facta est hæc donatio anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo quarto, indictione secunda.

Ecclesiæ diversæ conferuntur S. Benigno. — Eodem tempore Oddo vicecomes, filius Henrici ducis, dedit Sancto Benigno quamdam ecclesiam sitam juxta muros castri. quod dicitur Belnum, an-

tiquitus in honore sancti Stephani sacratam, sed jam per multa curricula annorum destructam. Quam ipse et uxor ejus, Hingala dicta, a fundamentis in ampliorem statum reedificantes, abbatis Willelmi ac Divionensium abbatum providentiæ perpetuæ dederunt. Et ut monachis ibi commanentibus non deessent stipendia, dedit ad ipsum locum in comitatu Dumsensi villam, Empiliacus siccus vocatam, cum appenditiis omnibus, et consuetudinariis, et actionibus, ab his etiam quæ Francorum nomine censentur pro debito exigendis. Dedit in Mille ponto villa terras arabiles et vineas; in Polmarco, in Valliliis, mansum ad manendum, vineas et prata. Et ut donatio ista perpetualiter maneret, Rotberti regis Francorum, interveniente domno Walterio episcopo, in cujus diœcesi erat memoratus locus, et Ottone ad cujus beneficium pertinebat comite, petiit regali præcepto firmari, ad nomen sancti Benigni jure perpetuo possidendum. Factum est hoc præceptum anno incarnati Verbi millesimo quinto.

Alter quidam miles prædicti comitis Ottonis, Letbaldus dictus, quamdam ecclesiam in honore sancti Petri dicatam, loco qui dicitur Puteolis, quam beneficiario jure tenebat ab ipso comite, per ejus laudem dedit Sancto Benigno, ditans eam rebus propriis: utque hoc donum stabiliretur, petiit a prætaxato rege Rotberto, memoratis intervenientibus legatis, regali munificentia firmari, ut monachi ibi Deo servientes, pro ipso rege, et ejus prole, quoque largitoribus hujus doni et eorum progenie, omnique populo Christiano Dominum studeant exorare. Factum anno millesimo sexto.

Humbertus etiam dominus castri quod vocatur Salmacia (21), dedit ecclesiam Sanctæ Mariæ, sitam in ipso castro, Sancto Benigno in perpetuum possidendam, sub providentiâ abbatis Willelmi, successorumque ejus; ut monachi ibi mitterentur Deo et ejus Genitrici servientes, ac pro se et omnibus vivis ac defunctis supplicantes. Ad quorum victum dedit alias duas ecclesias, unam in villa Buxo dicta, cum mansis et terris aliis, ac farinario, servis et ancillis; alteram in villa Mermedis. Hujus rei donatio facta est Roberti regis anno vigesimo sexto, ab incarnatione Domini millesimo decimo tertio.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo duodecimo, Willelmus abbas Divionensis, et Amadeus Flavigniensis abbas, fecerunt commutationem inter se de terris. Dedit memoratus abbas Amadeus de abbacia S. Petri quidquid habere dignoscebatur in villa Dienato, et in villa Comitibus, et in alia villa Salice dicta, et in villa Carli, et in villa Icio, in Marciaco, et in villa Tarsu, et in villa Meleis, cum omni familia utriusque sexus, et omnibus appenditiis. Contra dedit dominus abbas Willelmus quidquid habebat ex abbacia Sancti Benigni, et lo-

co Sancti Stephani, in villa Empiliaco sicco dicta (quam olim Odo Belnensis vicecomes ex consensu uxoris suæ, nomine Inge, et filiorum ejus, Aquionis abbatis, et Joannis, ad jam dictum locum sancti Benigni delegaverat) vicinum erat abbatiæ S. Petri Flavigniensis. Communicatum est cum servis et ancillis, et omnibus appenditiis suis atque redditibus, per laudem et assensum domini Brunonis Lingonensis, atque domini Walterii episcopi Heudorum, ad quorum diœceses pertinebant prælate ecclesiæ.

Postmodum Hugo quidam miles de Parvi, Divion castri habitator, partem suæ hæreditatis, quam in prædicta villa Dienato habebat, cum consensu et laude uxoris suæ Hildegardis, et filii sui Humberti, dedit Sancto Benigno ante domnum Brunonem episcopum, multis clericis, et laicis nobilibus astantibus: ac postmodum in præsentia successoris ejus domini Lamberti episcopi, quando capitis comam deposuit, reiteravit donationem ad altare Sancti Benigni coram multitudine populi, dans ipsum patrimonium suum in jam dicta villa Dienato, vel ubicunque positum; cum servis et ancillis, cumque omnibus debitis consuetudinariis exigendis. Actum anno millesimo decimo septimo.

Ex hac terra sunt in villa Karli mansa decem, cum terris aliis ad ipsa mansa pertinentibus, ac servis plurimis et ancillis desuper commanentibus. Sunt in Dienato coloniæ quindecim, curtilli viginti, et terra absque æstimatione, servi et ancillæ plusquam septuaginta. Est silva, quæ appellatur mons Rigon in Largo fonte, mansa quindecim cum servis et ancillis, et terra multa. In Scalurco mansum unum cum suis appenditiis. In Hodesca colonias sex cum servis et appenditiis suis. In Carco fuit villa quæ vocatur Britonia: sunt ibi forestellæ duæ, una vocatur Basescoth, alia vocatur Petra. Sunt in Fontanis mansi duo cum terris et vineis. Sunt in Marcenziaco de vinea jornales tres.

Dedit domnus abbas Willelmus monachis Belnensis cellæ ecclesiam Sancti Antonii, in Ficiaco sitam, pro excannio supramemorato Empiliaci sicuti et Dienati. Dedit monachis Sarmociensis cellæ ad laborandum et custodiendum terram Sancti Benigni, positam in Sarmacia villa, et in Viriaco.

Ipsa in tempore Addita comitissa, uxor Richardi comitis Divionensis, reddidit Sancto Benigno quidquid prædictus comes vir suus tenuerat de terris Sancti Benigni in beneficio a Manasse abbate, pro salute animæ ejusdem viri sui, et filii sui Letaldi comitis (quorum corpora sepelierat in hoc monasterio Divionensi) coram legatis domini Brunonis episcopi ad hoc missis. Tradidit super altare S. Benigni ipsam vinopetionem, ut neque ipsa deinceps, neque ullus militum ejus, de illo beneficio quidquid retineret, nisi tempore vitæ suæ. Post obitum vero uniuscujusque quod tenebant, rediret ad jus Sancti

(21) *Salmacia*. Castrum hoc aliis *Sarmacia* vocatur.

Benigni. Hæc redditio facta est anno ab Incarnatione Domini millesimo septimo.

Tempore illo adolescens quidam, nomine Ache-deus, Lingonensis ecclesiæ canonicus, in præsentia domini Brunonis episcopi, et Ottonis comitis, dedit ecclesiam Sancti Albini ad altare sancti Benigni Divionensis patroni, ea conditione tradidit prædictam ecclesiam cum appenditiis suis ad memoratum locum, pro se, et pro patre suo Letbaldo, in hoc loco facto monacho, ut jam diximus, ut annis singulis quandiu viveret, persolveret in censu pro prædicta ecclesia solidos decem, et duo sextaria olei. Postmodum vero quidam Hendricus miles matris ejus, maritusque, quia quamvis erat solutio census, adiit præsentiam domini Willelmi abbatis, petiitque alienari censum prædictum : quod impetravit, et ad quatuor denarios redactus est census : et pro hac recompensatione, proque animæ suæ salute, dedit villam Molensam cum omnibus ad ipsam hæreditatem pertinentibus rebus. Constitit ipsa hæreditas in comitatu Oscarense super Sagonam fluvium atque Oscaram et Tyllam : habetque determinationes amplas, prout scriptum est in charta. Facta hæc donatio ab Incarnatione Domini anno millesimo tertio.

Exorta fuit tunc quædam altercatio inter monachos hujus loci, et monachos monasterii Sancti Leodegarii, de quodam saltu, qui dicitur Alta silva, ad Sasiacum villam pertinentem, quam determinant duo torrentes. Unus dicitur Tramant, alter Scitilaria, ex diversa parte venientes. Quæ cum mota fuit a priore illius loci, nomine Fulcherio, ante Henricum ducem advocatum præfati loci, et Ottonem (qui et Willelmus dictus) comitem, qui tunc advocatus erat loci istius; atque in præsentia domini episcopi Brunonis : ad hoc denique ventum est, ut respectum caperent utraque pars super ipsam sylvam : quibus comes Richardus cum plurimis civibus Divionensibus, videlicet Walterio, Remigio, Humberto, aliisque nobilibus, interfuisse ad justitiam diffiniendam noscitur. Indeque campum fieri decreverunt, statuto die quo is fieri deberet. Quid plura? hujus loci prior dominicus adfuit cum suis paratus. Ille vero qui repetebat se subtraxit, et ad conductum placitum venire noluit. Postque multis annis sine querela alicujus, Sancti Benigni locus suam vestituram tenuit. Postmodum vero prædicti Fulcherii successor Arnulphus, de eadem silva cœpit proclamare denuo coram prædicto comite Willelmo, contra memoratum hujus loci priorem dominicum. Venientes igitur ad placitum communiter decreverunt novum reparare campum, ubi adfuerunt multi nobiles viri, monachorum vero hujus loci dictus prior, et Arnulphus ejus successor, Waldus, sacrorum custos, et Henricus : ibique conductum est placitum. In sequentis hebdomadæ feria tertia iterum prædictus calumniator accedens ad domnum Brunonem episcopum, cœpit causas prætere, ob causas non posse venire ad placitum campi peragendi; atque rogare ut in aliud tempus differretur. Quod audiens

A domnus Bruno episcopus, vocatis sancti Benigni monachis ait : Quod cœpistis judicare, atque silvam quam tenuistis, tenete, quia isti calumniatores nullam possunt rectitudinem ostendere.

Higelbertus quidam miles de villa Milleponto dicta, veniens ad obitum, monachusque factus in hoc cœnobio, dedit Sancto Benigno in comitatu Augustidunensi, villam Brueriam dictam, cum omnibus appenditiis suis circumquaque jacentibus, hoc est in villa Adeunt mansum indomicatum, cum appenditiis suis, et servo, ac filiis ejus : et in villa Mardelco, atque in Barbarisco, et in Poliaco, necnon in Vinsiaco. Anno ab Incarnatione Domini millesimo septimo facta est hæc donatio. Dedit et in villa Valongias mansum unum cum appenditiis, coram Brunone episcopo, Willelmo comite, Rainaldo comite, ipsius filio, Outone comite, filii ejus Widonis filio.

Dedit Garnerius quidam miles Sancto Benigno in villa Discaco mansum unum, et servum cum filio uno. Et in Viriaco mansum unum cum appenditiis suis, servis et ancillis, ac duas vineas. Idem Garnerius, et frater ejus Aldo dederunt alodium suum qui conjacet in loco, quo dicitur Mortaris, in comitatu Divionensi. Constat autem alodium in terris cultis et incultis, ex se simpliciter divisum. In silvis vero partim per se proxime, partim cum aliis participatur hæredibus. Proprium quidem alodium terminatur de uno latere terra Sancti Mammetis, a loco qui dicitur Niger solium, in superiori parte usque Vadarno villam; in inferiori parte jam dicto Niger solio, usque ad exactum Willelmi, et usque ad silvam pertinentem ad Savinacum. Item de una parte terra Odonis partinens ad Spaniacum. Item de alio latere de loco nuncupato Nerlangio, usque ad campum peduliosum, et usque ad lacum, et usque ad terram Sancti Petri de Vllacomitis, commune cum aliis hæredibus. Item de alia parte terra partinens ad Vadarnodum. Item commune alodium incipit a quercu pedulioso, et pervenit usque Spaniacum, et usque Cangegium et Casnedum, et usque villam comitis. Ut ergo proprium, et commune totum simul ad jam dictum Sancti Benigni transferrent locum, acceperunt a domno Willelmo abbate et monachis ejusdem loci, octo libras denariorum. Sic ex consensu uxoris, et infantum ipsius Warnerii, tradiderunt atque condonavērunt præscriptum alodium proprium simul et commune ad denominatum monasterium; sub præsentia domni Brunonis episcopi, aliorumque illustrium virorum, consentiente et testificante Walone comite, et fratre ejus Walterio.

Alter Warnerius, et ipse nobilis, dedit Sancto Benigno in comitatu Divionensi, in villa Spaniaco, vestita mansa tredecim, absum unum, colonias etiam octo, mancipia utriusque sexus sexaginta tria, et omnes redditus, et consuetudines, atque exactiones quas debet ipsa possessio; necnon et omnem terram pertinentem ad prædictam hæreditatem absque silva. Ita tamen ut ipsi servi eandem consue-

tudinem quam ipsi habuerunt de prædicta silva, A
quandiu eos tenuit, simili finetenus teneant. Fecit
vero hanc donationem ipse Warnerius per laudem
et consensum Aldæ uxoris suæ, coram Ricardo co-
mite, atque Hugone, et Odone fratribus ejus, aliis-
que nobilibus viris Divionis castri, Walterio, Hugo,
Remigio, Humberto. In anniversaria die matris ejus
refectio de ipsa possessione præparetur fratribus;
reliqua cameræ ipsorum deputarentur ad vestimenta
eorundem fratrum.

De moribus Brunon. episcopi Lingonensis. Obiit.—
Quia longum est enarrare cuncta quæ huic monaste-
rio collata sunt tempore domini Brunonis episcopi,
et quibus per ipsum vel propter ipsum, ab aliis
augmentatum est bonis, ad ipsius vitæ finem, habi-
tatoribus hujus domus Dei omni tempore dolendum
et defendendum, veniamus. Sed ante paucis describere
curabimus quis fuerit modus vitæ ejus. Fuit itaque
in eleemosynis largus, in vigiliis sedulus, in oratione
devotus, in charitate perfectus, in humanitate pro-
fusus, in sermone paratus, in conversatione sanctis-
simus; erat irreverentibus terribilis aspectu, me-
tuendus severitate, reverendus incessu, venerandus
benignitate. Censuram auctoritatis temperabat man-
suetudine humilitatis. Non personæ potentiam, sed
morum elegantiam attendebat in singulis, et tanto
eminentius unumquemque honorabat, quanto sanctius
vivere didicisset. Clericorum ac monachorum,
sanctimonialium quoque nec non viduarum ac pu-
pillorum pater erat, atque inter divites, et pauperes
ita medius, ut pauperes illum quasi patrem aspice-
rent, divites vero quasi superiorem sibi divitem
timerent. Quandiu vixit, ita Burgundiam patrocini-
ando protexit, atque defendit, non clypeo et lan-
cea, sed consilii prudentia, quo sibi principes patriæ
omnes devinxerat, ut cum rex Francorum Robertus
cum exercitu maximo hanc patriam sæpe intrans
incendiis et rapinis plurima loca vastaverit, nihil in
ea retinere potuit, quandiu Bruno episcopus vixit.
Et quia ei nocere non poterat, hujus malivolentiæ
causa domino abbati Willelmo tulit abbatiam
S. Joannis monasterii Reomensis, eo quod partibus
favebat, ut justum erat, sui pontificis. Denique quo-
dam tempore memoratus rex cum plurimo exercitu
Divionem castrum advenit, circumpositam regionem
devastans ac depopulans. Cujus iram timens præfa-
tus abbas Willelmus, omnes monachos ab hoc loco
per alia monasteria jussit secedere, aliquantos vero
cum libris et omni ornatu ecclesiæ intra castrum
Divion, ac in ecclesia S. Vincentii, quam tunc
quieto jure monachi istius loci possidebant, fecit
residere, paucis solummodo fratribus ob custodiam
loci, et sancti Benigni servitium, cum domno abbate
Odilone in hoc loco dimissis. Quem ad hoc accerse-
rat; ut si forte rex aliquid mali contra hunc locum
moliretur, illius precibus exoratus dimitteret. Rex
vero ut erat mente benignus, cum cognovit propter
se monachos dispersos, valde doluit. Paucis itaque
transactis diebus, Franciam repedavit nullo negotio

peracto. Ipso denique anno, qui fuit ab incarnatione
Domini millesimus decimus sextus, domnus episco-
pus Bruno obiit secundo Kalend. Februarii, parata
in episcopatu annis triginta quinque. Fuit autem a
sancto Gregorio episcopo, qui hunc locum fundavit
trigesimus primus in successione episcoporum,
undecimus post venerabilem Isaac episcopum.

Lambertus successit.—Cui successit Lambertus epi-
scopus. In cujus diebus quidam archidiaconus Lingonensis ecclesiæ, Parisiorum postea episcopus, Imbertus
nomine, abbatiam S. Amatoris sitam ante moenia
ipsius urbis, quam beneficii jure tenebat a præsule
memoratæ sedis, obtulit Sancto Benigno per donum, et
laudem prædicti episcopi Lamberti, quatenus ibi mo-
nachi sisterentur, qui Deo hymnis et laudibus die noctuque
deservirent. Similiter quidam canonicus ejusdem
ecclesiæ, Gozelinus dictus, dedit in suburbio
ipsius civitatis medietatem unius ecclesiæ: altare
vero totum ex integro, sicut dono episcopi tenuerat,
ita ab eodem præsule Sancto Benigno traditum est:
ad victum monachorum in prædicto loco consisten-
tium.

Eadem devotione Aymo comes dedit abbatiam in
honorem sanctæ Dei Genitricis Mariæ sacram, et
ante suum castrum, quod Saxonis fons dicitur, po-
sitam, laudante prædicto episcopo Lamberto, obta-
lit Sancto Benigno in perpetuum possidendam et ab-
bati Willelmo, quatenus ordo monasticus, qui ibi
quondam fuerat institutus, ipsius repararetur studio.

Sed et Normannorum comes Richardus dedit San-
cto Benigno ecclesiam sancti Adelberti, cum villa
et omnibus terris ad eam pertinentibus, sitam in
pago Oximensi; quod filius ejus Richardus, et ipsius
Richardi filius Robertus, et Roberti filius Willel-
mus, postea per succedentia tempora laudaverunt,
et firmaverunt donum; atque advocati et defensores
earundem rerum ad tutelam hujus domus Dei fue-
runt, et adhuc sunt. Quidam quoque miles ejusdem
comitis, Gotbertus nomine, in loco qui Longus cam-
pus dicitur, dedit ecclesiam in honorem sancti Mar-
tini dicatam, cum terra ad ipsam aspiciente. Ut vero
hæc donatio firma persisteret, nec ab ullo propin-
quorum ejus calumniaretur, dedit ei præfatus Willel-
mus abbas sexaginta libras denariorum. Richar-
dus Normannorum dux, et Robertus archiepiscopus
ejus frater, laudaverunt, et subscripserunt chartæ,
anno millesimo tertio.

Henricus quidam clericus de nobilibus dedit San-
cto Benigno Prisceiam villam suam, cum ecclesia
inibi sita, in præsentia Lamberti episcopi et archi-
diaconorum ipsius, Beraldi, Humberti, Geraldii,
Odonis, et aliis quampluribus tam clericis, quam
laicis astantibus, atque Willelmo abbate cum suis
monachis. Actum anno ab incarnatione Christi
millesimo vigesimo.

Femina quædam nobilis, Aremburgi dicta, mater
Lethaldi Matisconensis episcopi, cum eodem filio
suo dedit Sancto Benigno in villa Luvocata, septem

mansa cum silva ibi adjacente, et servis qui de prædictis mansis septem colonicas tenebant.

Altera matrona Tetiardi vocata dotalitium suum dedit sancto Benigno per laudem filii sui Widonis. Conjacet vero in his villis; in Quintiniaco, in Albinico, in Sulliaciaco, in Attegiis, in curte Arnonis, cum tertia parte ecclesiæ inibi sitæ, dicatæ in honorem sancti Germani. Sunt mansa viginti unum, cum terris ad eos aspicientibus.

Quidam miles Rotbertus dictus, veniens ad conversionem, dedit Sancto Benigno omnem hæreditatem suam, quæ conjacet in comitatibus Belnensi et Cabilonensi, et in his villis, Seviciaco, Ruedo, Mossiaco, Ambassiaco, in Monticellis villa Gislensi, et in Scodingiis villa Sesilliis, cum servis et ancillis in prædictis locis manentibus, omnique terra in prænomatis locis ad suam partem pertinente, dedit coram dominis suis Willelmo comite, et filio ejus Rainaldo. Actum anno millesimo septimo.

Alter miles, Albericus dictus, dedit in Curte curonis mansum unum cum terris ad eum aspicientibus: et in Assirico villa tertiam partem suæ hereditatis. Actum anno supradicto.

Alius quoque miles Willelmus vocatus, cum conjugæ sua Teudgarda, et filio Romestannio, misit in convadium hæreditatis suæ partem in villa Attegiis, usque ad annos viginti quatuor, ea convenientia, ut transactis prædictis annis, si non esset redempta ab ipso vel filiis, aut filiabus ejus, deinceps jam non redimeretur, sed monachi Sancti Benigni, quorum pecunia ibi habebatur, jure perpetuo eam possiderent. Similiter alter miles, Calado dictus, cum conjugæ sua Theodrada, pari conventionem largitus est hæreditatem suam in Attegia, et in Pontificiaco, prædictis hujus loci monachis.

S. Guillelmus antequam ab humanis excederet monasteria circumit, fratres adhortatur. Obiit, sepeliturque; Fiscan. in monaster. defuncto Lamberto Ling. episc. sufficitur Richardus, paulo post veneno sublatus. Cui proxime successit Hugo. Ob perversos mores condemnatur. — Sunt adhuc plurimæ quæ describi possent, sed quoniam ad finem libri tendimus, his omissis, obitum Patris Willelmi intimare curamus. Postquam per annos quadraginta duos viuæ Dominicæ sedulus cultor eam excolendo jugiter propagare, amplificareque curavit: cum jam senio infirmitatibusque multis prægravatus optaret dissolvi, et cum Christo esse, bonam consummationem laborum suorum adimplere cupiens, per omnia monasteria, quæ sub ejus fuerant magisterio, incipiens ab Italia, circuiendo, et fratres exhortando, ut ea quæ ab ipso didicerant, mente retinerent, et opere adimplere satagerent. Siquidem ejus doctrina fuit ut juxta quod præcipit sancti Benedicti Regula (cap. 7, grad. 42, et c. 72), in verbo, in omni actione, in vestitus qualitate, humilitatem videntibus se semper ostenderent: et ut honore invicem se prævenientes, dilectionem sine simulatione exhiberent. His et aliis virtutum operibus intentos, etiam distincte legendi

A atque psallendi magisterio crudivit. Hæc docendo cæteris monasteriis peragratis, pervenit ad cœnobium nomine Fiscannum, ubi plus solito infirmitate prægravatus, sentiens sibi imminere ultimum vocationis suæ diem, convocatis fratribus, per octo dies exhortans eos, atque absolute et oratione Deo commendans, octavo die Natalis Domini sumpto Christi corporis et sanguinis sacramento, reddidit Deo spiritum. Cujus corpus a medicis qui ibi aderant conditum aromatibus, honorifice traditum est sepulturæ in ipso monasterio, ante altare Sancti Taurini confessoris. Post cujus obitum dominus Halynardus suscepit curam regiminis animarum; quem præfatus Pater successorem sibi elegerat cum consilio et laude fratrum, baculumque pastorale ei transmiserat. Obiit vero prædictus Pater noster Willelmus anno ab Incarnatione Domini millesimo trigesimo uno. Et in ipso anno defunctus est dominus Lambertus Lingonum episcopus, decimo kalendas Septembris. Antequam ipse Pater finiretur, in ejus locum substituit Rotbertus rex episcopum Richardum vocatum, clericum litteris optime eruditum, et bonis moribus ornatum, tamen contra voluntatem cleri et plebis totius: quapropter post menses quinque adepti episcopatus, captus ac pulsus civitate, non multis post diebus veneno vitam finivit. Rex autem consiliis reginæ ad iram animatus, iterum dedit episcopatum cuidam clerico Carnotensis Ecclesiæ. Hugo hic erat dictus, fuissetque utile vas in domo Dei, si juvenilia desideria evitare, et superbiam calcare curasset. Sed is adjecta crudelitate eundo per fas et nefas, ad ultimum postquam decem et octo per annos Lingonicum tribulavit clerum et populum, pulsus a sede judicio domni Leonis IX papæ, et archiepiscoporum, Halynardi scilicet Lugdunensis, Hugonis Bisontinensis, Vuidonis Remorum, Evrardi Treverorum, aliorumque multorum, qui præsentem fuerunt in concilio habito Remis civitate, in præsentia memorati papæ Leonis: ubi adfuerant pene totius Galliæ tam archiepiscopi quam episcopi, cum innumerabili multitudine cleri et populi.

Mors Roberti regis. Donum insigne ejusdem S. Benigno factum. — Hujus itaque Hugonis ordinatione instante, cum esset deductus ab Henrico rege juvene ad civitatem Lingonas cum magna ambitione, nuntiata est prædicto regi mors patris sui Roberti regis. Qui regnavit annis quadraginta et unum. Et ipse Henricus regni jam sextum annum agebat. Ipse Robertus rex interveniente domno Lamberto episcopo, et Hugone Antiodorensi episcopo provisoro hujus loci, perdonavit salvamentum villarum quæ pertinebant ad jus Sancti Benigni, quarum hæc sunt nomina: Lariacus, Bicisus, Quintiniarius, Cromanius, Suliacus, Aguliacus, Ruffiacus, Aschiriacus, Bargas, Provisum, Colonias, Plomberias, Escuncias, Gironus, Corcellas, Tremolendum, Villarium, Pruneius, Lenteniacum, Dissum, Congus vicus, Saciacus, et omnes quæ ad ipsum pertinent villulæ. Siliacus, Asverias, Corcellas superiores,

Norgias, Aziriacus, Dinatus, Mercenniacus, Pamer-
 ras, Fedeniacus, Spaniacus, Villakarli, villa Comi-
 tis, Ontearum (22). In his et cæteris villis ubicun-
 que terra Sancti Benigni salvamentum reddebat,
 Robertus rex jussit aboleri, ut amplius non exige-
 retur a quoquam, sed ad profectum monachorum
 reddidit Deo et Sancto Benigno, posito super ejus
 altari dono, laudante Constantia regina ejus conjuge
 et filiis, Henrico tunc duce, atque Rotberto fratre ejus,
 qui illi successit. Et hoc donum firmavit præcepto
 regali, annuloque suo jussit insigniri: atque epi-
 scopis, et comitibus, ac cæteris primatibus qui præ-
 sentes aderant, corroborare jussit. Interfuerunt au-
 tem Lambertus Lingonensis episcopus, Hugo Anti-
 siodorensis episcopus, Azelinus (23) episcopus Lau-
 dunensis, Gofredus episcopus Cabillonum, Beraldus
 episcopus Suessionum. Comites vero, Willelmus
 Nivernensis, Otto Matisconensis. Actum anno mille-
 simo quindecimo, ipsius autem regi vigesimo octa-
 vo. Fecit et de locis ad hunc pertinentibus, videli-
 cet de cella Belnensi, ac Putcolis, ut supra dixi-
 mus. Proque his justum est, ut anniversaria dies
 ipsius a nobis agatur.

De calice aureo octo librarum.— Eo tempore mor-
 tuus est Otto, qui et Willelmus dictus est, comes,
 anno videlicet millesimo vigesimo septimo, et in hoc
 Sancti Benigni monasterio sepultus: ubi et filius
 ejus comes et Wido ante aliquot annos tumulatus
 jacebat. Hic pro multis in hoc loco collatis benefi-
 ciis, aliqua ex parte a nobis descriptis, promeruit
 ut semper memoria ipsius agatur ab hujus loci mo-
 nachis. Supra memoratus Hugo episcopus Antisio-
 dorensis, et comes Cabilonum, protector et advoca-
 tus hujus loci, dedit Sancto Benigno scyphum au-
 reum pondo quinque librarum, ut fieret ex eo ca-
 lix aureus ob expiationem culparum ipsius. Cui
 eleemosynæ addidit Richardus Normannorum dux
 sextam libram auri, ut pro hoc aliisque pluribus
 nobis collatis bonis retributionem acciperet a Deo
 æternæ hæreditatis. Chunigundis etiam imperatrix,
 uxor Henrici Cæsaris, pro requie animæ prædicti
 principis dedit duas libras auri, insuper et omnes
 gemmas ipsius calicis cum patena, studuitque fa-
 cere vas elegantissimum, ut per hoc recolatur per
 ævum. Pro his cæterisque benefactoribus nostris
 insistendum est nobis orationi prece instantissima,
 ne aliorum gratis utentes bono, peccatorum eorum
 nostris superadditis, gravem accumulemus sarcinam
 super capita nostra.

Halinardi Lugdunensis episcopi actus describuntur.
Fit canonicus.— Temporibus quibus hæc gesta sunt
 dominus Halyuardus in hoc loco prioris agebat of-
 ficiam. Qui sequenti tempore etiam abbatis ac pasto-
 ris est assecutus nomen et meritum. Cujus memo-
 riam dignum est nos assignare litteris, qui nos dul-
 citus ac paternis monuit institutis. Hic fuit oriun-
 dus Burgundia, nobilium virorum exortus prosapia.

(22) Ontearum. Alias, Curte-Amon.

Nam pater ejus Lingonum, mater vero Heduarum
 civis exstitit. Ab ipsius infantie rudimentis studiis
 litterarum traditus, superna providentia gemina
 scientia efficacissime claruit. Amabatur paterno af-
 fectu a venerabili præsule Heduzæ civitatis, Wake-
 rio nomine, cujus filius erat in baptismate, ac ideo
 educabatur ab eo majori diligentia, ut post aptare-
 tur in domo Dei lucerna. Processu vero temporis,
 decursa pueritia, cum eum jam sibi vindicaret ad-
 lescentia, a patre suo est traditus domino Brunoni
 Lingonum præsuli. Qui eum liberali cernens ingenio
 valere, canonicorum studuit collegio copulare. Ia
 ea itaque urbe cum philosophos virosque audiret
 ecclesiasticos, divina inspirante gratia nulli soda-
 lium erat inferior in sapientia. Fecunditas eloquen-
 tiæ gravitate componebatur sapientiæ. Ex materis
 hujusce compositionis vas esse cæpit electionis.
 Cumque foret animi ad cuncta capax, nihil intea-
 tum, nihil denique liquit inhaustum. Cum jam
 vestiri cœpisset vernantibus juventutis floribus, ia
 suam adolescentiam bonis instruxit moribus, ut eo
 tempore jam videretur monachus, integrum se et
 sincerum omni custodia ab his observabat vitiiis,
 quibus contaminari solent homines hujus ætatis. Is
 enim imbui timebat, ne tenera in ætate his infe-
 ctus esset, quibus cum vellet carere non posset.
 Juxta illud quod scriptum est: *Adolescens justia-
 riam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea*
 (Prov. xxii. 6.) Bonorum virorum et maxime pru-
 dentium contubernio potitus, turpitudinis sectato-
 res exosus.

*Deinde fit monachus. Ideo a parentibus multas pe-
 titur contumelias.*— Igitur cum pro sua omnibus
 chara benevolentia diligeretur a domno Lamberto
 Lingonum præsule, cuperetque eum idem pontifex
 collatis ecclesiasticis gradibus exaltare, ille respiciens
 labilem et caducam mundi gloriam, hoc studuit ope-
 re adimplere, quod Dominus præcipit sermone. *Qui
 vult (inquit) post me venire, abneget semetipsam, et
 tollat crucem suam, et sequatur me* (Marc. xvi. 24;
 Luc. ix. 23). Spretis itaque omnibus terrenæ pos-
 sessionis stipendiis, ob spem futuræ repromissionis
 habitum sanctæ conversationis sumpsit. Sed non
 ibi defuit probatio tribulationis. Parentes namque
 ejus insequentes eum, atque ab hoc monasterio per
 consensum episcopi vi abstrahentes, nudatum habi-
 tu monachi per publicum ita deduxerunt, ut probac
 verecundia odiret quod tantopere amplectebatur.
 Sed nihil proficit callida ars maligni contra doctri-
 nam Sancti spiritus. Nullo modo quippe valuerunt
 eum revocare a sua intentione; verum parvo trans-
 acto tempore fugam iniit, ut vel extra patriam
 posset perficere, quod in patrio solo non permittē-
 batur adimplere. Sed iterum insecutus et captus,
 ad episcopum est reductus. Qui eum multis pro-
 missionibus et blanditiis demulcebat, si quomodo
 posset animum ipsius ab hac intentione revocare.

(23) Azelinus. Acferius legi vult Adelbero.

At ubi vldit eum in sua persistere sententia, vix tandem permisit ei quod vellet agere. Sic itaque quod cupierat assecutus, deinceps alieno vixit imperio, ut in nullo quantum potuit deviaret a sanctæ institutionis proposito. Is enim procul a se remotis hebetudine et murmure, singularis præ cæteris obedientiæ præemiuebat virtute: implens illud in fratribus quod dicit sanctus Benedictus (*Regulæ c. 71*): *Obedientiæ bonum non solum abbati exhibendum est, sed etiam sibi invicem obediant fratres*. Enimvero beati Benedicti, cujus subiacebat discipulatu, imitator existens, sapientem Dei stultitiam est adorsus, juxta quod præcipit Apostolus: *Si quis vult inter vos sapiens esse in hoc mundo, stultus fiat, ut sit sapiens* (*I Cor. III, 18*). Haud secus enim ac philosophi ad syllogismorum argumenta tota se conferunt mentis instantia, ita se contulit ad ea discenda quæ quotidianam per usum in monasterio sunt explenda. Quibus omnibus solerter sibi cura cognitis, et experimento memoriæ commissis, videri jam cæpit doctior cunctis.

Fit prior et abbas S. Benigni.— Hunc ergo ut in monachico ordine ita prudentem jam dictus pater Willelmus intellexit, congregationi fratrum præficiens, animarum curam eidem commisit. Quod ministerium tanta auctoritate tantaque adimplevit sollicitudine, ut omnibus secum conversantibus et exemplo fuerit et terrori. Regulari quidem contentus conversatione sic studebat parcimoniæ, ut differre nullatenus videretur a societate communis mensæ. Aliquorum vitia dum conspiceret reprehendenda, prius in unoquoque laudanda canebat, dehinc velut gnarus reprehendenda carpebat. Cunctos tamen sæpius admonerat, ut tales se Deo exhiberent interius quales humana opinio pro religionis habitu ferelat exterius.

Scientia pollet et facundia. Qua mente philosophos legebat.— Per cuncta ergo monasterii probatus officia, omniumque ministeriorum obsequiis non segniter adimpletis, primum præpositi sub ipsius abbatibus imperio quatuor annis administravit officium, ad ultimum post præfati Patris obitum pastorem suscipere curam, doctrina id exigente justitiæ, ab omni coactus est fratrum congregatione. Quod licet invitus et reluctans acceptum ministerium, cura cultui vineæ manciparetur divinæ, ut hujus se assignaret colonum, commune utile multorum magis quærebat quam proprium. Cunctis benignus, omnibus æquus; nemini nocebat, quibus poterat prodesse studebat. Sana quippe doctrina ei inerat, quia suæ conditioni quod competeat, illud solerter agebat, propter illud Apostoli: *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros* (*II Cor. VI, 4*). Sanctis etiam et modestis sermonibus inditus, obscenis et turpibus omnino intercludebatur auditus: propter illud quod scriptum est: *Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam* (*Ecclesi. XVIII, 28*). Adeo lectioni erat deditus, ut in itinere positus, libellum sæpius gestaret

in manibus: itaque in equitando reficiebatur animus legendo. Philosophos vero sæcularisque sapientiæ libros cum legebat, illud sagaci sectabatur industria, quod per legislatorem divina vox præcipit de captiva. Hæc quippe quæ in philosophorum libris reperiebantur utilia, hæc sua dignabatur memoria: quæ vero superflua, de amore scilicet rerumque sæcularium cura, quasi venenata radebat et mortifera. Hic calvitium inducebat, hæc unguinum more ferro acutissimo desecabat. Ex lectionis ergo assiduitate scripturarum informabatur auctoritate: ita in canonicis ac monasticis valebat institutis, ut nulli videretur secundus in legum decretis, ac philosophicis argumentis. Tum virtute et sapientia compositus, fandi quoque honestissime copia ditatus, ita se coaptabat singulis, ut omnibus esset diligendus, implens illud Apostoli: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos* (*I Cor. XI, 22*). Quidquid loquebatur, sapientiæ gravitate componebatur. Sermo ejus sale conditus, quo virtutis pondere brevis et rarus ea prudenti suavitate habebatur pretiosus. Ideoque quotiescunque ad ædificationem moralem faciebat sermonem, ut disertissimus, ita habebatur gratissimus. Gregem sibi commissum provida regens pietate, adversus pessimum sanctis omnibus inimicum concordie sanctoque certamine admonebat pugnare: et eorum quisque quod possit operari bonum non desisteret, ne tunc vellet quando non liceret. Illis etiam beati Joannis sæpius inferebat monita, qui in sua ait Epistola: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum* (*Hebr. XII 14*).

Archiepiscopat. Lugdun. donatus, imperatori suadet Odelricus eligatur.— Diligebatur quamplurimum a regibus Francorum Roberto et Henrico. Sed et Conradus imperator, et ejus filius Henricus Cæsar, illum nimio venerabantur affectu. Unde factum est ut, Lugdunensis sedis vacante antistite, ab ipso Henrico imperatore (eo quod olim sibi cognitus, et pro religiosa conversatione, ac fama sanctitatis erat valde dilectus,) oblatum est ei illius episcopatus honor. Ipse vero grave pondus procellosi culminis per custodiam refugit humilitatis: obtendens se monachum ad tantum onus nequaquam fore idoneum. Erat tunc in clero Lingonensi quidam clericus nomine Odelricus, ætate pariter ac sancta conversatione proventus, litteris apprime eruditus, qui tunc in palatio regis aderat, sed tamen principi non plene cognitus. Hunc dominus Pater noster Halynardus suasit expetendum: quem et sapientiæ ubertas et senectutis commendabat dignitas. His renuntiatis regi verbis, miratus vel quod oblatum honorem sacerdotii tam vili penderet, vel, quod in se denegabat pro alio tam sollicitè expetebat, assensit, et episcopatus dignitatem memorato domno Odelrico concessit. Quem ipse Pater usque ad sedem deduxit: et quæque in obsequio illius competeabant, ac si unus ex familia ipsius procuravit. Qui rexit Lugdunensem Ecclesiam, par annos quinque, verbo et exemplo honorum ope-

rum instruens animos subditorum. Postmodum a quibusdam malivolis et invidis perpressus insidias, quem ferro non potuerunt, veneno permere non detrectaverunt. Sicque occisus, cæteris sanctis pontificibus ibidem quiescentibus est aggregatus.

Vita functo Odelrico invitus fit archiep. Lugd. Ejus animi demissio, ac prudentia. — Tum demum vox totius cleri cum consensu populi, ut ad hoc culmen suscipiendum colla submittat, hortatur: utque pastoris curam in eis gereret, deprecatur. Ad imperatorem legationem mittunt, ut dominus Halynardus pontifex eis detur, exposcunt. Imperatoris præceptum mittitur: ut dominus Halynardus inthronizetur, præcipitur. Sed ejus animus robore firmatus divino, nequaquam ab hæc flectitur, quousque apostolice papæ conventus est litteris. Joannes, cognomento Gratianus, tunc residebat in sede apostolica. Is ut comperit eum nolle acquiescere deprecantium votis, misit ad eum præcipiens auctoritate pontificali ut obediret precibus cleri et populi. Factus igitur apostoli compos et compar honoris, duxit apostolicam factis et nomine vitam. Eadem virtus mansit humilitatis, opere multiplicato charitatis. Omnia quæ agebat, virtutum sapore condiebat: ut speculi fieri solet inspectione, ita se interius divina considerabat lectione, et ex hac mentis ornatus componebatur. deformitatis vero si quid deprehendebatur, justitiæ moderamine corrigebatur. Desertis viris quoties jungebatur, et de scripturis, fieri ut assolet, aliquid proponebatur, libenter audiebat, prudenter et verecunde respondebat. Prava vero si qua proponebantur, non acriter, sed ingenuo pudore confutabat, non callida argumentatione contra se disputantem superando, sed per venerabilium doctorum exempla benigne docendo. Tunc dicta orthodoxorum tradebat ad medium, cum evangelicis auctoritatibus: atque in hunc modum et eruditissimus declarabatur, et elationis, vel eruditionis jactantiam fugere videbatur. Jurare omnino cavebat, ne forte perjureret. Unde quid in palatio imperatoris egerit silendum non est.

Burgundiæ regnum quare possidebat imperator. Sacramentum imperatori præstare renuit Alynardus. Adulatores episcopi. — Henricus tertius imperator Burgundiæ regnum gubernabat. Rodolphus enim Burgundiæ rex sine liberis existens, Henricum secundum Cæsarem hæredem regni fecit, post quem ad Conradum pervenit imperium. Hic sororem prædicti regis, nomine Gislam, habuit conjugem; de qua genuit tertium Henricum. Cui ex successione paterna jure provenit regnum Burgundiæ. In cujus regni termino sita est Lugdunum civitas, quam Lotharius Francorum rex dedit in dotem sorori suæ Mathildæ reginæ, quam despondit Conrado Burgundiæ regi, patri supradicti regis Rodulphi. Igitur propter donum episcopatus dominus Halynardus ad hoc electus, Henrici Cæsaris curiam adiit, et cum eo episcoporum, qui erant suffraganei, legati archidiaconi, atque ipsum pastorem quærentes

Lugdunenses clerici. Imperator, ut moris est, propter datum honorem episcopii requisivit ab eo fidei sibi debitæ sacramentum. Horum verborum dominus Hugo archiepiscopus Chrysopolitanus erat sequester ac mediator. Ille his auditis verbis respondit: Si Regis æterni, et regulæ quam jurejurando promisi præcepta postposuero, quæ mihi fides erit ut imperatoris juramentum custodire debeam? Dominus enim dicit in Evangelio: *Non jurare omnino: et Regula Patris Benedicti præcipit monacho non jurare, et, a sæculi actibus se facere alienum.* Hæc renuntiata regi, miratus et amplectens animo ejus constantiam, volens tamen probare perseverantiam, dixit nequaquam se illi dare pontificatum, si non obediret suis præceptis. At ille ait: Melius est mihi nunquam accipere sacerdotium quam transgredi Dei mandatum. Ad hæc episcopi illarum partium, et maxime Sigebaudus episcopus Spire, ubi hæc gerebantur, insistebant, dicentes: Quis est hic qui præsumpsit in palatio principis, mandatis ejus non obedire, quod nostrum nemo unquam facere ausus fuit? Aut juret fidem regi, aut abjiciatur. Verum Theodericus episcopus Metensis, et Bruno Leucorum episcopus, ac Richardus episcopus Verdunensium, ipsius amici existentes, suadebant principi non debere pro hoc molestiam inferre religioso viro, cujus animum in fide et cæteris virtutibus constantem scirent. Ad hæc imperator ait: Suadete illum, si non vult sacramentum facere, vel ad hoc se proferat, ut videatur fecisse, ne mos patriæ nostræ annulletur. Respondit ille: Tantumdem est si simulavero ac si fecerim: absit hoc a me. Imperator videns eum sic firmum, noluit amplius inquietare illum, solummodo verbo et promissis ipsius fidem assentiens, dedit ei quod petebatur. Ac in sua præsentia fecit illum ordinari, dans ei quæcunque fuerunt sacerdotali benedictioni necessaria. Et non solum ipsi, vel cæteris episcopis, sed etiam levitis ac ministris altaris ita præparabat omnia, scilicet vestimenta, libros, lintamina, ac quæque necessaria, ac si esset non princeps, sed famulus. Erat enim quidem religiosus rex, valde ecclesiasticus, et circa divinum cultum devotissimus.

Alynardus ordinatur archiep. coram imperatore. — Ordinatus est autem venerandus Pater Alynardus per manus domni Hugonis archiepiscopi Chrysopolitani, in loco, qui vocatur Herbestine lingua Teutonice, quod in nostra, bonas mansiones signal, anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragésimo sexto. Eodem anno perrexit memoratus princeps Romam, ibique tunc suscepit coronam imperii, die natalis Domini, per manus Clementis papæ, quem ipse imperator ordinari jussit, et fecit deponi Joannem, qui tunc cathedræ præsidebat, et Benedictum, atque Sylvestrum, qui in concilio tunc habito examinata eorum culpa, inventi sunt non solum Si moniaci, sed etiam perversores Ecclesiæ Christi. Huic concilio interfuit ipse dominus Lugdunensium archipræsul, atque memoratus Hugo archiepiscopus

pus, aliique plures ex diversis partibus condunati A episcopi. Fuerat ei consuetudo Romam orationis gratia frequenter pergere, ut sanctorum apostolorum ac martyrum, qui urbem illam protegent, patrocinia imploraret. Erat namque ejus voluntas, ut, si fieri posset, ibidem Deo animam redderet. Quapropter non est fraudatus a desiderio suo, sed ut voluit, ita dominus ei concessit. Defuncto memorato papa Clemente, Romani petierunt eum ab imperatore. Hoc namque a Romanis imperator data pecunia non parva exegerat, ut sine ejus permisso papa non eligeretur. Illa cognita voluntate principis ac populi, dissimulavit ire ad curiam, donec tardante eo, alter eligeretur: diligebant enim eum valde Romani propter facundiam oris sui, et affabilitatem sermonis: ita enim proferebat vernaculum sonum loquelæ uniuscujusque gentis, quousque Latina penetrat lingua, ac si eadem patria esset progenitus.

De S. Leone papa IX. Obiit Halynardus. — Domno igitur Leucorum episcopo Brunone, qui appellatus est Leo papa, ordinato, evocatus est ab ipso Romæ ad concilium dominus archiepiscopus Halynardus, simulque omnes episcopi Galliæ, ad pertractandum inibi de statu et correctione sanctæ Ecclesiæ. In ipso anno ipse dominus papa perrexit Franciam, et Remis habuit concilium episcoporum, sicut jam diximus, ibique fuit cum eo prædictus Pater noster: tuncque fuit translatum corpus S. Remigii ab ipso domno apostolico, et episcopis qui ibi adfuerunt, et ipsa ecclesia sacrata. Tertio prædictus papa habuit concilium in urbe Roma, quo affuit præfatus præsul: indeque iterum Galliam properanti comes individuus exstitit. Veniens vero ad civitatem Lingonas, ordinavit ibi in præsentia papæ domnum Arduinum episcopum, pro illo qui fuerat ejectus. Rursum sequenti anno Romam pergens, cum ipso domno apostolico properavit Beneventum, et Capuan, montem Cassinum, atque montem Garganum ad sanctum Michaelem archangelum. Ideo namque prædictus papa perrexit illas in partes, ut habitatores terræ illius, si posset aliquomodo, relevaret ab oppressione qua nimium erant gravati a Northmannis. At quia dominus præsul Halynardus præpotens erat in verbis, et ad suadendum quodlibet lingua sufficiebat, propter hoc ut mediator et legatus pacis inter prædictos Northmannos, et ipsum esset, dominus apostolicus secum duxit eum. Inde regressus, quoniam ad colloquium imperatoris, qui tum forte erat in finibus Ungariæ, properabat: jussit eum prædictus papa Romæ reside- re, donec ipse rediret. Erat in ejus comitatu dictus Lingonensis episcopus Hugo. Is pœnitens eorum quæ haud secus (24) egerat, domnum expetiit papam, ut de commissis modum pœnitentiæ, et absolutionem delictorum imploraret. Ipse vero apostolicus, sicut erat misericors et benignus animo, ut

vidit eum vere pœnitentem et afflictum, condolens ei statim indulsit, dicens sufficere ad pœnitentiam ea quæ passus fuerat: abeuntem quoque post absolutionem delictorum muneravit amplissime: dans insuper licentiam recipiendi episcopatus. Venientes ergo Romam dominus archipræsul Halynardus va- facturus ipsi et cæteris sociis, discubuit cum eis ad mensam; ubi oblatus est ei piscis a quodam falso amico veneno infectus. Ex quo omnes qui perceperunt, tam ipse quam cæteri, vel infra octo dies mortui sunt, vel post longam ægritudinem consumpti obierunt. Duo monachi ex hoc loco qui cum eo erant, hoc cibo interfecti sunt. Obiit quarto Kalendas Augusti, anno ab Incarnatione Domini millesimo quinquagesimo secundo, peractis in pontificio annis septem, in regimine hujus loci annis viginti.

Romæ sepelitur in ecclesia S. Pauli. Quanta contulerit bona S. Benigno. — Præcepit se poni ad Sanctum Gregorium ad Clivum Scauri; illum enim locum dominus papa concesserat ei ad manendum. Sed nobiles Romani qui ad visitandum eum venerant, dum viveret, ad Sanctum Paulum jusserunt deferri corpus, ibique honorifice traditus est sepulturæ, ad lævam partem ecclesiæ, et arcus super tumulum ejus ædificatus. Omne ornamentum, quo utebatur ad sacrum ministerium, transmisit sancto protectori suo Benigno, cum non parva auri quantitate, et vasis argenteis, quæ erant in ejus officio. Auxit ornatum hujus ecclesiæ maxima ex parte; inter quæ crucem auream gemmis ornatam fabricari fecit. Libros etiam plures conscribi jussit. Officinas hujus monasterii renovavit. Et quanquam omnibus eruditus esset artibus, tamen in geometria et physica plurimum studebat. Quæ vero in hoc loco augmentata sunt in terris, et possessionibus in diebus ejus, non est silendum.

Hugo Chrysopolitanæ sedis archiepiscopus, ipsius valde familiaris amicus, dedit ecclesiam sitam in burgo Salinis dicto, quam sui genitores a fundamentis extruxerant. Et est sacrata in honore sanctorum Symphoriani et Agathæ martyrum; sanctusque Anatolius confessor inibi quiescit. Cujus loci donationem posuit super altare Sancti Benigni, die natalis ipsius martyris ibidem missas celebraturus. Atque coram omni populo qui convenerat obligavit excommunicationis vinculo, qui illum locum subtraheret a dominio abbatis et monachorum Divionensium. Hæc donatio facta est anno ab Incarnatione Domini millesimo trigesimo septimo, indictione quinta, episcopatus sui anno sexto. Concessit per episcopale privilegium alteram ecclesiam in eodem burgo sitam sanctæ Mariæ honori dicatam: quam ecclesiam Rainaldus comes dedit sancto Benigno pro requie animæ patris sui Ottonis, vocati Willelmi; proque ejus largitione accepit a domno Halynardo pecuniam non parvam, dum adhuc prioris gereret officium.

(24) Quæ haud secus. Acherius legit, quæ cæcus; at restituendum quæ secus, sublata negatione.

Auctor de se loquitur. — Dedit prædictus comes Rainaldus in supradicto burgo locum ad ecclesiam construendam; in quo exstructa fuit capella in honorem S. Andreæ apostoli. Quæ ex materia lignorum facta, per incuriam ad nihilum postea fuit redacta. Dedit in Evoregio terram, quæ fuit Theudeberti; quæ a monachis aliquandiu possessa est; sed propter contrarietates, quas Odilo quidam faciebat eis, intermissa ab his, usque dum possidentibus ipsis locum sancti Anatolii, iterum jam dictus comes restituit illis. Actum est hoc ab Incarnatione Domini millesimo vigesimo sexto, post mortem Willelmi comitis, qui ipso anno obiit. De habitatoribus vero ipsius oppidi aliquanti clerici vel laici venientes ad conversionem monachicam in hoc monasterio, dederunt facultates suas sancto protectori nostro Benigno. Aliquantis offerentes filios suos, similiter contulerunt de rebus suis. Inter quos pater meus me offerens, exceptis aliis rebus, dedit secus puteum domum, et sedem unius caldarie: quæ super solutione census data est postea, ea conventionem, ut qui eam teneret, quadraginta sex solidos omni anno persolveret.

Aliquanto post transacto tempore idem memoratus comes Rainaldus juxta castellum, Vesullum dictum, dedit ecclesiam in honore sancti Georgii sacratam, ut ibi construeretur monasterium, et quatuor monachi ibidem constituerentur, qui omni tempore Deo servientes exorarent pro requie animarum patris sui ac matris, fratrisque, ac pro semetipso, omnique parentela. Dedit ad eorum stipendia vineas et terras, vel quodcumque fuit necessa-

rium: piscationem insuper cum hominibus qui de hoc ministerio sibi serviebant. Huic donationi præsens fuit memoratus archiepiscopus Hugo, deditque per baculum, quem ferre manu solebat, altare prædictæ ecclesiæ abbati Halynardo, et ob memoriam hujus rei commutaverunt virgas suas. Burchardus quoque comes dedit locum Offonis-villa dictum, quondam nobilem abbatiam, et in honore sancti Leodegarii consecratam, utque monasticus ordo ibidem repararetur deprecatus est enixius memoratum abbatem Halynardum.

Sed et Rotgerius dominus castri, quod vocatur Wangionum rivus, ecclesiam a patre suo Widone in honorem sancti Stephani constructam ea intentione largitus est, ut expulsis canonicis monachi ibi collocarentur ad serviendum Deo die noctuque. Rainaldus etiam possessor castri, quod Castellio dicitur, ad obitum veniens, ac sumens habitum monachicum, dedit potestatem sancti Juliani cum omnibus ad eam pertinentibus terris, et mancipiis, atque ecclesia ipsius sancti nomini dicata: ubi potuit monachos constitui, qui pro ejus anima ac ceterorum fidelium exorarent Deum. Simili modo Albertus comes Metensis dedit villam quam dicunt Wiferei curtem cum mancipiis utriusque sexus. Ipse quidem in vita sua dare disposuit, sed eo mortuo Girardus dux filius ejus adimplevit. Necnon et matrona quædam, Letgardis nomine, soror Lamberti episcopi, dedit ecclesiam sitam in villa dicta Islo super Mosam fluvium, in comitatu Bassiniacensi.

Finis historiæ præsentis.

CHRONICI ABBATIÆ S. BENIGNI CONTINUATIO.

Non autem a nobis hujus antiqui sacrique divi Benigni modernis monasterii cultoribus prætermittenda sunt, et oblivioni tradenda, quæ ad decus et ornatum hujus ecclesiæ totiusque congregationis commodum fecerunt, seu concesserunt supradictorum abbatum, benefactorumque præclarissimi successores. Quis enim digne venerabilium Patrum Jarentonis, Odonis, Hugonis, Roberti, aut Alexandri, sive illius maximi nostri benefactoris domni Claudii de Charmis benefacta enarrare valebit; aut eadem potius nixu toto discere non desiderabit? Itaque quoniam (ut ait quidam) plus movent exempla, quam verba, utque illorum exemplo bene vivere sancteque in congregatione hac conversari satagamus, cupiamusque, ad ipsorum balbutientes licet nobilissima præclarissimæ gesta explicanda calarum (Deo concedente) adaptare audebimus, atque curabimus.

De vigilantissimo pastore Jarentone.

Jarento igitur hujus cœnobii venerabilis post Halynardum tertius abbas electus (præfuerant enim

Joannes et Adalbero, de quorum gestis nihil prorsus nobis reperiri potuit) ad hoc veniens monasterium illud ferme destitutum invenit: nam et forinsecus possessiones factione pravorum principum annullatæ pene fuerant, interius autem observantia regularis, fervorque religionis tepefactus omnino videbatur. Sed ipsius venerandi Patris diebus satis amabiliter, placide, et benigne hanc Ecclesiam visus est Deus respexisse, cum aliquantis antea temporibus ipsam miserabiliter visus fuerit (ut hoc modo loquar) despexisse. Is namque venerabilis pastor divino fultus auxilio, et religionis cultum in pristinum statum restituit, et non paucas possessiones amissas recuperavit, ac nunquam prius habitas sua prudentia acquirere meruit. Nam quia erat profundus scientia et eloquio, prudens consilio, principibus tam ecclesiasticis quam secularibus valde placebat. Et quoties illos adisset, maximum in eorum curiis locum habebat, et ab ipsis magnifice muneratus redibat. Porro illi non satis erat per vicina sibi loca ecclesiæ sibi commissæ commoda perquirere, sed ad